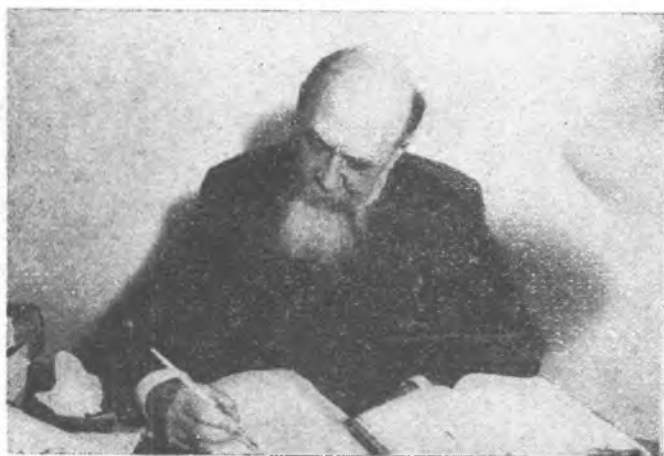

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ
DE CULTURĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NICOLAE IORGA

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL” — BUCUREȘTI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

FAMILIA

REVISTA ASOCIAȚIEI SCRITORILOR ROMANI
DIN ARDEAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fondată în 1865

de

IOSIF VULCAN

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

ANUL 77
SERIA IV.

Nr. 11-12

NOEMBRIE
DECEMBRIE

1 9 4 2

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL” — BUCUREȘTI

S U M A R U L

No. 11-12

MEMORIEI LUI NICOLAE IORGA

<i>M. G. Samarineanu</i> — Inchinare	pag.	3
<i>Mario Roques</i> — Nicolae Iorga	"	7
<i>Nichifor Crainic</i> — Lupta unui om pentru hotare	"	17
<i>N. Iorga</i> — Ardelenii	"	27
<i>Pamfil Șeicaru</i> — Istoricul N. Iorga	"	29
<i>George Todoran</i> — Buna Vestire	"	36
<i>N. Batzaria</i> — Profesorul N. Iorga	"	37
<i>Claudia Millian</i> — Cărți poștale	"	43
<i>Ion Potopin</i> — Nicolae Iorga	"	46
<i>I. Constantinescu</i> — De-ale lui N. Iorga	"	53
<i>N. Iorga</i> — Cugetări	"	55
<i>Al. T. Stamatiad</i> — Eșarfe de mătase	"	58
<i>Alexandru Ciorănescu</i> — Nicolae Iorga la Fontainay-aux-roses	"	59
<i>Ion Ojog-Poezii</i>	"	64
<i>D. Munteanu Râmnic</i> — Pentru un „Institut N. Iorga“	"	67
<i>C. D. Papastate</i> — Cântec vechi	"	70
<i>Vasilea Netea</i> — Pasivism și activism	"	71
<i>D. Iov</i> — Hronic	"	82
<i>Const. T. Murgescu</i> — Mărturisire pentru Transilvania	"	84
<i>Victor Ion Popa</i> — Apă vie (răfuială în 3 acte) actul III	"	97

CRONICI :

<i>Constantin Stelian: CRONICA LITERARĂ; I. A. Bassarabescu: Proză; Lucian Blaga: Poezii; I. Codru Drăgușanu: Peregrinul Transilvan; Ion Zamfirescu: Orizonturi filosofice; Virgil Bițou: Oameni și locuri din Caraș; Al. Philippide: Floarea din prăpastie</i>	pag.	121
<i>Marieta Popescu-Florea: Reeditări: Titu Maiorescu</i>	"	132
<i>Mircea Bogdan-Madeleine Andronescu-Zilele Babei</i>	"	135
<i>Nicolae Marin-Dunăre. Cărți pedagogice</i>	"	141

NOTE :

Institutul de Istorie Universală, cuvânt omagial, de *G. I. Brătianu, I. Petrovici, I. Simionescu* și *N. Bănescu*; O biserică în amintirea lui *N. Iorga* de *M. S.*; Cuvânt lămuritor de *I. C.*; „Întoarcere“ de *Ion T. Ilea* de *G. Todoran*; Vasile Cârlova de *Marieta Popescu Florea*; O nouă colecție de texte vechi și Vasile Netea de *Ion M. Neda*; Origina științelor de *Nicolae Marin Dunăre*; o nouă pictoriță de *Constantin Stelian*; *Ion Schintee*; „Ibis“ de *Marieta Popescu-Florea*; Cronica evenimentelor de *M. G. Samarineanu*.

REVISTA REVISTELOR

I N C H I N A R E

de M. G. SAMARINEANU

Revistă ardeleană în refugiu la București, „Familia“, închină acest număr memoriei uriașului dela Văleni care a fost smuls năprasnic vieții. La 27 Noembrie s'au împlinit doi ani de când România a fost crunt izbită în tot ce avea ea mai intelectual, mai românesc și mai demn, prin asasinarea lui Nicolae Iorga.

Rătăcirea, răpea nației noastre atât de încercată, prin această lovitură, o viață tumultuoasă în serviciul țării, o energie uimitoare și o putere de muncă cum omenirea n'a mai cunoscut.

Din noianul atâtor cetățeni ai acestei țări, din atâția intelectuali și din atâția oameni politici, de ce a trebuit să cadă tocmai Nicolae Iorga ? De ce tocmai el ? Oare trăsnetele cerului izbesc totdeauna piscurile însozite ale marilor înălțimi ? Nicolae Iorga era mândria cărturărească a României și cel mai îndărjit apărător al intereselor ei.

În orice parte a lumii, în orice limbă se rostea un cuvânt de tăgadă sau de diformare a adevărului în ceea ce privește istoria nației noastre, Nicolae Iorga aplica fulgerător replica. Și era inatacabilă în fața vr'unei instanțe, căci ceea ce spunea apostolul României era atât de documentat în cât rămânea sentință definitivă.

Nicolae Iorga uimea lumea prin puterea muncii sale. Și nu înțelegea cum alții își pot irosi vremea fără ca să producă.

De aceia era incomod pentru mulți. Mai ales în atmosfera și orbecăiala răstimpului dintre războiul pentru întregire și zilele premergătoare prăbușirii frontierelor.

Prezența lui Nicolae Iorga copleșea. Te simțeai redus la mărime naturală în preajma lui. Și mărimea multora, naturală, în care îi obliga el să se vadă, tocmai atunci când ei se considerau, poate, ciclopi, irita și isca adversitate...

Și adversitatea aceasta era nutrită și de faptul că marele pro-

fesor nu putea admite rătăcirea, cu toate schismele ei politice. Nici mlaștina în care se tăvăleau ideologic mulți.

Fiecare tagmă și-avea coteria. Și se străduia să pună mâna pe putere, fiindcă statul era o antrepriză rentabilă, dacă scrupulele lipseau... Și, într-adevăr, lipseau.

Era hulit Nicolae Iorga de politicieni?

Nu. Era, doar, temut..

Teama aceasta, de marele istoric, de marele pamfletar, de marele orator și de vigurosul parlamentar, forma întrucâtva o frână.

Rar se va naște român care să-și iubească nația cu ardoarea lui Nicolae Iorga. Și vor trece veacuri ca la bara apărării drepturilor istorice ale românismului, să se poată arăta apărător cu greutatea și cu prestigiul lui.

Și cât a iubit acest uriaș, tineretul țării sale !..

Erau vremuri când întreaga studențime română fascinată îl urma orbește. El a ridicat, îndârjit, steagul naționalismului în România. Și, tocmai, în numele acestui naționalism, a fost suprimat..

Nu-l voi uita pe marele profesor Nicolae Iorga, cu ocazia vizitei făcută la Oradea în 1939, în preajma comemorării zilei Marelui Unirii. Venise să ridice glas dârz pentru a răspunde unor mârșevii.

A fost una din cele mai mărețe primiri pe cari poporul român a făcut-o strălucitului istoric, prin tineretul lui. A fost purtat în triumf dela gară până în centrul orașului, cu caii deshămați și trăsura trasă de studenți, preoți, dascăli și intelectuali. Era o deosebită onoare, ca fiecare român să tragă la lectica celui Jupiter care a tunat în sala teatrului Regina Maria, răspuns sângeros, acelora cari ne calomniau și ne cereau glie din moșia noastră sfântă.

Ce documentare bogată susținea replica și cum cauteriza stigmatizând pe calomniatori !..

L-am însoțit la plecare până la București. Și, în vagonul său, l-am văzut lăcrămând pentru unii tineri cari o luaseră pe drum greșit și fuseseră sancționați...

Apoi mi-a făcut mărturisirea unui fapt pe care-l cunoșteam de altfel.

— Imi pierd ochii... Unul e dus... Celalt?... Numai dacă mi-ar da răgaz să termin unele lucrări...

Nimic pentru el... Grije pentru opere cari ridicau prestigiul Românei... Și doar cataracta îi ucidea ochii.

De atunci începuseră să se îngâmădească nori întunecați la

Orizontul țării. Și au urmat zilele grele și încercările crâncene la cari a fost supus românismul, ciuntindu-i-se țara. Ce ani de depri-
mare și nemernicie!...

Aveam încredere totuși în steaua noastră, fiindcă știam pe Nicolae Iorga la postul lui... Iar cârma țării, destinul o încredințase marelui Ion Antonescu.

Zile însorite eram îndreptățiți să așteptăm.

Când colo, gloanțe netrebnice, culcară pe Nicolae Iorga la margine de drum...

Soldatul român ne-a spălat rușinea prăbușirii hotarelor. Și sub comanda Mareșalului, ne-a dus departe, până în inima Caucazului faima vitejiei strămoșești.

Oare, nu se va simți la timp, lipsa lui Nicolae Iorga ? Atunci când se vor fixa drepturile popoarelor ?

România care l-a venerat, ştie că duhul lui Nicolae Iorga o va protegi şi atunci, de dincolo. Căci Ardealul i-a fost atât de drag!...

L. S. Mainman

NEAMUL ROMÂNESC

PENTRU POPOR

Apare la 1-iu și 15 ale fiecărui luni.
Abonamentul: 100 de lei pe an.

FONDATOR: M. IORGA
Redactor: C. ONCIUL

Studentii și elevii, 60 lei pe an.
Societățile plătesc 200 de lei.

Într-o zi s-au născut
Dreptăți unde sărăcie, în călărie
De tineri sântărilor, ca și cum n-au
fi fost mărirea să stăm de trează
în fața și împotriva celor mai saloabe
sigelii, toate viața noastră de a noastră
Omul nu de ani n'a fost astfel că
Căci o lăută cu primăjdie.

Am lăsat alerea, dar cea mai
n-are lăsat e cu avere, în călărie
cu pământ și un stăp pe care ai aștept
au fost veduții și de așezare.

Dar sânt și la neamul al mai
dăru, între apăsare înuri și să
cărări ale pământ care nu noi, și nu
noi toți, sântem viată.

So m la lăsat și lăsat făr
urmi. Dar n'am putut să lăsat
rând ce nu n'a făr, de a lăsat și
avem gîja: într-o zi s-au născut!

M. Iorga.

N I C O L A E I O R G A

de MARIO ROQUES

Membru al Institutului, prof. la Colegiul Franței
și la Academia de Inscripții și Arte Frumoase.

Un comunicat al Consiliului de Miniștri al României, transmis presei la 29 Noembrie, a făcut cunoscut următoarele : „În seara de 27 Noembrie, profesorul Nicolae Iorga a fost răpit dela locuința sa din Sinaia. Măsurile luate, în toată graba, pentru găsirea și liberarea fostului prim-ministru au rămas fără succes. La 28 Noembrie jandarmii din districtul Prahova au descoperit corpul lui N. Iorga, străpuns de șase gloanțe de revolver“.

La 30 Noemvrie o altă telegramă din București anunță că înmormântarea profesorului N. Iorga a avut loc în fața unei asistențe considerabile, în care s'a putut remarca, între diferite personalități politice și universitare și Însărcinatul de Afaceri al Franței.

Știrea asasinării confratelui nostru ne-a parvenit mai întâi pe cale radiofonică, de Joi, 23 Noemvrie; voiam să păstrăm speranța că această știre ar putea să fie încă desmințită și n'am făcut-o cunoscută în ședința noastră de a doua zi. Speranța noastră a fost însă iluzorie : nici vârsta lui Iorga, aproape septuagenar, nici cei cincizeci de ani ai muncii sale științifice și naționale, nici patriotismul său atât de sincer și atât de arzător, nici curagioasa demnitate a vieții sale civice, nici strălucirea ce a dat României în lumea savantă nu l-au putut salva de hidoasele violențe antrenate de frenezia răz-bunărilor politice.

• Națiunile tinere, în mersul lor grăbit pentru a ajunge la același nivel de cultură intelectuală și de exigențe morale, pe același plan de organizație politică și socială cu statele de alcătuire mai vechi, au uneori fericirea de a găsi chiar în ele conducători cari le luminează calea, căpetenii cari le asigură mersul.

Conștiința națională se formează printre ezitări și îndreptări, liberându-se încet de nesiguranțe; ea rămâne mult timp expusă a

rătăci, a fi coruptă, dacă oameni, cu simțire largă și cu credință puternică n'ar rechema-o neîncetat la principiul de libertate din care s'a născut, nu i-ar reaminti neîncetat ultimul liman al progresului uman către care trebuie să tindă.

Nicolae Iorga a fost unul din acești oameni ai timpurilor epice, inițiatori, conducători, diriguitori ai națiunilor cari trebuie, neobosiți să înțeleagă tot ce privește țara lor, să se pătrundă de toate, dar totdeodată să descurce, să lămurească, să trieze totul, să adapteze ceea ce le pot furniza celelalte națiuni, să încerce totul la ei, să înceapă totul, să organizeze, apoi să verifice, să corijeze totul, luând iarăși totul dela bază. Oamenii de acest fel ocupă neapărat un loc vast, deosebit de felul de a fi al atâtoră. Activitatea lor multiplă, repede, vie, bruscă uneori, turbură spiritele încete, lovește vederile prea mărginite, neliniștește sufletele fricoase și îmbrânțește atâtea interese înguste, opiniile lor trecând dela entusiasm la sarcasm, dela afecțiune la ură.

Toate acestea le-a trăit, le-a simțit, le-a suferit Nicolae Iorga.

Era admirabil înarmat pentru această carieră eroică. Acest Moldovean, născut la 5/17 Iunie 1871, în Botoșani, n'avea nimic din nepăsarea grațioasă și cam specifică ce se atribuie locuitorilor dintre Prut și Carpați. Înalt, în ciuda tendinței sale de a se încovoia, cu o răbdare care sfida oboseala ce se interpunea unei rezistențe fizice mai puțin sigure, avea o putere de muncă, o continuitate în lucrul ce-l preocupă care uimea și pe cel mai muncitor, pe cel mai viguros dintre noi.

În România sau în străinătate, în oraș sau la țară, în drumuri prin țară sau în călătorii de-a curmezișul Europei, Iorga nu înceta niciodată să citească, să transcrie, să compue, să dicteze.

Nu cred ca vorba vacanță să fi avut la dânsul vre-un sens, cu atât mai puțin aceea de odihnă; nu l-am întâlnit niciodată nicăieri, nici chiar pe drum, fără ca el să nu-mi fi explicat, să nu-mi fi arătat sau să nu-mi fi demonstrat lucrul care îl absorbea, descoperirea ce făcuse, ideea ce i-a venit, sistemul ce făurea, proiectul ce-l preocupa.

Vizitele ce făcea anticarilor din București sau Iași sau celor de pe cheiurile pariziene, nu erau o simplă pierdere de vreme, ci tocmai ca ocaziile petrecute în bibliotecile sau arhivele străine, o perpetuă cercetare a unui spirit pe cât de curios pe atât de curios, cător a tot ceea ce a fost acțiune sau gândire omenească; și, în lungile ore ale călătoriilor spre Italia, Franța sau Polonia, când tovarășii săi de vagon erau sfârșiți de oboseală, scriind ceea ce le dictase, el își

îngăduia, ca o recreație, să scrie scenele vreuncea din dramele sale de istorie națională.

De fapt, activitatea lui Nicolae Iorga s'a manifestat totdeauna sub forme diferite : el a scris poezii, teatru, în proză și în versuri ; a publicat mari culegeri de documente vechi ; a scris largi sinteze de istorie orientală și universală ; a tipărit scurte însemnări istorice ; a scris studii speciale asupra unor chestiuni încă necunoscute din Istoria Românilor și a redactat manuale de învățământ sau broșuri de popularizare. A ținut cursuri la Universitatea din București, dar și la școlile de ofițeri, cursurile sale au fost ascultate și de publicul parisiens ca și de auditorii rurali sau de cei veniți din țară și din străinătate la Universitatea Populară dela Vălenii-de-Munte, creată de dânsul ; a rostit mari discursuri în Parlament și la diferite ceremonii oficiale ; a dat, aproape în fiecare zi, ziarului său, scurte și tăfoase articole de critică politică, paralel cu articole sociale și de cultură în alte ziare. Toate aceste genuri, atât de diferite, le-a abordat cu aceeași voioșie, cu aceeași încredere în inteligența, în valoarea, în talentul său, care era marea lui putere și o cerință a firii sale. Tot ce aflase, înțelese, observase sau se închegase în spiritul său, nu putea să ție, să păstreze numai pentru sine ; el trebuia să limpezească toate, să le facă să ia trup și suflet ; trebuia să le împărtășească îndată publicului, să le repete, să le multiplice ; trebuia știut, spus și fixat îndată prin scris, dictat sau stenografiat ; trebuia îndată fixat pe hârtie, îndată tipărit — mai bine sau mai rău — și distribuit larg, cu ajutorul Academiei, al Regelui, al Ministerului, al Casei Școalelor, prin ziarul și revistele create de dânsul, sau prin Iorga însuși, pe cheltuiala sa.

Ajunsesse să aibă tipografie proprie, la Văleni, desigur nu pentru profitul său material (și i-a trebuit multă osteneală ca s'o facă să trăiască) dar pentru folosința lui, ca port-cuvântul necesar al oratorului, sau mai just al apostolului ce a fost totdeauna, și aceasta ajungea ca lucrătorii săi tipografi să aibă de lucru.

Ca vorbitor nu avea suplețea, nici dramatismul vocii, al gestului, ași zice și al gândirii oratorice, dar era neobosit în a explica, a lămuri, a expune în mod surprinzător, anumite puncte de vedere.

Sub desfășurarea rapidă, întretăiată și totuși continuă a cuvântului său, cu sonorități stăruitoare, corosive, erai dus, puțin cam ostent, spre concluzia, pe care Iorga, vorbind, părănd a nu mai privi publicul cu ochii săi mari, negri, strălucitori, dilatați ca pentru a fascina, o arunca la picioarele ascultătorilor săi.

Și stilul său, era ca și cuvântul său, mai mult stăruitor decât

pasionat, mai mult antrenant de cât clar; el nu descuraja obiecțiunile prin siguranța sa, ci mai degrabă le nivela prin ețianul și prin totalitatea sa.

Bibliografii cari s'au încumetat, acum șapte sau opt ani, să alcătuiască lista publicațiilor lui N. Iorga, au ajuns atunci la opt sute de volume mai mari și mai mici și peste zece mii de articole. Puterea de muncă, ușurința la vorbă și la scris, nevoia de a se exprima, n'ar explica aceste cifre, dacă nu s'ar cunoaște extrema rapiditate de informație și de adoptare a autorului.

Iorga și-a însușit, foarte de timpuriu, un prețios utilaj de poliglot; dumneavoastră ați putut aprecia cunoștința limbii franceze și nu putem uita că o mare parte din lucrările sale cele mai importante, au fost scrise în limba noastră; s'a servit deasemenea, dar mult mai rar de limba germană și italiană; pentru documentare se servea și de greaca modernă și de ungară și de limbile slave.

Iși însușise de-aseemenea, din vreme, o practică suficientă a mijloacelor auxiliare de cercetări istorice, paleografice ca și diplomatice, atât în domeniile bizantine sau slavone cât și în cele latine. Avea asupra istoriei țării, ca și a Europei Centrale și Orientale o informație, uneori rapidă dar adesea dela sursă și care îmbrățișa instituțiile, faptele economice, artele, literele, folclorul, ca și faptele politice diplomatice sau militare. Pentru România era minunat să-l vezi prinzând, culegând, înregistrând, în memoria ca și în notele lui, materialele cele mai disparate, faptele cele mai nebunești, pentru a le plasa într'un ansamblu sau mai curând pentru a lega de acestea aproape instantaneu alte fapte, alte materii analoge care prefăceau deodată un amănunt minim într'un embrion de istorie și ajungând totdeauna la un articol, o broșură, o carte sau o culegere; aici o inscripție, colo o scrisoare particulară, dincolo un registru sau un carnet de mostre al vre-unui negustor transilvănean; un fragment de manuscris, sau o carte latinească, o broderie, o țesătură veche, un portret, o cruce.

Și se înțelegea că ceea ce la Iorga părea o anumită improvizație, era în realitate luat spontan din colecția de fapte și de observații, adunate fără încetare, păstrate și organizate într'o memorie neslăbită.

Nu era numai o improvizație sau îndemnul unei ambiții ceea ce în 1907, l-a aruncat pe Iorga în viața politică. Istorie națională, politică națională, cultură națională, toate erau întrupate într'însul. Ca istoric a desprins tradiția de eroică îndârjire a latinilor din Orient; critic al instituțiilor și al moravurilor, el a recunoscut nevoia poporului român de a-și păstra intactă originalitatea, de a nu o jefui

imitării nici unei alte civilizații, nici chiar a celei franceze, atât de ademenitoare, atât de iubită și atât de aproape de spiritul românesc.

Șef de partid sau om de stat a vrut o politică nu îngustă dar esențial românească, cu totul îndreptată către progresul spiritului, al culturii, al valorii poporului românesc și care se sprijinea hotărît pe țaran iar nu pe notabilitatea morală a cosmopolitismului orașelor.

Nu vreau să judec nici acest program, nici strădania lui Iorga pentru a-l realiza, dar pot spune că în viața lui politică, că în toată activitatea sa, Iorga a depus aceeași putere de muncă și aceeași uitare de sine, și nu pot să nu recunosc că și-a păstrat, în toate, demnitatea personală, libertatea de opinie, ca și sărăcia sa. A dispus, în cursul vieții sale, de multe resurse; acestea i-au pricinuit multă invidie; niciodată nu i-a rămas însă nimic, nici lui, nici alor săi; a trebuit ca recunoștința și prietenia să-i dăruiască o locuință în București, o casă vrednică de el și de colecțiile sale, ca să se poată muta dintr'o locuință prea strâmtă pentru numeroasa lui familie și pentru munca lui multiplă; vechea casă boierească în care locuia la Văleni îi fusese dată de admiratori și, înainte de a dispărea el însuși, a văzut-o distrusă de cutremur; tot restul îl dădea întotdeauna, sau l-a lăsat prin testament, culturii naționale.

Să nu credeți totuși că ași vrea să vă prezint pe Iorga ca trăind numai un neîncetat sacrificiu dureros, până la supremul supliciu dela 27 Noemvrie. Fără îndoială în cincizeci de ani de activitate sau de viață politică a avut multe amărăciuni, pe cari le destăinuia rar unor prieteni foarte intimi; a păstrat dușmănie dar nu s'a văzut că păstrează cuiva o ură vătămătoare. Avea o pornire de luptă înăscută, o bucurie de a riposta, totdeauna promptă și tăioasă și care, bun mînuitor de armă, lovitura dată ștergea la dânsul lovitura primită. Simțea trebuința de a ieși în față, de a fi totdeauna în primul rând, dar avea și curajul de a primi riscul, iar succesul public era pentru dânsul o voluptate, abea turburată prin crizele de invidie irezistibile, dar scurte, ce-i pricinuia succesul altuia.

Avea mai ales sufletul și bucuriile întemeietorilor. În capul volumelor marei sale *Istorie a Românilor*, a pus ca subtitlu : *Intemeietorii de Stat*; îmi închipui că a pus în această înfățișare cea mai arzătoare simpatie : a începe ceva mare, a pregăti terenul unde să se ridice vre-un așezământ național sau umanitar, conceput în liniile mari, în cari poate se va realiza, aceasta a fost tentația permanentă și, fără îndoială, cea mai mare satisfacție a lui N. Iorga.

Liga Culturală Română, partidul național tradiționalist, mai

multe ziare, au fost cele mai întinse dar și cele mai efemere dintre întemeierile sale.

Iată lucrările științifice cele mai durabile : *Note pentru a servi la Istoria Cruciadelor în secolul al XV-lea*; *Acte și fragmente relative la Istoria Românilor, descoperite în arhivele din Occident*, culegerea românească de *Studii și Documente* din cari Iorga a publicat el însuși treizeci de volume, înainte de a fi luate pe seama Academiei Române ca o serie regulată a publicațiilor ei; *Revista Istorică română* și *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*.

Iată acum așezăminte, nu numai la Văleni, unde tinerii învățăcei români și străini veneau să ia contact cu studiile comune ale stărilor de lucruri din România și Europa, ci și în străinătate, *Școala Română din Franța*, dela Fontenay-aux-Roses, după îndemnul confratelui nostru Ferdinand Lot și pe unde au trecut cei mai buni profesori ai învățământului superior român, *Școala Română din Roma*, care, mai tânără, a ajuns la un activ de publicații merituoase; în Albania inițiativă îndrăzneată, *Institutul Român de Arheologie dela Santi-Quaranta*, și în România *Institutul pentru studiul Europei Sud-Orientale*, cu buletinul său, apoi *Revue Historique du Sud-Est Européen* și *Comisiunea istorică a României* și colecția ei de texte. S'ar putea lungi această listă; ea va ajunge tuturor acelor cari, în speranță sau în suferință, au putut întemeia vre-o operă care să dăinuiască, pentru a măsura voința și intensitatea eforturilor lui Nicolae Iorga, pentru a prețui mărimea rolului său, pentru a simți puterea bucuriilor ce a putut simți el din acestea.

Aceste fundații științifice ne duc la preocupările normale ale asociației noastre.

Mi-ași cere iertare de a mă fi îndepărtat prea mult, dacă dvs. nu veți gândi, ca și mine, că în împrejurările în cari avem a deplânge moartea confratelui nostru român, marele cetățean ce a fost, merită și mai mult respect de cât istoricul. Nu uit însă că nu omul politic ci istoricul este acela pe care l-ați ales, la 8 Ianuarie 1932, ca asociatul dvs. din străinătate, în locul lui Kr. Nyrop și că titlurile lui v'au fost înfățișate aici de doi istorici, Charles Bémont și M. Charles Diehl. Ei v'au arătat cu putere, cu strălucire, desigur că n'ați putut uita aceasta, că N. Iorga a rămas, fără întrerupere, un istoric, că opera lui istorică considerabilă este, în diversitatea ei, adesea excelentă și totdeauna iluminată de inteligență, ei v'au dat amândoi sumare însemnate ale celor mai principale lucrări istorice ale lui.

Dați-mi voie să mă mărginesc a vă spune pe scurt trăsăturile cari, după mine, marchează opera istoricului N. Iorga.

Este înainte de toate grija cercetărilor documentare, foarte firească la un elev al școlii noastre de înalte studii; ea se arată larg chiar în teza prezentată de Iorga pentru diploma școlii, asupra lui *Philippe de Mézières și cruciada din secolul al XIV-lea (1896)*; s'a afirmat tot mai mult nu numai în seriile documentare ale fundației de care v'am amintit, unde miile de pagini ale celor șapte volume enorme pe cari le-a adăogat, dela 1897 până la 1913, la colecția Hurmuzachi, documente privitoare la *Istoria Românilor*, ci mai mult încă în numărul infinit de monografii publicate în reviste, în ziare, sau în „*Analele Academiei Române*” și consacrate unor documente izolate sau în mici grupe. Aceste documente nu sunt totdeauna documente de arhive, ci tot pe atâtea informații comerciale mărturii ale călătorilor străini prin România, monumente, inscripții, obiecte de artă, corespondență particulară, documente umane.

Concepția istorică ce s'a afirmat la Iorga, este într'adevăr foarte largă; el a vrut să studieze și să redea României toată civilizația, toată puterea de viață. Odată cu diferitele lucrări de „*Istoria poporului român*”, reluate și sporite fără încetare pentru a le prepara sau completa, el a compus o serie întreagă de lucrări de istorie parțială, nu a unei epoci, ci a unui aspect al vieții țării sale: *Istoria Bisericii și a vieții religioase în România (1908, 1929, 1932)*, *Istoria armatei române (1910, 1919, 1929)*; a învățământului în România (1928), a presei (1922) a industriei (1927) a comerțului (1914, 1923, 1925); istoria agriculturii, a vieții femeilor române (1930) a costumelor și a modelor; istoria diferitelor familii de prinți și boieri (1902), istoria orașelor (1899), istoria evreilor în România (1914), istoria literaturii române vechi și moderne (1902, 1904, 1907, 1926, 1930), a artei române vechi (1922); atâtea lucrări diferite, adesea considerabile, nevăzute de multe ori, dezvoltate și înconjurate de o mulțime de articole de detalii. S'ar putea găsi oare în altă țară, realizate în același timp, atâtea lucrări, atât de diferite și de întinse?

Pământ de trecere, câmp de luptă, provincii râvnite, supuse, desmembrate, țara românească nu prezintă o unitate istorică multumitoare și stă în acelaș timp pe altă treaptă decât cea mai mare parte dintre statele balcanice carpatice sau dăunărene, cari o înconjoară.

Este unul din meritele lui Iorga, de a fi pus într'o lumină clară această interdependență a desfășurărilor și a transformărilor istorice din Europa Sud-orientală, de a fi împins pe oamenii muncitori ai

tării sale la studiul comun al tuturor popoarelor, al tuturor grupărilor naționale din această regiune și de a le fi pus la îndemână mijloacele și în același timp exemplele acestui studiu. Sunt numeroase articolele, broșurile sau cărțile sau cari conțin istoricul relațiilor provinciilor române cu națiunile vecine : Sârbi, Bulgari, Greci, Unguri, Ruși, Polonezi, Ceho-Slovaci. El a trasat direct istoria mai multor din aceste națiuni, în scurte rezumate, uneori ca pentru Albania, Mica Armenie, Bulgaria, Ungaria sau pentru unele popoare risipite, într-o formă mai amplă este alcătuită pentru Turci *„Istoria Imperiului Otoman, în cinci volume (1908—1913) apărută în limba germană, cu defectele editorului francez ; sunt și alte diferite istorii ale statelor balcanice (1913, 1914, 1924) ; fragmente de mult avansate de Istoria generală. La o Istorie generală, cel puțin a Europei orientale. se gândea Iorga când studia în conferințe, în comunicări, în memorii, Supraviețuirea bizantină în țările române (1913), Formele bizantine și realitățile balcanice (1923), Caracterul comun al instituțiilor din Sud-Estul Europei (1929), Creația religioasă din Sud-Estul European (1929), sau Istoria Comerțului Orientului (1923—1925), Întăile încercări de federație în Sud-Estul European (1931), Originile ideilor de independență balcanică (1927).*

Influențele depătate au jucat, în Istoria Sud-Estului european, un rol pe care și Pompiliu Eliade îl marcase în lucrările sale despre Influența franceză și formarea spiritului public în România. La rândul său, N. Iorga a insistat asupra importanței pătrunderii ideilor Occidentului în Sud-Estul European (1924). El a crezut necesar de a scrie la 1919, pentru compatrioții noștri o *Istorie a poporului francez*, în care ei trebuiau să învețe rațiunea și sensul aspirațiilor proprii și după formula „secretul culturii franceze”. Istoria generală a Europei l-a ademenit de-asemena pe N. Iorga și a scris despre ea capitole importante : *Chestiunea Rinului (1912), Chestiunea Mediteranei (1914), Chestiunea Oceanelor (1919)*, adică un drum în jurul globului. În același timp schița vederi de ansamblu : *Latinitatea Orientului (1921), Concepția latinității (1923), Istoria Românilor și a Românilății Orientului (1937), Cruciadele și Așezămintele lor în Țara Sfântă, (1924) ;* apoi mai pe larg, *Desvoltarea instituțiilor politice și sociale în Europa (1920—1922), Istoria literaturilor romanice în desvoltarea și raporturile lor (1920), sau Elementele de unitate ale lumii medievale, moderne și contemporane (1921—1923).* De aici înainte este vorba de Istoria Universală la care N. Iorga tindea cu tot spiritul său de istoric, cu toată ambiția sa de gânditor și de conducător de oameni.

Dela 1905—1907 a alcătuit pentru învățământul românesc o *Istorie a lumii*; dela 1926 până la 1929 el publică *Încercări de Istoria Omenirii*, în 4 volume, încercare îndrăznească, fără îndoială, dar bogată în idei, schița unei opere mari.

În timpul când publica această vastă *Încercare*, Iorga tipărea la Văleni un mic volum, în românește, *Evoluția ideii de libertate* (1928).

Era totdeauna preocupat de valoarea morală a istoriei, de ajutorul ce ea poate da mersului sovăielnic al umanității; că examinând istoria omenirii ajunsese la reflecții asupra libertății, aceasta, înaintea crimei care l-a lovit, ia fața unei orori tragice, dar aceasta rămâne pentru noi, în actuala stare de lucruri a lumii, un simbol de speranță.

NEAMUL ROMÂNESC

PENTRU POPOR

Apare la 1-iu și 15 ale fiecărui luni.
Abonamentul: 100 de lei pe an.

FONDATOR: H. IORGA

Studentii și elevii: 60 lei pe an.
Societățile plătesc 200 de lei.

Cea mai mare Dămare
Săa Iah României noastre
pari în toată mlaștea de Păsări
și trânturile de pște Pui al
roșilor răzari. Buzina.

O mare mare dămare băl
Acum n'a p'ci cuprindă inimile noastre
Robito pște o pște de ani; Peste
în p'ci n'ie și în tuncuș, c'rmuș și tuncuș
Un b' și care n'a în tuncuș, de p'ci n'ie
O oamene în tuncuș, străini, Buzina
celui p'ci n'ie și tuncuș de tuncuș
a p'ci n'ie și tuncuș de tuncuș
de tuncuș și tuncuș de tuncuș
p'ci n'ie și tuncuș de tuncuș.

Doi au făcut p'ci n'ie și tuncuș
de tuncuș și tuncuș de tuncuș
și tuncuș. Acum, alții și vor dămare
o dămare, ope dămare dămare
dămare de dămare, c'rmuș și tuncuș
Dar este o vorbă pentru
astfel de oameni: "Morile sunt
dămare și tuncuș de tuncuș, Dar
răzari."

LUPTA UNUI OM PENTRU HOTARE

de NICHIFOR CRAINIC

.....
In ordinea ei, voi încerca să vorbesc despre lupta unui om din hotarele vechi pentru noile hotare politice. Nu despre un om oarecare, ci despre omul care, pentru noi Românii, e autorul moral al victoriei naționale și al hotarelor ieșite din ea. Il cunoașteți bine și respirați duhul lui : N. Iorga.

Rolul lui N. Iorga e atât de covârșitor în viața României contemporane, încât termenul acesta prozaic și neînsemnat de rol trebuie să-l înlocuim cu acela de misiune. Spiritul lui e atât de vast amestecat în alcătuirea țării celei noi, încât mulți au uitat despre cine e vorba, — tot astfel cum beneficiarii unui palat se bucură că-l locuiesc și-i admiră frumusețea, fără să-și amintească decât arare de geniul arhitectului, care l-a conceput și-a pus planurile în mâna meșterilor. Pentru noi, omul acesta a fost arhitectul de geniu după planurile căruia s'a clădit în tranșee România Mare.

Astăzi se vorbește în așa fel despre generații încât eu sunt nevoit să spun că omul acesta, care pornise către 70 de ani, nu făcea parte din niciuna. Oamenii însărcinați cu anumite misiuni în viața neamurilor nu fac parte din generația cutare, fiindcă ei crează generații noi. Pentru că atunci când vorbim de generații, nu ne interesează înțelesul lor biologic. Dacă e vorba de cai, sensul acesta interesează pe conducătorul hergheliei; dacă e vorba de oameni, interesează biroul de recrutare al armatei. Generația are, pentru noi, un înțeles spiritual. Ea e o comunitate de simțire și de cugetare, pusă în funcția unuia sau aceluiaș ideal și e o unitate de voință pentru a-l realiza. Omul, despre care vorbesc, nu făcea parte din generația lui. El a apărut în mijlocul lumii românești cu mirul profetic pe bolta frunții, iar profetii sânt în dezacord și în

vrăjmăşie cu contemporanii lor. Când ne gândim astăzi ce val de vrăjmăşie învierşunată şi unanimă a stârnit apariţia lui ca o erupţie vulcanică în somnolenţa contemporanilor, ne este cu neputinţă să-l încadrăm în generaţia lor. Simţire şi cugetare comună cu ei n'avea, ideal comun cu oameni cari nu credeau în nimic n'avea, iar voinţa lui se încorda năpraznic către lumina de vis a unor zări, spre cari nimeni dintre cei de-o seamă cu el nu se încumeta.

Omul acesta spărgea violent în călcăie toate obişnuinţele vremii şi era incomod peste măsură, dar măreţia lui era tocmai singurătatea şi singularitatea lui. Fără îndoială, din acea vreme a deosebirii totale şi a rupturii de contemporanii săi datează versuri cum sânt acestea :

Celui ce predică 'n pustiu
Şi 'n jurul lui tovarăşi n'are
Trăiască numele lui viu
Că sfântă-i munca lui şi mare !

Eu văd în această poezie de patru strofe, care totuşi până astăzi lipseşte din antologii şi din cărţile de citire ale tineretului, actul de conştiinţă a misiunii cu care autorul ei cobora. E autobiografia lui morală. Psihologia oamenilor de talia lui se distinge printr'o vedere de departe a lucrurilor ce vor veni şi pe cari noi ceilalţi nu le putem vedea. Ea se distinge totdeodată prin siguranţa neclintită că acele lucruri din viziune vor fi aievea. De aci, puterea vulcanică pe care o deslănţuie în vestirea lor. De aci, fanatismul şi sacra intoleranţă faţă de contemporanii incapabili să-i înţeleagă. Cel care, pe la anul 1900 predica în pustiu, fără tovarăşi în jurul lui, şi care biciuia cu o vervă şi cu o violenţă înspăimântătoare opacitatea contemporanilor, nu putea să facă parte din generaţia lor, pentru că nu era o apă şi un pământ cu ei. Misiunea lui era să creeze un alt om din pasta sufletului românesc şi o generaţie nouă avea să se ridice, făcută după chipul şi asemănarea lui. El o vedea de departe, încă de pe când această generaţie nu apăruse. De aceea îşi zicea în actul de conştiinţă al aceleiaşi poezii :

Răbdare 'n noapte, muncitori,
Profeţi cu ochi de foc, răbdare,
Lumina falnicelor zori
Acum sau mai târziu răsare !

El singur vedea pe atunci această lumină a falnicelor zori. Şi fiindcă ceilalţi în nimicnicia lor n'o vedeau, l-au declarat nebun şi

cuvântul lui l-au interzis. Eram elev în Seminarul Central când a apărut întâia oară „Neamul Românesc” în subțiri fascicule săptămânale. Faima marelui om creștea și adevărul, pe care îl vestea, rupea toate zăgăzurile ce i se puneau în drum. Era atât de pur și atât de dumnezeesc acest adevăr, încât numai noi, copiii, puteam să-l înțelegem. Numai cei curați cu inima pot vedea pe Dumnezeu, zice Mântuitorul lumii. Iar cel care vorbea prin paginile acelei reviste era atât de curat, încât numai puritatea fără prihană a copilăriei i se aseamăna și putea să-l înțeleagă. Mi s’ar fi părut că mor sufletește dacă nu i-aș fi citit săptămânal articolul. „Foaia” lui însă era interzisă școlărimii. Noi nu trebuia să aflăm că există o țărâtime care geme sub robia ciocoiului venetic; noi nu trebuia să aflăm că există o lighioană cu perciuni care transformă în aur pentru ea vloga țării noastre, noi nu trebuia să aflăm că, dincolo de granițele nedrepte, gem milioane de frați sub tirania unor împărății străine, noi nu trebuia să aflăm că sântem sortiți să fim soldații unui alt Mihai-Vodă. Voi, cari veniți după noi, și ați deschis ochii în lumina României Mari, nu sânteți capabili să concepeți că în România mică a fost posibilă interdicția ideii de România Mare. Voi nu vă puteți închipui astăzi pe omul, care o vestea atunci păzit ziua și noaptea de garda studenților care îl îndumnezeiau, ca să nu fie arestat și aruncat în temniță... Intr’o zi, pe când citeam unui grup „foaia” cea mai recentă, ascunși într’un colț de grădină, directorul seminarului ne surprinse.

- Acum știi ce te-așteaptă! se răsti dânsul, prefăcut, la mine.
- Știu, părinte director: eliminarea.
- Cunoști, va să zică, ordinul ministerului.
- Da! Și primesc eliminarea dacă și Sfinția Voastră găsiți că e o crimă să citesc „Neamul Românesc”.

Directorul și-a ascuns zâmbetul în frumoasa-i barbă, pentru că și dânsul, peste ordinul oficial, era adeptul sfintelor profeții din foaia interzisă.

Astfel a crescut în toată țara cea veche, pe sub prigoană și pe deasupra interdicției, sufletul copiilor, cari aveau să clădească România Mare! Omul neînțeles de contemporanii lui, mare cât adevărul pe care îl rostea și singuratic ca toți profeții, semenii lui, era menit să toarne un suflet de titani într’un tineret care, fără dânsul, s’ar fi spulberat în cenușa mediocrității fără urmă...

A trăi viața omenește nu înseamnă numai a te pregăti pentru o carieră, a întemeia o familie și a trudi pentru bucuria ei res-trânsă. Intr’un fel și fapăturile necuvântătoare trăiesc așa. Măsura

vieții omenеști însă nu e dată în ordinea lucrurilor obișnuite, de toate zilele. Hristos, bunăoară, n'ar fi fost nevoie să vină pe lume dacă această lume ar fi putut da ea singură adevărata măsură a omului. Din taina nepătursă, care îl trimite aici, sufletul vine cu o sete de măreție și de perfecțiune, pe care nimic de-aici nu i-o poate potoli. El se arată mare sau mic după cum se măsoară sau nu cu acest ideal de perfecțiune, ce nu aparține lumii. Cine se împacă total cu lumea, realizează o existență de dobitoc. Dar cine se încordează în setea de perfecțiune, acela depășește ordinea mediocră a lumii și realizează o viață de erou, adică de om adevărat. Bineînțeles, disproporția dintre idealul desăvârșirii, pe care îl urmărești, și dintre imperfecțiunile lumii, cu cari nu te împaci, se resfrânge în lupta omului ca o imensitate de piedici și de primejdii. Desăvârșirea cere truda nebunilor și sângele tragediilor pentru a se lăsa cucerită. Numai astfel putem înțelege disprețul unui Benito Mussolini pentru „viața comodă” și patima lui sacră pentru „viața primejdioasă”. Ei bine, dacă există în România contemporană un om, care să se fi ridicat la această sublimă concepție a existenței, care s'o fi răscumpărat cu trude de gigant și care să fi turnat în sângele marei generații a războiului gustul sălbatic al primejdiilor mântuitoare, acesta e Nicolae Iorga. Nu este, nu poate să fie nimeni în generația mea, care să nu fi trăit vârtejul amețitor al puterii lui de fascinație, care să nu fi auzit în glasul lui chemarea glasurilor de dincolo de lume, care să nu se fi simțit răpit în acea superioară și fulgerătoare înțelegere când viața trebuia neapărat să ți-o sfășii în ghiarele tuturor primejdiilor ca să aibă într'adevăr un preț. Intreaga mea generație a trăit aventura marilor văzduhuri, cu sufletul spânzurat de cuvântul lui vulturesc. Dela el am învățat să disprețuim viața comodă. Dela el am învățat bucuria de a sângera în spinii împotrăvirilor. Țara veche era mică și par'că și mai mic era sufletul ei. În tihna mărunță și comodă a vremii aceleea, el a apărut ca un trăsnet, desemnând cu foc pe cer dimensiunile pe cari trebuia să le aibă neamul românesc.

Unei țări moleșite i-a dat un ideal de perfecțiune națională; unei generații ca oricare alta i-a dat misterioasa tărie de a deveni eroică.

Când toate patimile se vor potoli, suflarea românească va înțelege că dacă există pe pământ o Românie Mare, ea a trăit întâiu în gândul lui și dacă a existat o generație de eroi și de martiri, cari au făcut-o, această generație era modelată după chipul și asemănarea lui.

El e anticiparea României Mari.

Lupta lui deatunci, sub orice latură a unei proteice activități am considera-o, s'adună toată într'un imperativ mai presus de orice: desființarea vechilor hotare strâmbe și cucerirea noilor hotare, în cari să încapă neamul nostru întreg.

România mică era o realitate nedesăvârșită. Ea nu putea odihni și nu putea împăca un spirit ca al lui, chiar dacă odihnea pe grămezi de aur câteva mii de latifundiați autohtoni și arendași venetici, cari o stăpâneau, și câteva sute de politicieni, cari exploatau restul. Peste aceste mizerii dinlăuntru, ce se cereau lecuite, suveranitatea ei regală trebuia să se dilate până la marginile etnice ale pământului românesc. Hotarele vechi erau răni spintecate în trupul neamului. Românii le-au urît și le-au blestemat totdeauna. Pe nimeni însă nu l-a durut mai viu aceste răni. Hotarele noi erau un vis, pe care neamul nostru l-a mângâiat mereu dealungul veacurilor. Afară de Nicolae Bălcescu însă, nimeni altul în lumea modernă n'a avut curajul să creadă că visul poate cobori așa de repede, ca o roată de lumină în jurul Daciei de altădată. Omul cel nou, trimis de providență, aduna în el toate durerile neamului său pentru a le preface, cu o putere miraculoasă, în speranțe de oțel. Ceeace alții au gemut, el a strigat; ceeace alții au visat, el a proclamat.

Misiunea lui e greu de înțeles dacă nu ne transpunem în stările de suflet ale țării celei vechi. Vorbim aici de-o activitate intelectuală a omului, a cărui tărie irezistibilă era un fluid personal ce se răspândea, imponderabil, peste sufletul timorat al unui stat de proporții modeste. Conștiința disproporției dintre forțele Vechiului Regat și forțele celor două împărății cari ne învecinau, veștejea speranțele noastre de unire și făcea ca visul ei să licăre, undeva, departe, în nelămurirea destinului. Geniul acestui om va fi stând el în miile de cărți, pe cari le-a scris, dar mai presus de toate stă în credința lui halucinantă că marele vis e lângă noi și-l putem atinge cu brațul, — numai să vrem. Aceasta era doar misiunea lui fără pereche: să transforme o visare poetică într-o credință eroică. Și țara toată, sub imperiul acestei personalități, care respiră eteric și inexplicabil, suflul tuturor posibilităților, a fost îmbrâncită din teama micimei în voința de-a birui cu orice preț.

Cei cari ați avut norocul să-l auziți proorocind sosirea marelui ceas al mântuirii, n'aveți nevoie de cuvintele mele pentru a retrăi zguduirile, pe cari le trăiați atunci. Ceilalți, cari aveți în față pe savantul cu faimă mondială și păr cărunt, care vă vorbea ca un înțelept din înălțimea autorității lui, nu cunoașteți pe profet decât

din marea legendă. Era ceva peste puterile mele de a povesti. Am ascultat pe toți oratorii țării mele. Și am auzit pe urmă o mare parte dintre oratorii Europei. Absolut cu nimeni nu-l pot asemăna. Când l-am văzut și l-am auzit întâia oară, comemorând pe Andrei Șaguna la Ateneul Român, am simțit că mă sufoc și aș fi căzut la pământ dacă nu-mi înțepeneam mâinile pe balustrada lângă care mă aflam. Sânt om dela țară și m'au bătut pe câmpuri toate grindinile verilor, dar sufletul meu n'a cunoscut până la el și nici după el, ce însemnează grindina cuvintelor nepezite în inimi de nu știu ce puteri miraculoase, ce veneau de dincolo de el, dar prin el, prin ochii lui de un negru crunt și fulgerător, prin gestul lui care te îmbrâncea în nimicnicie sau te svârlea dincolo de veac, prin vorba lui ce se rupea, bucăți de foc, din barba-i de smoală, prin toată înfățișarea lui supraomenește transfigurată. Când vorbea el de chinurile și nădejdiile unui neam întreg, nu ți se da răgaz să asisti la un fenomen oratoric, ci te simțeai smuls și târît violent în răvășala și în clocotul fierbinte al unui cataclism, în care șuerau în cădere ruinile unei lumi putrede și, ca dintr'un haos născător, străluceau contururile unui cer nou și ale unui nou pământ.

Neamurile se rostesc deobiceiul prin poeți. Dar neamul nostru nici prin Eminescu însuși nu s'a articulat mai din străfundurile ființei lui și mai poruncitor ca prin glasul acestui om. Despre marelle poet al creștinismului, Efrem Sirianul, se spune că e „harpa Duhului Sfânt“; oratoria lui Nicolae Iorga era marea orchestră a genului românesc.

Delimitările etnice nu sunt fapte ale oamenilor, ci realități date în natura vieții. Căci nu omul a împărțit omenirea în neamuri și nu el le-a dat sânge deosebit, grai deosebit și chip deosebit. Omenirea constă din aceste unități concrete și naturale ale neamurilor; și dacă ele n'ar exista, nici ea n'ar fi. Și dacă fiecare neam la rândul lui e legat de-o anumită bucată de pământ, pe care o socotește proprietatea lui pe vecie, nici acesta nu este un fapt al alegerii noastre, ci tot o realitate dată în natura vieții. Legătura unui neam cu pământul lui e, prin urmare, un lucru firesc, precum firească e deosebirea dela neam la neam.

Pentru conștiința noastră modernă, care constată această rânduială a naturii, lucru nefiresc și violent e năvălirea unui neam peste altul cu scopul de a-i modifica raportul de proprietate dintre el și pământul lui.

Neamul însă, oricât de puternic precizat ar fi el ca unitate etnică naturală, nu există ca forță politică organizată decât din momentul

când a ajuns la conștiința de sine, adică la conștiința identității sale în timpul istoric și a omogenității sale în spațiul geografic. Această conștiință de sine și de menirea sa proprie pe lume, care e conștiința națională, nu mai e un fenomen de natură ci un fenomen de cultură. Un neam a ajuns la unitatea sufletească atunci când își cunoaște limitele etnice față de celelalte neamuri sau își cunoaște identitatea istorică și omogenitatea geografică. Acest fenomen de cultură nu devine însă fapt politic, decât atunci când voința de organizare a neamului ridică hotarele statului pe delimitarea naturală a etnicului. Etnicul e, prin urmare, dat în natură, conștiința națională e un fenomen de cultură, iar organizarea statului etnic, un fapt politic.

Lupta pentru noile hotare a lui Nicolae Iorga, e lupta pentru a dilata hotarele vechiului stat românesc până la identificarea lor cu delimitarea etnică naturală, a neamului nostru. Și cum din cele spuse până acum, rezultă că hotarele sunt mai întâi un fenomen de conștiință până să ajungă realități politice, toată uriașa și multiplă lui activitate s'a desfășurat dela început pe terenul culturii pentru a pregăti starea de spirit necesară unității politice a tuturor Românilor.

Politicieni de duzină, pe cari i-am avut credeau cu insuficiența lor de pregătire, că altceva e cultura și altceva politica, neexistând imixtiune între domeniile lor. Concepția nouă a marelui om era, dimpotrivă, că nu e posibilă o politică adevărată fără ca ea să derive din cultură, precum fructul se dezvoltă din floarea lui. Cultură națională în scopul politiceii naționale, — iată în două cuvinte linia de orientare a supraomeneștii lui activități. Cu altă expresie, nu puteam ajunge la hotarele României Mari dacă ele nu existau mai întâi ca idei-forțe ale conștiinței românești. Și lui și numai lui trebuie să-i mulțumim că România-Mare a trăit mai întâi ca existență inexorabilă a voinței unanime românești până când eroismul soldatului s'o traducă în mărețul fapt politic. În fiecare braț și în milioanele de brațe, cari s'au încheștat în luptă, fulgera lumina acestui gând al lui.

Nici nu-mi pot închipui că omul, care aducea această concepție la temelia misiunii sale, putea să fie altceva decât un mare istoric. A spune despre dânsul că a studiat istoria, e prea puțin, deși toți bunii noștri istorici la un loc nu ne-au dat nici un sfert din ceea ce ne-a adus enorma lui operă de erudit și cercetător. El însă a trăit istoria odată cu studierea ei. Pentru dânsul, documentele regăsite și desgroate nu erau decât scheletele vieții care a fost, și neobișnuita lui

putere de pătrundere și de evocare încarnă din nou aceste schelete și sufla viață peste fața lor. Strigoii mormintelor deveneau iarăși oameni vii. Noi cari, într'o îmbulzeală strivitoare, nu pierdeam nici una din acele sărbători cari erau prelegerile sale la Universitatea din București, m'am învățat istorie, ci ne-am văzut strămoșii ca în carne și oase defilând sub ochii noștri, plini de sângele sacrificiilor sau luminați de nimbul gloriei. Epocă după epocă se desfășeau din umbra veacurilor ca într'o fantasmagorie magică, și viața neamului nostru curgea întregă ca un fluviu pe care l-ai vedea din avion dela izvor și până la vărsare. Omul, care ne vorbea, trăia cu toate fibrele ființei lui fiecare moment evocat; sângera cu martirii, triumfa cu biruitorii. Când isbuteam să ne sustragem acestei vrăji și-l priveam ca pe el, la catedră, ni se părea că el însuș e istoria națională, care abia a sosit din fundul veacurilor, pe unde-a fost, ca să se-adune din nou, întregă, în sinteza persoanei lui.

Pentru a fi creștin desăvârșit, trebuie să faci din viața Mântuitorului viața ta proprie. să trăiești în trupul și în sufletul tău, rând pe rând, toate patimile în focul cărora a ars ființa lui Iisus, să te crucifici pe Golgota ca să poți învia din mormânt. Astfel ne apărea nouă istoricul pătimirii neamului nostru, luând asupra lui căderile și izbânzile strămoșilor. El a vărsat istoria toată în prezentul conștiinței noastre pentru a face din noi răzbnătorii ei fără cruțare. Profesoratul lui a fost pentru generația războiului nu o erudiție uscată, ci arta suverană prin care sufletul acelei generații se regăsea și se identifica în ființa de totdeauna a neamului. Istoria, care nu isbutește să creeze pe planul superior al spiritului această simbioză a trecutului cu prezentul, această reîncarnare a credințelor, pentru cari au murit strămoșii, în voința luptătorilor de azi, e timp pierdut fără niciun rost. Pentru dascălul nostru, viața veacurilor se ridica vijelioasă, cerând cu mii de glasuri topite într'unul singur granițele ce trebuiau neamului nostru ca să fie liber pe pământul și stăpân pe destinul său.

Odată cu această magistrală tălmăcire a timpului istoric, el explora cu o pasiune fără margini spațiul geografic al tuturor Românilor. Câtă trudă, câte riscuri și cât curaj să înfrunți tirania austro-maghiară și sălbăticia moscovită ca să răscolești ultimul colț de viață românească al provinciilor robite și să divulgi într'o serie de cărți starea actuală a fraților noștri de sub călcăiul acestor împărății! „Neamul românesc în Ardeal“, „Neamul românesc în Bucovina“, „Neamul românesc în Basarabia“ și atâtea alte scrieri, discursuri și articole, ce le întregesc, au fost pentru noi revelația în

spațiu a vieții naționale, precum prelegerile universitare erau revelația ei în timp.

Istorie, e adevărat, mai făcuseră și alții, dar această știință era un fel de abstracțiune lipsită de puterea de a mișca inimile. N. Ionga făcea din ea operă de reportaj arzător, în care mizeria robiei alterna cu descriția viguroasă a frumuseților pământului înstrăinat și cu lauda virtuților de rezistență a fraților de dincolo de granițele statului liber. Marele istoric transformat acum în pelerin antropogeografic ne înfățișa direct oamenii, locurile, instituțiile și persecuțiile, ne actualiza robia lor, ca să urim mai din rărunchi granițele ce ne despărțeau și să voim mai cu îndrăzneală hotarele ce trebuiau să ne adune laolaltă.

El a fost astfel, pentru noi, revelația neamului în timp și revelația lui în spațiu. Conștiința cu care a înzestrat generația formată de dânsul era alcătuită din siguranța vie a identității istorice și a omogenității geografice. Cu această conștiință intensă și unitară, cum nu fusese până atunci și nici după aceea, s'au aruncat soldații în războiul unificării naționale. Noul hotare trebuia să capete formă în realitatea politică, peste orice sacrificii, fiindcă ideea - lor - forță trăia acum cu atâta covârșitoare încordare în sufletul românesc, încât ea singură ar fi fost în stare să le dea brânci din neființă la lumina gloriei.

Mie unuia mi-a fost dat ca, rămânând soldat la datoria mea, să-l văd totuși aproape zilnic în tot timpul războiului și să-mi dau încăodată seama de puterea ce se descărca din ființa lui asupra tuturor. Cei cari voiți să-l înțelegeți, nu căutați în viața de toate zilele măreția peste fire a acestui om. Ca acele păsări de mare cari chiule de bucuria groazei în vâjâitul uraganelor, lui îi trebuiau stări excepționale pentru a da piept cu ele în înțeleștări gigantice.

Când, după marșul biruitor peste munți al armatei, soarta ne-a încercat cu o prăbușire și când sufletul tuturor căzuse parcă în noroiul pribegiei și al desnădejdei, din nou s'a ridicat piscul de cremene al credinței lui în victorie. Recitiți discursul pe care l-a rostit atunci în parlamentul pribeag la Iași, în Decembrie, 1916: acela nu mai e un discurs, ci răcnetul fiarei, care își vede culcușul zdrobit și puii înjunghiați, dar refuză să se dea bătută. Duhul acestui pământ, pârjolit a mii oară, și-a tășnit durerea în glasul lui și credința bătrână de două mii de ani că și această năvală va trece, iar el va rămâne în veci pământ românesc. Un curent electric a trecut atunci prin inima României, iar

a doua zi fața desnădejdei era cu totul schimbată. Discursul acela va trebui să-l învețe ca pe-o rugăciune fiecare copil din țara noastră : e cel mai mare ce s'a rostit vreodată în graiul românesc. Din clipa aceea și până în ceasul izbăvirii, spiritul acestui om a dominat și a călăuzit puterea morală a războiului. Cuvântul lui a fost pâinea de toate zilele a nădejdi, împărțită tuturor. Soldații la el veneau, conducătorii oficiali toți la el veneau și păreau niște bieți pătici sub stânca muntelui. Precum Carpații sunt coloana vertebrală a României fizice, el a fost coloana vertebrală, care a susținut dreaptă către cer psihologia oruntului nostru războiu.

Toți acei neisprăviți ai filosofiei, cari susțin că spiritul n'ar fi altceva decât o formă a energiei materiale, să mediteze acest fenomen fără pereche în analele războaielor, când spiritul suveran al unui singur om a fost în stare să miște din loc materia inertă a unui dezastru și să preschimbe o tragedie într-o victorie.

Iată pentru ce am spus și o voi susține până la moarte că autorul moral al victoriei naționale și al hotarelor rezultate din ea, e Nicolae Iorga ! ¹⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nichifor Crainic

1) Dintr'o cuvântare rostită la Vălenii de Munte în anul 1937.

A R D E L E N I I

de N. IORGA

Intr'un moment tragic din Istoria acestui război, când cele mai nobile idei au paralisat forțele pe cari tocmai trebuiau să le întârească printr'o nouă însuflețire și când fiecare întreabă cu grijă viitorul cel mai apropiat, câteva mii de soldați ardeleni și-au făcut intrarea în Iași.

O mai frumoasă priveliște militară nici nu se poate închipui. Oameni de o putere trupească excepțională, voinici, dârji, bărbătește arși de soarele muncii câmpului de unde s'au desfăcut pentru ajutorul nostru ; soldați de o perfectă disciplină, absolut impunătoare, ei treceau în marșul lor de sfidare. De-asupra fluturau steagurile, și tinerii noștri ofițeri erau mândri că supt ordinele lor vin aceste legiuni ale idealului. Când au început a cânta doinele lor ardelenesti, niciun suflet n'a rămas nesimțitor : pare că toată voioșia vieții de țară a acestui neam de plugari se trezia îmbinându-se cu duioșia iubiturilor gingașe. Ofițerii francesi, așa de simțitori la tot ce e în adevăr sincer și nobil, erau palizi de emoție, și dintre ai noștri, unii plângeau. Iar, când supt balconul Palatului, unde apărui Regele, stăpânindu-și grijile cele așa de mari, Ardelenii intonară cu patimă, cu nespusă îndârjire, imnul luptelor, jertfelor de la 1848, suflarea tragică trecu asupra mulțimii.

Ce vor face ei alături cu noi, cine poate spune ? Așa sînt vremurile încât nimeni nu trebuie mângăiat cu ușoare făgăduieli, ci trebuie să i se puie înaintea numai slova de bronz a datoriei sale, spre a-și ceti într'insa programul fiecărei clipe din această viață care pentru nimeni nu mai e a lui.

Dar neprețuită va fi fost pentru noi această apariție ardeleană după biruința dela Șușița.

Neprețuită ca o dovadă de valoarea rasei. Străinii din toate na-

țiile prietene au fost de față. Oricât de mult i s'ar fi vorbit oricui de ce este Ardealul, n'ar fi folosit atât cât privești de ieri. Insemnătatea unei rase a ieșit limpede, impunătoare în ochii tuturor. O demonstrație splendidă, fără greș. Marea serbătoare cu discursuri de acum o lună, festivă, n'avea pe departe prețul acestei tăcute afirmări înaintea morții.

Când va fi să se resolve chestia Ardealului, evenimentul petrecut în Iași la 21 Iulie 1917 va trage în cumpănă mai greu decât tot ce vom fi scris noi pentru vădirea dreptului românesc pe acele plajuri.

N. Iorga

ISTORICUL N. IORGA

de PAMFIL ȘEICARU

Mărturisesc că este un act de mare îndrăsneală să încerc evocarea unui istoric atunci când n'am disciplina științifică necesară. Este adevărat că și gazetarul este în felul lui un istoric, sau mai bine zis o formă rudimentară a istoricului ; cronicarul faptului cotidian. Evident că nu poate râvni la o atitudine obiectivă fiindcă trăește în tumultul pasionat al imediatului, participă la evenimente, colaborează indirect la ele, este partizan sau adversar al unui curent de idei, de aceea gazetarul nu poate fi decât un martor și în nici un caz un judecător. Istoricul râvnește să fie judecător al evenimentelor pe cari vrea să le ficseze în vaste sinteze menite să explice înlănțuirea cauzală, să limpezească fizionomia epocilor din învâlmășeala faptelor. Pe când gazetarul se mișcă în cuprinsul incendiat de pasiuni sau de interese ale actualității, istoricul cercețează în liniștea de cimitir a pasiunilor amuțite, așa cum geologul analizează lava răcită de milenii a vulcanilor stinși. Am putea spune: gazetarul vede copacii, istoricul pădurea.

De aici o firească sfială să evoc pe cel mai mare istoric al poporului român, strivitoarea personalitate a lui Nicolae Iorga. Pe atâția vremea îi scade, oeeace ni s'a părut de proporții uriașe, primește neîndurata rectificare a anilor, până ce se șterge în amintirea generațiilor următoare ca să devină doar un nume indiferent într'o carte de istorie. N. Iorga se ridică peste efemer, cutezător, pentru a deveni un capitol din istoria culturii românești ; adversitățile se înclină sau se retrag sfioase în umbra mediocrității, iar timpul sporește necontenit tributul admirației pentru acest personaj neverosimil în capacitatea lui de muncă, în dogoarea pasiunii lui, închinată fanatic poporului român. Încerci să măsoari în ore de muncă opera lui și nu izbutești să realizezi în limita puterilor omenеști ca posibilă activitatea științifică a lui N. Iorga. Ceva a fost sacrificat, la ceva s'a renunțat ca omul să se poată consacra

întreg, să trăească fără egal cea mai patetică pasiune închinată nației lui. N. Iorga nu a participat la ceea ce formează bucuriile noastre, plăcerea de a trăi. Acestei renunțări voite, acestui ascetism — în care se mărturisea un aristocratic dispreț pentru bucuriile comune — datorim cea mai vastă, cea mai variată activitate de care a fost capabil un om. Pentru contemporani, N. Iorga a fost o continuă contradicție între vehementa lui participare la actualitate și ignorarea prezentului pentru a se confunda cu o egală pasiune în trecut. Contemporanii i-au simțit superioritatea, i-au suportat-o cu o abia stăpnită revoltă, iar când sentimentele lor răbufneau într-o tumultuoasă adversitate, nu izbuteau altceva decât să omagieze pe N. Iorga. Ce interesează la un istoric? Metoda, felul care ne înlesnește o inițiere în trecut, am putea spune stilul prezentării arhitectonice a trecutului, fiindcă materialul documentar stă la îndemâna ori și cui

„Istoria lui este o frescă în genul lui Rubens, zugrăvită'n goana pensulei care nu-i îngăduie să deseneze îngrijit și să-și fixeze linia, înainte de a picta: dar, este atât de plin, încât fizionomiile se evidențiază cu mai cultă căldură. Opera sa este o vastă Kermesă istorică. Pictorul abundă și supra-abundă; se răsfată și se dăruiește generos pretutindeni. Nu are discreția liniei, și din această cauză artistul păgubește; o simte, își cere scuze, la sfârșit de tot: „N'am fost niciodată un supus academic, spune el, nu m'am putut desbăra de a scri repede“. Dacă ar fi voit să retușeze și să îndrepte și-ar fi stricat și mutilat opera, bine-a făcut de-a lăsat-o așa, vastă, plină de mișcare și în multe puncte excesivă“.

Așa caracterizează „Memoriile lui Saint Simon“ în „Causeries du Lundi“, marele critic francez Sainte Beuve. Și s'ar potrivi în bună parte operei istorice a lui N. Iorga așa de personală, potrivnică acelei uscăciuni didactice în care monotonia documentării svârle un văl cenușiu asupra trecutului. Nu putea trece indiferent pe lângă evenimente petrecute cu secole în urmă, sensibilitatea lui vibra, actualiza cu o halucinantă putere de evocare oamenii, împrejurările, locurile, da peisajului istoric o căldură, o prospețime de culoare ce anula distanțele în timp. Ura mediocritatea în care vedea neputința imaginației, miopia înțelegerii, muțenia simțirii; or, istoria respinge mediocritatea, fiindcă cere imaginație în primul rând, puterea de a reconstitui forme de viață dispărute, de a da un sens învălmășelii de întâmplări, de a simți climatul pasional al unei epoci trecute. Era un erudit, adică fragmenta problemele pentru a stoarce unor spații restrânse de cercetare, tot ce pot da

ca înțeles al unor realități îngropate de curgerea vremii, căutându-le ramificațiile, atmosfera timpului. Dar nu a socotit niciodată erudiția ca un scop în sine, ci ca un mijloc, așa cum constructorul socotește cărămida, fierul, cimentul, varul, elementele esențiale, dar subordonate construcției. Prețuia cercetările conștiințioase, pline de răbdătoare migăleală, cari izbutesc să ajungă până la cea mai desăvârșită expresie a precizunii, iar o atentă fixare a faptelor fără orizont, fără o preocupare de a încadra în ritmul unei epoci, în înlănțuirea logică a unui moment istoric, i se părea o trudă stearpă, fără nici un interes. Munca sistematică, abundența amănuntelor o vroia insuflită de îndrăsneala ipotezelor, de curajul interpretărilor, menite să dea o armonie trecutului, fără să accepte ispita transfigurărilor romantice, în tălmăcirea lucrurilor din trecut.

În concepția lui N. Iorga, istoricul nu este un searbăd archivar al trecutului, un înregistrator indiferent al unor succesiuni de evenimente legate doar cronologic între ele. Trăia, participa la evenimente, avea și își dădea sentimentul unei prezențe prin vehemența expresiei unor atitudini de aprobare prin căldura evocării. Dădea documentelor relief, praful de pe scrisoarea îngălbenită de secole se împrăștia sub suflul unei pasiuni creatoare fără egal. Preocuparea lui N. Iorga era să-ți dea sentimentul că ai fost contemporan fiecărei faze a istoriei, creînd o comunicativitate cu evenimentele, te atmosferiza fiecărei epoci, îți dădea culoarea emoționalității, specificul sensibilității morale „ținând seama de tot ce se înîșcă în sufletul oamenilor din acele timpuri“, cum explica el îndatorirea istoricului. În paginile lui de istorie nu aveai sentimentul că circuli într'un muzeu cu figuri de ceară, costumate în moda fiecărei epoci, reproducând în gesturi, în atitudini înțepenate momentele trecutului; fiecare pagină vibra de o intensă viață, îți dădea tot freamătul de odinioară, șoptele vagi deveneau tot mai clare, pentru a acoperi auzul prezentului.

Acolo unde alții băjbăiau sfioase ipoteze, el svârlea îndrăznețe anticipări, ulterior confirmate, o intuiție a fenomenelor istorice îi înlesnea orientarea sigură dincolo de documente, presimțea parcă descoperirile ulterioare ale cercetărilor. În succesiunea formelor de viață din istoria unui popor, N. Iorga căuta suflul continuu, identitatea în varietatea formelor, elementele de permanență în manifestările multiple ale unei națiuni. Se simțea influența fostului lui profesor Lamprecht în concepția istoriei și articolul scris în 1915, la moartea lui Karl Lamprecht este o prețioasă mărturisire.

Cităm câteva fragmente din acest articol, care ne înlesnește o mai cuprinzătoare și mai exactă înțelegere o lui N. Iorga.

„Știința istorică se pierdea în multe lucruri de erudiție, bogate, exacte, precise și mai mult sau mai puțin inutile. Se inventaria trecutul cu o răbdare admirabilă: exhumății savante, oscior de oscior, cu toată putreziciunea umedă de pe dânsule. Rămășițele se clasau apoi cu metoda perfectă și seacă a Capucinilor cari își întind tot mai departe mumiile omeniești și scheletele înegrite. Era tot și nu era nimic.

„Veni atunci acest mare spirit neliniștit. Voia să găsească, nu adevărul faptelor ci adevărul din fapte, nu suprafața singură, ci, împreună cu dânsa, esența, sensul superior al sbuciumului umanității, fizionomiile pe cari le îmbracă pe rând sufletul ei mobil, drumurile sigure ale dezvoltării, tipurile ce-i înseamnă fiecare popas...

„El — Lamprecht — era și mare artist, un creator de icoane, un pictor mare al epocilor. Astfel, prin intuiția lui genială, răsări în asprele linii ale unui stil greu de gânduri nouă, întreaga dezvoltare a neamului său, nu în linii elegante, nu în vioaie culori, nu în figuri și figurine, ci în toată întinderea și adâncimea, în toată grandiositatea și intimitatea lor.

„Colectiv, ca imense mase sociale „mișcate de uriașa forță a factorilor adânci, răsăriră veacurile istoriei germane, cu un caracter așa de impunător, încât ele par a copleși, a zdrobi pe cititor.

„Luptă urmează după luptă, efortare după efortare, avânt după avânt, nu pentru a cuceri cununi ori a culege prăzi, ci pentru a îmbogăți și duce mai departe spre altă fază, spre alt timp, sufletul național. Apoi el voi mai mult: Să înțeleagă viața lumii întregi prin aceeași dezvoltare a timpurilor sufletești corective“. Aducând aceste concretizări istoricului Karl Lamprecht, definind cu o înțelegere plină de admirație opera fostului lui profesor, Nicolae Iorga se definea pe sine însuși în pasionata lui cercetare a tuturor avatarelor poporului român.

Fără îndoială că opera lui N. Iorga — cantitativ — uimește, pare omeniește cu neputință să fie fapta unuia singur: atâtea domenii varii, în cari neostenita lui energie creatoare s'a risipit cu impresionantă generozitate! Un om care nu a știut ce este odihna, mereu poaspăt în entuziasmul cu care începea și ducea la bun sfârșit un studiu, adnotația unui document, notele grăbite de călătorie. Inaintând în întortochiatale încăperi ale imperiului bizantin, sau scriind istoria imperiului otoman pentru colecția ce apărea sub îngrijirea

lui Karl Lamprecht, întârziind în arhivele Veneției sau răscolind prin dosarele universității din Padova, la Ragusa sau la Viena N. Iorga își subordona toată această activitate unei singure preocupări, unei singure opere: *Istoria Românilor*. Tot ce a strâns ca documentare, tot ce-a publicat până la 1934, nu a fost decât o îndelungă preparație în vederea acelei monumentale lucrări: *Istoria Românilor*. O operă de strivitoare documentare, fiecare capitol din viața poporului român este sinteza unei uriașe activități, până la epuizarea tuturor izvoarelor. Poate să se găsească mai târziu în arhivele Vaticanului unele date, documente inedite, dar prea puține, cel mult în legătură cu secolul al X-lea, al XI-lea, al XII-lea, așa de slab luminate de puținătatea documentelor. Încă nu sunt clasate în arhivele Vaticanului documentele în legătură cu această epocă, pentru noi estompată în ceață, până ce vor ieși la lumină actele, corespondența cu episcopia cumană, ce-și avea reședința la Târgul Trotușului, în Ținutul Bacăului. Dar în afară de aceste probabile contribuții documentare nescosite la iveală, totul a fost cercetat de privirile iscoditoare, neobosite ale prof. N. Iorga. Numai o mare, o fanatică iubire poate mobiliza constant atâta putere de muncă. Mai puternică chiar decât grija de exactitate a istoricului a fost pasiunea de a ști cât mai mult despre trecutul neamului românesc; simți cum vibrează o neegalată iubire românească chiar în adnotarea celui mai neînsemnat document. Pentru N. Iorga, istoria poporului român nu era oare o succesiune de eroi a căror viață înmănurește continuitatea noastră la răspântia tuturor vitregiilor! Un singur erou colectiv: poporul român înfruntând furtunile, rezistând potopului barbar, răsărind dintre ruine cu aceeași neînvinsă putere de viață. Un examen de rezistență reînoit în fiecare secol, statul român nu a fost o creație voevodală, ci o realitate organică elaborată de istorie. Sunt țări cari crează o unitate politică și națională, noi suntem o națiune care și-a creiat forma unui stat și a impus unitatea politică.

O existență de luptă, fără să se îngăduie poporului român speranța unei vieți tihnite, cel puțin pentru un secol, fiind așezat în spațiul geografic cel mai expus, în calea tendințelor de expansiune ale unor puteri ce ne depășeau. N'am avut nici măcar susținerea unei continuități dinastice, care să coordoneze puterile de afirmare ale poporului român; ne-au răvășit existența luptele pentru domnie ce, în oarba lor pornire, au provocat amestecul străin în asigurarea domniilor. Irosire de puteri, ingenuncheri umile, răătăcirii vinovate la voievozi și la boeri, iar sub agitația de suprafață

continua viața poporului român, muncă nerăsplătită și adesea vânturată de iureșul vrăjmaș al întâmplărilor. Acestui erou colectiv, acestui erou anonim, N. Iorga i-a închinat întreaga lui viață, toată truda lui cercetătoare, sintetizată în vasta lui operă: *Istoria românilor*, publicată în zece volume, între anii 1935—1939. Din tot acest sbucium milenar, N. Iorga desprindea un robust optimism, o nemărginită încredere în destinele poporului român. Deaceea socotea că „energia noastră etnică ia însăși, crește în măsura cunoștințelor serioase și întinse despre toată această experiență verificată îndelung, a vieții neamurilor care se cheamă istoria“.

Din depărtările de legendă, când pe aceste locuri abia se îngânau stângace, de mii de forme de așezări omenești și până în pragul zilei de azi, defilează în trimeri, în reproduceri, în note marginale, cea mai uriașă muncă pe care a putut-o realiza o neînvinsă iubire de neam. Cu o încordare de voință cu o concentrare de preocupări, N. Iorga a strâns din vârtejul vremurilor, tot ce putea să dea o nediscutată mărturie a titlurilor de nobleță ale poporului român. Vedea în însăși asprimea destinului nostru, în furtunile ce neconținut ne-au bântuit semnul unei miruiri, semnul unor chemări de viitoare mărire. N. Iorga credea în blazonul nației, „Istoria românilor“ având rostul să explice blazonul. Vedea peisajul istoriei românești, când un loc de umbre și lumini, când întunecat de norul necazurilor, când inundat de lumina bucuriei; peste aurul blazonului de nobleță se așeza temporar întunericul, fără să-i altereze relief, strălucirea. Această credință în neamul românesc, acest fanatism al iubirii de neam, dă acel accent unic, acel suflu interior scrisului lui N. Iorga. A fost pedagogul regăsirilor noastre, a fost N. Iorga îndreptarul spiritualității noastre, modelatorul sensibilității naționale.

Găsesc acest fragment caracteristic dintr-o pagină de N. Iorga : „Și în viață, în simțire, în scris, în gând, când te uiți bine rămâne mai ales ce-ai dat altora, ce ai lăsat dela tine, ce-ai jertfit. Prin înstrăinarea de tine însuși capeți și consecvența și stăruința și caracterul și iubirea oamenilor. Astfel poți rămânea pentru multe timpuri un stâlp de lumină caldă în jurul căruia crește și înflorește viața. Altfel, bineînțeles, poți să rămâi oricât de mare, dar ca statuia de sare a lui Loth, uriașă, clară, rece și amară în mijlocul pustiului veșnic“

Dar cine s'a dăruit cu atâta pasiune neamului său ca N. Iorga ? Cine a fost cu atâta genialitate interpretul istoriei poporului român ? Cine a înțeles mai bine poporul acesta de țărani cuminți, rezistenți

ca stâncile înfipte în cursul neastâmpărat al apelor? Peste turburările vremuri de azi se va profila imaginea lui N. Iorga, mai limpede, mai luminoasă, mai dominatoare. La moartea fostului lui profesor Karl Lamprecht, scrie N. Iorga : „Germania a pierdut mai mult decât oătălie, ale cărei urmări se pot repara, a pierdut pe Karl Lamprecht“. Poporului român i s'a suprimat cel mai mare apărător al drepturilor lui istorice, în anii cei mai grei, atunci când prezența lui era mai necesară ca oricând. Vânt de nebunie regizat de interese protivnice neamului românesc a culcat la margine de drum pe N. Iorga. Este un capitol din tragedia poporului român, un capitol a cărei taină va fi deslegată mai târziu, când pacea se va reîntoarce. Animatorul destinelor noastre lipsește, dar amintirea lui stăruie în sufletele românilor.

Și umbra lui N. Iorga să ocrotească neamul românesc în drumul dreptății care va să vină. Ca să poată odihni în păcat și chinul lui trup.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

B U N A V E S T I R E

de GEORGE TODORAN

Trece o frunză pe Someș în jos
Tristețea o bate, credința o duce,
Din vis în vis, din cruce 'n cruce...

Linști de plumb, liniști prea grele
Iși strâng din patru vânturi rănil
Ciocnesc în sânge de Țară cănil
Cade din cer lacrima ultimei stele.

Păduri de veste bună străjue icoane
Pitind ogorul vremii sub sumane,
Oamenii au împrumutat tăcerii senin
Și se salută cu vorba cerească Amin.

Ca niste steaguri sfinte înșirate,
Stau orele pe parapete una câte una
De vorbă cu steaua sângerândă și cu luna,
Despre minuta ce va împărți dreptate.

Trece o frunză pe Someș la vale
Tristețea o poartă, credința o 'ngână,
Țară Română, Țară Română!...

George Todoran

PROFESORUL N. IORGA

— Impresii și amintiri —

de N. BATZARIA

„Noul profesor Nicolae Iorga își va ține prima lecție de deschidere a cursului său de istorie“.

Vestea a stârnit senzație în rândurile tineretului universitar. În adevăr, noul profesor venea precedat de reputația unui cărturar, care ieșea din comun. Se povestea doar atâtea fapte și se citeau atâtea exemple despre inteligența lui extraordinară, despre succesele strălucite și uimitoare încă din anii când era pe băncile liceului.

Se mai povestea că-și luase licența în litere — bine înțeles, *magna cum laude* — la o vârstă când, în mod normal, unanimitatea tineretului școlar abia își lichidează socotelile cu studiile de liceu.

Era deci cum nu se poate mai îndreptățită dorința de a vedea, cunoaște și asculta pe acest profesor nou, care se înfățișa ca un fenomen unic în felul său.

Nimic deci mai firesc decât ca la ora când era să-și țină prima lecție, sala Facultății — cea mai mare sală a Facultății — să fie absolut neîncăpătoare pentru mulțimea de studenți, de foști studenți și de profesori, cari începeau să coboare dealul vieții.

A intrat. Înalt, slab, puțin cam aplecat într-o parte, a înaintat cu pași grăbiți spre catedră și călcând un ceremonial oarecum stabilit, și-a început prelegerea mai înainte de a-și ocupa locul. Vorbea repede, știind că o oră era un timp cu totul neîndestulător pentru vastitatea cunoștințelor ce avea de împărtășit.

Ținea în mână o foaie mică de hârtie, pe care își însemnase, probabil, punctele ce avea să desvolte. N'a simțit însă nevoia ca măcar o singură dată să-și arunce asupra ei ochii. Privirile sale erau mereu îndreptate asupra numerosului auditoriu, care asculta

fermecat de cuvântul lui înaripat, de cascada torențială a ideilor și cunoștințelor.

Date, nume de oameni și localități, citații din istorici și cronici, minunate caracterizări lapidare, definiții spirituale, tablouri pline de viață în cari graiul viu ținea locul culorilor, ironii mușcătoare — toate se împleteau și se îmbinau în mod așa de armonios și complet și formau un tot cât mai unitar și mai bine încheșat.

Această primă lecție, care — să mi se îngăduie acest amănunt — era pentru modestul scriitor al rândurilor de față prima lecție ce asculta ca student al Facultății de litere din București, a fost un triumf și totodată o consacrare definitivă. Universitatea din București și știința istorică română câștigau în profesorul Iorga pe omul și cărturarul, care era să clădească un monument de cultură pe cât de uriaș, pe atât de solid și nepieritor și să ducă faima numelui de Român în toate țările și continentele.

Iată, fac o digresiune și sar peste câteva zeci de ani.

Istoricul turc *Aburahman Șeref*, cu care am fost coleg în parlamentul june-turc dela Constantinopol, mi-a spus într-o zi: „Știi că Iorga al vostru cunoaște mai bine istoria Turciei decât noi, Turcii? Și știi că dela istoricul german *Hammer*, cea mai bine pusă la punct istorie a imperiului otoman a fost scrisă de Iorga?”

Faptul îmi era cunoscut. Aveam chiar în biblioteca mea acea „*Geschichte des Osmanischen Reiches*” (Istoria Imperiului Otoman), operă în cinci volume mari scrisă de Nicolae Iorga în limba germană pentru colecția ce apărea sub îngrijirea lui *Karl Lamprecht*, cel mai mare istoric al Germaniei și fostul profesor al profesorului Iorga.

Eruditul meu coleg turc, cu tot respectul și prețuirea ce nutrea pentru magistrala lucrare și pentru autorul ei, nu se putea dumiri cum se face că tocmai unui Român a găsit cu cale un istoric de talia lui *Lamprecht* să se adreseze pentru a scrie istoria Turciei.

Din parte-mi, am socotit prilejul binevenit să-i atrag atenția că tot un Român a fost acela care, cu vreo două veacuri în urmă, a scris, pentru vremea de atunci, cea mai bună istorie a împărăției turcești. I-am amintit de mult învățatul Domn al Moldovei *Dimtrie Cantemir*, a cărui istorie, scrisă, precum se știe, în limba latină, a fost tradusă în mai multe limbi europene.

Însă, acelaș coleg turc și-a închipuit că spun o glumă sau chiar că aiurez, când, la o întrebare a sa, despre ce a mai scris profesorul

Iorga, i-am răspuns că numărul scrierilor sale depășește cifra de două mii.

„Dacă-i așa, cum spui, îmi observă el, se vede treaba că omul acesta nu iese cu anii din casă, nu ia parte la nici o activitate a societății și nu face altceva decât să scrie și ziua și noaptea, fără un pic de odihnă“.

Observația cu lipsa de odihnă era adevărată. În tot cursul vieții sale, profesorul Iorga n'a știut ce-i odihna, socotind ca o dăunătoare pierdere de timp orice distracție, orice bucurii și petreceri lumești de cari noi, simplii muritori, nu ne putem desbăra așa de lesne. El care formează o epocă și este un mare și important capitol din istoria țării, a dus, în ce privește latura socială, o viață de ascet. În orice împrejurare s'ar fi găsit și oricât de diferită ar fi fost natura ocupațiilor sale de moment, nu-l părăsea nici o clipă pasiunea de a face noi cercetări sau de a îmbogăți prin noi scrieri patrimoniul științific și cultural al neamului.

Congresele de fiecare an ale Ligii Culturale, de pildă, erau folosite de dânsul, pentru a contribui la cimentarea unității sufletești a neamului, dar, în același timp, și ca un prilej bun pentru a cerceta vechile biserici și mănăstiri din regiunea respectivă, pentru a descoperi și descifra inscripții sau orice alte documente, cari ar fi aruncat o lumină asupra vreunui colț întunecos din trecutul neamului.

Trecutul neamului și menirea lui în viitor, o menire în privința căreia era de un optimism de nesdruncinat. Vedea și nu cruța slăbiciunile și scăderile multora din cei cu cari venea în contact. Însă, dacă era aspru cu indivizii sau dacă n'avea o părere tocmai măgulitoare despre însușirile și virtuțile lor, nutrea pentru colectivitatea neamului o dragoste fanatică. Am putea spune că era un îndrăgostit pasionat de neamul românesc și de virtuțile acestui neam.

Procedând prin comparație, constata în lumina unui belșug coplesitor de date și documente, că, pe când unitatea națională și politică a altor popoare a fost opera unor conducători, cari au înfăptuit această unitate pe calea armelor, deci prin mijloace de constrângere, la noi, poporul însuși și-a făurit și deschis drumul, care a dus la unitatea națională și la organizarea politică a statului. Prin aceasta, Românii și-au dovedit superioritatea de concepție, o intuiție admirabilă în cântărirea împrejurărilor și alegerea drumurilor și mijloacelor, precum și o tenacitate, care este fericit întregită de o uimitoare putere de asimilare.

Dacă la aceste virtuți și însușiri, pe cari profesorul Iorga le prețuia și le proslăvea cu un entusiasm alimentat de documentarea cea mai vastă cu putință, adăugăm și faptul că, iarăși spre deosebire de multe alte popoare, trecerea la creștinism a Românilor s'a realizat de jos în sus, fiind opera anonimă a poporului, iar nu prin mijloace de impunere sau prin ordine date de conducători pe baza unor anumite calcule și interese politice, și că Românii s'au format în acelaș timp ca națiune distinctă și creștină, ne dăm și mai bine seama de unitatea desăvârșită și de tenacitatea fără seamăn a poporului român, căruia epitetul de „popor minune” i se cuvine pe toată dreptatea.

Din mijlocul acestui popor minune a ieșit „omul-minune”, care a fost profesorul Nicolae Iorga.

„Apostol al neamului”, „cel mai mare cărturar român și unul din cei mai mari cărturari din toate timpurile și dela toate popoarele”, „un uriaș al științei istorice”, un scriitor de o fecunditate de necrezut”, „un orator vijelios cu izbucniri geniale” — iată câteva din calificativele ce veneau în mod firesc, în vârful condeiului, ori de câte ori era vorba despre dânsul.

Fiecare din aceste calificative i se potrivea cum nu se poate mai bine, precum i se potriveau toate la un loc. Credem însă că ar fi mai nimerit să vedem în profesorul Iorga, nu un om, ci mai degrabă un produs al forțelor creatoare ale poporului român, o manifestare genială a spiritului și sufletului românesc.

Aproape fără să vrem, ne aducem aminte de dictonul poetului latin Terențiu: „*Homo sum: humani nihil a me alienum puto*”. (Sunt om și nimic din ceea ce este omenesc nu e străin de mine).

Parafrazăd acest dicton și interpretându-l în sensul cel bun, despre profesorul Iorga am putea spune că s'a simțit un Român, căruia nimic din ceea ce este românesc nu i-a fost străin și indiferent.

Cu totul dimpotrivă. Printre toți istoricii și scriitorii noștri, nu se găsește un al doilea, care să fi cercetat atâtea documente, să fi descoperit și descifrat atâtea inscripții, să fi scos din negura uitării și să fi scăpat dela peire atâtea hrisoave, scrisori și acte publice sau particulare, toate în legătură cu trecutul poporului român, în proporța, cu râvna, cu priceperea și cu pasiunea cu care a făcut-o Iorga. Această colecție uriașă de documente asigură autorului ei un drept la recunoștința neamului și un drept la nemurire.

De asemenea, nici un alt cărturar n'a scris despre trecutul poporului român și despre tot ce se atinge de viața în toate manifes-

tările ei a poporului român atât cât a scris și așa cum a scris Nicolae Iorga.

Numărul scrierilor ce-i eternizează numele și constituiesc monumentul cel mai glorios și mai strălucit ce i s'ar putea ridica, se apropie de două mii și cinci sute. Este o cifră greu de crezut, totuși este adevărată.

Ei bine, dacă s'ar împărți aceste scrieri după genul lor, vedem că majoritatea covârșitoare privește numai neamul românesc — trecutul neamului, un trecut de grele necazuri și suferințe, dar și de lupte dârze, manifestările neamului în toate direcțiile, manifestările lui artistice, poetice, strădaniile lui de a-și făuri o viață proprie etc., etc.

Toate aceste manifestări au fost consemnate de profesorul Iorga în scrieri pe cât de voluminoase, pe atât de documentate, în scrieri în cari documentarea este ajutată și întregită de o neîntrecută putere de intuiție și de o măiestrie tot atât de neîntrecută, în a rechema la viață stări de lucruri apuse de mult.

Amintind ca un fel de apoteoză a fenomenalei sale activități în domeniul istoric, cele zece volume de „Istoria Românilor”, publicate între anii 1935—1939, spunem că tocmai pentru faptul că el socotea — ceea ce este adevărat — poporul român ca un tot unitar și indivizibil, indiferent de țara sau regiunea în care îl așezaseră împrejurările istorice, socotise și ca o datorie să cerceteze acasă la el fiecare grup românesc — să-l cerceteze și să aștearnă în multe file de cărți rodul cercetărilor sale.

Așa ne-a dat el lucrări ca: „Neamul românesc în Ardeal”, „Neamul românesc în Bucovina”, „Neamul românesc în Basarabia” etc.

N'a uitat — nu putea uita nici pe frații din ramura cea mai îndepărtată a trunchiului românesc — adică pe Românii Macedoneni. Urmărea cu interes și în mod constant revistele și alte publicații scrise în dialectul macedo-român și simțea o adevărată plăcere ori de câte ori descoperea printre scriitorii români macedoneni un talent sau o licărire de talent.

Ca o amintire personală, citez faptul că din îndemnul său, am colaborat, pe când eram în Macedonia, cu câteva articole și schițe, mai întâi la „Neamul Românesc”, încă de când apărea în forma de broșură, și ceva mai târziu la revista „Sămănătorul”, pentru ca, după întrerupere de mai mulți ani, să continuu această colaborare la revista „Ramuri” dela Craiova.

Nu s'a mulțumit să urmărească activitatea în domeniul cul-

tural și național a Românilor Macedoneni, ci, voind să-i cunoască de aproape, a mers, cu prilejul unui congres de bizantinologie ținut la Belgrad, în o parte din Macedonia, oprindu-se câteva zile în orașul *Usküb* (*Scopia* — vechiul *Scubi*, locul de naștere al împăratului *Justinian* și centru comercial înfloritor pe fluviul *Vardar* — *Axius* al popoarelor din vechime.

S'a înapoiat cu impresii entuziaste despre rolul precumpănitor pe care elementul macedo-român îl deținea în viața economică și culturală din fosta Iugoslavie.

În afară de scrierile consacrate Românilor din Balcani, aceste impresii entuziaste le-a rezumat la un congres al „Ligii Culturale” ținut la Timișoara, prin declarația că, în raport cu numărul lor, Românii Macedoneni au dat cel mai mare procent de intelectuali.

În această declarație așa de măgulitoare pentru grupul românesc din care face parte și scriitorul rândurilor de față, vedem încă o dovadă a dragostei sale pasionate pentru tot ce se ținea de poporul român.

BCU Cluj / Central University Library

CARTE POȘTALA

de CLAUDIA MILLIAN

I

Sunt trist că n'am primit nici o veste dela tine
Și nici un rând dela frații mei.
Dacă n'ai bani, scrie-mi să-ți trimet prin poștă câțiva lei
Doamnele din spital ne dăruiesc bani și cărți poștale.
Ai vândut primarului din prunele tale?
Eri a fost aici nuntă și bucurie printre răniți.
Dacă te uiți, o să ne vezi pe jurnal, tipăriți.
Nună era doamna șefă... Ce mândră era mireasa!..
Mi-am adus aminte de tine când ne-a cununat notăreasa.
Tu să nu-mi porți de grije, că pot să mă las pe picior,
E mai rău de bietul Vasile, care este ctung și chior.
Să știi scumpa mea, că mi-a rămas inima întreagă,
Că bate pentru tine și pentru Țara mea dragă.
Aprinde o lumânare, că m'a scăpat Dumnezeu bunu
Și scrie-mi tot la Spitalul 351.

II

Baci Ioane,
Moșul meu de vremuri bune și rele
Mi-e dor de satul meu, de băieți și de matală
Și numai cu gândul îmi croesc până la voi cale,
Că uite, mă uit noaptea pe cer, parcă v'ași găsi prin stele.
Spune-i Marinii, că am primit buchetul de busuioc
Mi l-a adus alde Jitaru de Sântă Mărie:
Când mi l-a dat, l-am sărutat de atâta bucurie
Și de atunci, îl port în sân de noroc...

Dacă s'a smintit gardul mai pune-i ceva proptele
Că eu nu-s bun de nimic, mă uit la rana mea și la stele.
Dar când oi veni o să chiuie casa de cântec
Să știe măicuța mea de ce m'a purtat în pântec.
Zice că stăpânirea o să ne împartă ceva pogoane,
Să te văd zâmbind, la bătrânețe, Baci Ioane!
Spune-i maichii să m'aștepte că o să mă'ntorc acasă,
Și Marina mea să m'aștepte cu pregătiri de mireasă.

Claudia Milian.

CĂTRE ROMÂNII DIN AMERICA

de N. IORGA

Dragii mei;

Înt. se ştiau. v. ştiau de unde
după care alt. numit societate noastră.

1. Se numita. v. numit. Ruman.

2. Se v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau.
de unde alt. v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau.

3. Se v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau.
bucure. v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau.

4. Se v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau.
v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau.

5. Se v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau.
v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau.

Pr. v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau.
v. ştiau. v. ştiau. v. ştiau.

N. Iorga

N I C O L A E I O R G A

— In arhitectura spiritualității noastre —

de ION POTOPIN

Student.—Literă și Filosofie.

*Caută de trezește pe oameni, cum
trezește Dumnezeu toate în fiecare
dimineață, prin lumină!*

N. IORGA

Viața lui Nicolae Iorga este o turburătoare simfonie. Inscrisă pe dimensiuni demiurgice, incompatibile cu destinul său pământean, aproape în fiecare clipă mărturisind o superbă plenipotență interioară, viața profesorului, apostolului și educatorului Nicolae Iorga a proiectat pe cerul patriei cupola însingurată a unei prezențe care a uluit, însăpăimântat, nimicit și înfrânt deopotrivă, care a fost elogiată sau uzurpată cu hotărîre. O viață care, a devenit simbolică, dela început, spărgând tiparele comode pentru a-și sculpta profilul luminos și exuberant pe frizele veșniciei românești. O viață crescută sub climatele de aur ale iubirii și totuși prezența lui Nicolae Iorga nu a fructificat totdeauna entuziasmul, nu a rotunjit totdeauna comuniunea de destin, nu a orchestrat totdeauna nostalgiile nesemnificative ale contemporanilor, ci numai elanurile, ce tindeau la încoronarea excepțională a sufletului național. O prezență adesea incomodă pentru că nu îngăduia în preajma sa avatururi. Și dacă vreodată a primit această acuzație însuși, a fost pentru că socotea că proteica sa încadrare în permanența românească o cerea.

O capitulare în fața destinului?

Nu! Pentru că nimeni nu-și poate lăsa pieptul gol în fața lănciilor vremii! Unii îmbracă dela început armura tare, invincibilă ca și credința lor, a umilinței, în virtutea dictonului: Capul ce se pleacă... Umlința lor nefiind însă o stare intimă, categorică, necesară, ci una comandată sub focul palpitând același fior de depășire a unei condiții minore, această umilință, fatal, imprimă vieții stigmatul nefast al inutilității. Niciodată, pe fruntea acestora nu va înflori nimbul

de glorie! Niciodată, în mâna acestora steagul luptei nu va fi dus la isbândă! Niciodată, în pieptul acestora, inima nu va avea rezonanțe în cer!

Duc o existență deficitară.

Niciodată, dintre aceștia, istoria nu-și alege colaboratorii.

Dimpotrivă, alții se răsvrătesc neconțenit, suportă greu hotărârile, nu se simt bine decât pe câmpul de bătae când sunt ostași, iar când arma lor de luptă este cuvântul le place să-l treacă prin incandescența unui crez care-l transformă în diamant cu care oricând își pot achita locul în Istorie.

Nu voit ci necesar sunt pe vârfuri, acolo, în singurătatea culmilor înalte, și numai acolo respirând eternitatea!

Nu voit ci necesar își reazimă fruntea de umărul lui Dumnezeu!

Că mai totdeauna sunt incendiați de acest salt peste azururi, o fac, totuși, cu seninătatea care amintește răstignirea; pentru că, așijderi lui Isus iubesc mai mult viața decât moartea, mai mult flacăra care distruge decât cenușa caldă, dar agonizând sub zâmbetul înghețat al sfârșitului. Aceștia sunt reprezentanții activi, colaboratorii fideli, misionarii hotărâți ai destinului. Eroi sau sfinți! Tot una. Prezența lor, ca un fulger despică orizontul.

Este ceea ce încercăm să descifrăm în prezența lui Nicolae Iorga atât de vie și atât de masiv ancorată în spiritualitatea neamului românesc.

Personalitatea lui Nicolae Iorga umple cu substanța ei arzătoare mai mult de jumătate de veac. Născut la 5 Iunie 1871 în strada Codrului din Botoșani, trăind cu mama sa Zulnia cu o pensie de 60 lei pe lună, Nicolae Iorga uluește printr-o precocitate miraculoasă. Termină liceul la Iași, își ia licența în litere într'un an, apoi, la 19 ani căsătorit pleacă în Italia, și trece în Franța, unde studiază la „Hautes Etudes”; e declarat absolvent cu lucrarea Philippe Maiziéris; trece apoi în Germania unde își ia doctoratul cu „Thomas III Marquizis de Saluces”, în care timp cercetează arhivele din Paris, Berlin, München, Dresda, Nürnberg, Viena, Geneva, Milano, Veneția, Bologna, Ferrara, Modena, Parma, Torino, publicând cinci volume de documente în colecția Hurmuzachi, 30 volume în „Studii și documente”, 3 volume în „Acte și Fragmente”, 6 volume în „Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XV siècle”. La vârsta de 23 ani (1894) se întoarce în țară și e numit profesor universitar. Excepționalitatea lui Nicolae Iorga crește pe măsură ce prezența sa capătă un tot mai luminos profil mitic. Prin potențialul de muncă și dăruire, prin frenezia sa sufletească, printr-o disciplină grea

dar senină, tânărul profesor universitar își conturează o personalitate care brăzdează adânc în ogorul românesc, întâmpinând, ca o solie înflăcărată secolul XX. Este o personalitate activă nu numai la catedră ci participă grandilocvent la lupta socială, publicând volumele: *Opinions perniciosus* și *Opinions sincerus*. Luând reprezentanța ideologică a „Sămănătorului” cere o cruntă revizuire a valorilor și restaurarea culturii pe temeiurile autohtoniei noastre creatoare.

La 10 Mai 1906 fundează ziarul „Neamul Românesc” iar în 1907 înființează Universitatea dela Vălenii de Munte. În 1910 trece în Transilvania 10.000 exemplare din „Istoria Românilor” sub numele: „Noul metod de a cultiva cartofii, traducere din limba maghiară”. Acum i-se publică de fostul său profesor Karl Lemprecht în colecția „Geschichte der Europäischen Staaten” studiile: „Geschichte des Rumänischen folkcs” în două volume și „Geschichte des Osmanischen Reiches” în 5 volume. Tot acum scrie și „The Byzantin Empire”.

După ce părăsește conducerea Sămănătorului, scoate (1907) *Floarea Darurilor* apoi „Neamul Românesc literar” continuat prin „Drum Drept” care în 1915 se contopește cu *Ramurile din Craiova*. În 1911 este ales membru al Academiei Române. În 1913 ia parte la congresul internațional de istorie dela Londra, neoficial, unde ține două comunicări: „Les bases necessaires d'une nouvelle histoire du moyens âge” și „La survivance byzantine dans les pays roumains”. Peste un an, la Ateneo Veneta, din Veneția, ține alte comunicări „Venezia e la penisola dei Balcani” și „Il problema balcanica e l'Italia”. Tot în acest timp scrie: „Histoire des Etats balcaniques”, „Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie”, *Istoria comerțului românesc*, *Istoria Bisericii*, a Armatei, Oameni cari au fost, etc.

În timpul războiului, prezența lui Nicolae Iorga este una din primele trepte pe cari destinul neamului românesc urcă spre împlinire. Acum sufletul savantului este un freamăt „când a sosit ceasul pe care-l așteptăm de peste două secole, pentru care am trăit întreaga noastră viață națională pentru care am muncit și am scris, am luptat și am gândit, când a sosit ceasul în care cerem și noi lumii, cinstit, cu arma în mână, cu jertfa a tot ce avem, ceea ce alte neamuri mai fericite au de atâta vreme, unele fără să fi vărsat o picătură de sânge pentru aceasta: dreptul de a trăi pentru noi, dreptul de a nu da nimănui ca rob, dreptul ostinelilor noastre”, acum, când a sosit acest ceas, ce a trezit în sufletul lui Nicolae Iorga toate rezonanțele ancestrale, într'un moment crucial, la 14 Decembrie

1916 trebuie să strigi dela tribună „să ne mănânce câinii pământului acestuia decât să găsim fericirea, liniștea și binele în grația străinului dușman“, cuvinte care, cred, că vor avea o veșnică și indiscutabilă valabilitate și cari sună azi pentru noi, când Nicolae Iorga nu mai este, ca un ecou testamentar răsrânt peste ani.

Sângele a fructificat. Nicolae Iorga a scris actul de alipire al Bucovinei la Patria Mamă, alcătuind și Proclamarea Regelui Ferdinand către poporul românesc. Mileniul de restrînte românească apunea dela o cunună de lauri. Acum Nicolae Iorga primește investitura de a afirma peste hotare, în toată plenitudinea, tezaurul spiritualității naționale. În 1921 ca profesor la Sorbona, peste un an înființând școala română dela „Fontaineaux-roses“ și prin ciclul de conferințe ținute la Paris, Lille, Strasbourg, Oslo, Roma, Milano, Berna, Zürich, Barcelona, peste tot, poartă solia celei mai glorioase reprezentanțe românești. Scrie acum Histoire de l'art roumain; Histoire des roumains et de leurs civilisation, și mai târziu o lucrare de vaste perspective care încheie bolta, temeinic concepută „Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité“ în patru volume.

În 1929 inaugurează Casa Romena la Veneția.

Acesta a fost Nicolae Iorga. Peste 800 volume, și mai mult de 15.000 articole și recenzii. A minunat, a creiat, a uimit. Descoperă adevăratele comori, dă viață culturală, împrăstie în jurul său învățătura și lumina adevărului, dă viață din viața sa, ideal din idealul său, gând din gândul său, speranță din speranțele sale.

„Ctitorul idealurilor noastre, voevodul sufletului românesc, iubit de glie românească, Nicolae Iorga luptă pentru a învinge, scrie pentru a lumina, vorbește pentru a convinge, iartă pentru a îndrepta.

„Sărbătorește și e sărbătorit, admiră și e hulit, disprețuiește și e admirat“. (Barbu Teodorescu). Pe această claviatură se poate desluși simfonia vieții lui Nicolae Iorga împlinită din vobutele unei melodii care transfigurează ca un har transcendental.

În „Prefața pentru o legendă a lui Nicolae Iorga“, cu subtilitatea care-l caracterizează, Toma Vlădescu scrie: „Este elementar să constatăm că N. Iorga s'a identificat cu conștiința românească, atâta încât în el, fiecare dintre noi constituie o parte integrantă. N'am ști să dăm o formulă mai precisă acestui adevăr; credem însă că Nicolae Iorga prin acest dar pe care e singurul a-l stăpâni, ne exprimă pe toți în punctele esențiale în care se afirmă substratul nostru românesc“ pentru că „activitatea lui uriașă care se confundă cu primele afirmări ale culturii noastre moderne este pecetluită de o robustă sănătate morală, căci ea înseamnă înainte de toate, un splen-

did efort de autocunoaștere națională". Imbrățișând istoria, Nicolae Iorga a descifrat „principiul de unitate și de solidaritate națională", care ne-a înscris pe cea mai emoționantă dimensiune istorică; un principiu organic din care profesorul și-a hrănit cea mai superbă ofrandă dată neamului—doctrină naționalistă—care a fost încoronarea vieții sale „avântată și geometrică". Avântată, tumultuoasă pentru că înseamnă reacția continuă a unei inimi care vibrează în permanent acord cu toate idealurile românești. Regulată și geometrică, pentru că din ea pornesc comandamente inexorabile desprinse din fondul autentic al specificului nostru național" sub această perspectivă prezența lui Nicolae Iorga s'a dovedit a fi „o nobilă vâpae din care se deschid drumuri și se luminează orizonturile confuze ale unui neam care se caută". Voluptatea care a dominat viața savantului a fost voluptatea adevărului, voluptatea adevărului național, înșă, înainte de toate. În structura personalității lui Nicolae Iorga palpită eroicul. Eroicul a întovărașit pas cu pas existența lui Nicolae Iorga și tot eroicul a prezidat și tragicul său sfârșit de viață. Stilul eroic care pecetluiește viața și moartea lui Nicolae Iorga le sfințește deopotrivă. Este sfințenia care rodește totdeauna o existență eroică întemeiată pe iubire. Nicolae Iorga a iubit mult, a iubit mult prin faptă. Prin fapta iubirii. Nicolae Iorga a ridicat ochii spre cer pentru că „faptele sunt cea mai potrivită rugăciune (V. B.). Prin iubire, la desăvârșire. Iubirea este scop și mijloc, este esența vieții. Desigur o iubire fără margini, dar o iubire implacabil disciplinată de comandamentele seriozității morale, mergând, dacă e nevoie, până la asprime" (V. B.). O viață tutelată de iubire este o viață cu transparențe de cleștar. În adâncurile ei, ca într'un iezer de munte se oglindesc ferigele albastre ale cerului, peste suprafețele calme doar privirile ingerilor lunecând! Prin iubire la adevăr. „Ca să vezi că o nălucă nu e un adevăr, nu căuta s'o lovești, ci s'o îmbrățișezi". Prin iubire, la rodnicie „se poate floare fără rod, dar nu rod fără floare". Prin iubire la viață. „Precum trupului îi trebuie creier, așa sufletului iubire; în mulți sufletul moare pentru că n'o au". Prin iubire la comuniune, la prietenie sufletească. „Singura cetate care nu se poate lua cu sila este sufletul omului". Astfel iubirea este decretată de Nicolae Iorga prin însăși exemplul vieții sale, că singurul mijloc de educație. Nicolae Iorga a iubit mai mult decât oricine, și de aceea a fost cel mai desăvârșit pedagog al generațiilor de discipoli cari i-au ascultat cuvântul și îndemnul.

De unde a luat Nicolae Iorga atâta spiritualitate caldă, atâta exuberanță, atâta frăgezime? De unde din altă parte, când sufletul său

era cel mai bogat tezaur? Sufletul său din care niciodată nu s'au pierdut sacrele acorduri ale copilăriei. Mărturisea emoționat la o sărbătorire: „Eu n'am făcut nimic din lucrurile pe cari le-ați pomenit. O spun în toată sinceritatea. Sunt oameni în stare, la un anumit ceas al vieții lor, să declare: iată ce am făcut. Eu nu pot să spun aceasta. Mi s'a spus că am fost și am rămas un copil. Da, am partea aceea bună a sufletului copilăresc care stă în a ne lăsa duși de mână de puterile nevăzute cari îndreaptă către bine. N'am alt merit decât acesta. Am ascultat cuvinte cari, nu știu de unde, — Sfințiile Voastre o știți mai bine — s'au rostit în auzul meu. Potrivit cu aceste cuvinte mi-am îndreptat viața și am făcut lucrurile cele mai naturale și mai simple din lume. Dv. veniți acum și spuneți că aceste lucruri au fost bune. Mi se pare și mie că au fost bune“. Și cum nu puteau fi bune aceste lucruri când ele erau săvârșite sub cel mai aprig comandament moral? „Preocuparea de căpetenie în cugetarea atât de complexă a lui Nicolae Iorga, accentul, timbrul și unitatea dominantă a acestei cugetări e moralitatea. Oricât de variate ar fi domeniile pe cari se mișcă, incadescență și fulgerătoare, intuiția sa, totul se subordonează ideii morale, comandamentului moral, freneticei porniri de a servi viața și a o reda mai bună decât este“. (Nichifor Crainic).

Nicolae Iorga a avut cultul moralității. Toată opera sa este parcursă de aleile însoțite ale moralității. Dela fraza lapidară, sprintenă și categorică a cugetărilor, foșnind de semnificații și până la stilul de arhitectură simfonică al studiilor, amprenta morală este indiscutabilă. De aici violența cu care totdeauna a surpat edificiile unor sterile concepții despre artă, de aici non-aderența față de întreaga literatură concepută numai pe plan estetic desconsiderându-se coordonatele etice.

Adversar implacabil al esteticului nearticulat de etic, Nicolae Iorga putea să afirme despre destinul scriitorului, că el trebuie să fie expresia fidelă a disciplinelor ce activează asupra sufletului național. Morala lui Nicolae Iorga vedea în oameni „nu numai faptele și urmașii lui Dumnezeu, conștiința activă care crează mai departe, individualizându-se fără a se sfârâma“. Dumnezeu trebuie iubit, adorat. Cum? Cu smerenia elocventă a faptei. Și o viață fructificată, este pentru Dumnezeu cea mai desăvârșită rugăciune. „Roagă-te lui Dumnezeu cu fapta ta“, spunea profesorul.

Nicolae Iorga nu s'a temut de moarte. Orice s'ar întâmpla, mărturisea cândva, voi trăi, mormântul meu va fi mereu acoperit cu flori. Sufletul lui Nicolae Iorga a urcat în moarte ca un soare în

zenit și cum s'ar fi temut când gândise astfel: „Cândul morții să-ți fie în urmă gonind spre faptă, iar nu în față oprind“.

Nicolae Iorga este și va rămâne încă pentru multă vreme cea mai dominantă figură a românismului. Personalitatea lui nu poate fi cuprinsă în dimensiunile unui studiu, ea constituind pentru generații întregi material de descifrat. În aceste pagini n'am dorit decât să surprindem câteva aspecte ale acestei prezențe copleșitoare prin masivitatea, grandoarea și singularitatea lor. Acum când Nicolae Iorga a devenit legendă, când verbul tăios nu mai turbură dar nici nu mai entuziasmează, trebuie să recunoaștem că prezența sa este tot așa de vie, având caracterul de necesitate utilă pentru întreaga noastră spiritualitate pe care, încă și de dincolo de vămile văzduhului o fecundează frenetic. Prezența lui Nicolae Iorga pecetluiește un imperialism românesc pentru înfăptuirea căruia poate prea de vreme a ancorat în azur! Expresie a unui Weltanschauung românesc prezența aceasta n'a putut fi stinsă de moarte. Moartea nicio dată nu acopere sub lespezi funerare o astfel de ființă fulgerătoare cum a fost a marelui demiurg. Păcă, dimpotrivă moartea este pentru acest fel de oameni o restaurație. Ea îi smulge din condiția vremelniceii pentru a-i încadra mitului, permanenței, eternului. Din această perspectivă moartea are o funcțiune necesară. Moartea eroilor, desigur. Moartea la datorie. Are destinul nevoe de această moarte? Hotărît! Pentru că „prin moartea noastră păstrăm tânără lumea“ a caligrafiat Nicolae Iorga!

DE-ALE LUI N. IORGA

de I. CONSTANTINESCU

În drumurile sale peste Carpați, prin 1906, care au avut ca rezultat, între altele, minunata carte „Neamul Românesc în Ardeal și țara ungurească”, N. Iorga venind în casa unui preot vede pe masă cartea lui „Istoria lui Ștefan cel Mare povestită Neamului românesc”, scrisă la 1904, cu prilejul prăznuirii a patru sute de ani dela moartea marelui Domn al Moldovei. Răsfoind cartea, o vede cu foile netăiate.

— Apoi bine, părinte, dumneata cumperi cărți și nici nu le citești, le ții cu foile netăiate ?

— Să vedeți, domnule profesor, răspunde preotul, cartea asta e a fetei mele ; ea are obiceiul că dacă-i place o carte, o dă și altora s'o citească ; exemplarul acesta, netăiat, e al doilea ce l-am cum-părat.

Dar iată intră și fata în cameră. Profesorul Iorga o întreabă :

— Apoi bine, domnișoară, părintele dă bani pe cărți și dumneata nu le citești, le lași cu paginile netăiate ?

— Dar dumneata de ce te interesezi de treaba asta ? ripostă fata șăgalnic.

— Poate fiindcă am scris-o eu, răspunde N. Iorga.

— A ! Dumneata ai scris-o ? Apoi țucu-ți ochii că mândru ai mai scris-o.

(Episodul acesta a fost încrustat de neuitatul V. Bogrea, sub titlul „Critica literară”).

Cu prilejul unui congres al Ligii Culturale ținut la Blaj, făcându-se după tradiția Ligii o excursie (după congres) de astădată la Cetatea de Baltă, învățătorul satului invită respectuos pe Președintele Ligii să-i cinstească și gospodăria lui, vizitând-o. N. Iorga primește invitația și împreună cu câțiva congresiști merseră la învățător.

Intrând în casa acestuia, iese înaintea profesorului un preot bătrân (tatăl învățătorului) de aproape optzeci de ani. El se oprește în fața lui N. Iorga, se înclină și-și face cruce :

— Acum iartă, Doamne, pe robul tău, că am trăit să văd pe apostolul neamului.

...Așa era văzut N. Iorga în Ardeal.

La Cernăuți, după congresul Ligii Culturale, congresiștii vizitând diferite sate, biserici, mănăstiri și alte așezăminte, iese înaintea profesorului un surtucar înfățișându-i câteva vase de lut închestrate și rugându-l să-i facă cinstea de a-i vizita fabrica.

— Apoi eu aş veni, îi răspunde N. Iorga, dacă ai fi Român, dar d-ta nu ești Român; să mă ierți.

La vizitarea uneia din bisericile bucovinene în restaurare sub grija Comisiunii Monumentelor Istorice, al cărei președinte era N. Iorga (tot cu prilejul congresului Ligii), profesorul observă un băiat evreu care se vârâse printre vizitatori și dădea să intre și el în biserică.

— Dumneata ce ești? îl întrebă profesorul.

— Român, răspunse șolticul.

— Fă cruce!

Și a luat-o la picior „Românul“.

Iată și două din enormul număr de săgeți parlamentare ale lui N. Iorga

Prezidând o ședință a Camerei Deputaților și un deputat făcând o întrerupere, un altul spune ironic :

— Nu mai întrerupe că d. Iorga îndată își pune căciula în cap și pleacă.

— Apoi ai pune și dumneata căciula dacă ai avea cap, îi răspunde prompt președintele.

Altă dată, profesorul fiind Președinte al Consiliului de miniștri un deputat, fost ministru, care avea un dialect moldovenesc extrem de mălăieț, desvolta o interpelare. N. Iorga la locul lui pe banca mînsiterială, cetea o carte.

Interpelatorul se supără :

— Domnule Prim-ministru, eu vorbesc și dumneata nici nu mă asculți!

— Nu pot, dragă, că-mi vine să râd, răspunde calm profesorul.

I. Constantinescu

C U G E T A R I

de N. IORGA

Veselia omului e ca mirosul florilor : ea nu se înalță din suflete veștede.

Când e vânt, zboară și hârtiile netrebnice de pe drum.

Sufletele tari nu sunt cele răzimate pe multe proptețe, ci acele care stau numai pe temelia lor.

Datinile sunt drumurile cele mari ale societăților ; legile sunt numai parapetele de pe margini, cari opresc de a cădea pe cei ne-deprinși și slabi.

Faceți întunerec în sufletele oamenilor și vor veni stafiile, cari vă vor gâtui.

Sunt suflete cari se înfășură cu răceala precum pământul se înfășoară cu zăpadă, pentru a-și păstra căldura.

Nu te întreba de rostul vieții când te gândești la moarte, ci când te gândești la fapte.

Pământul își înoțește florile în fiecare an, dar nu aurul din adâncuri.

Sunt suflete cari mor de foame în palatul împărătesc al trupului trufaș.

Viața ța va arde oricum, lăsând cenușă în urmă ; caută măcar de încălzește cât mai mulți pe lângă tine.

Pe înălțimi ai numai căldura pe care o duci cu tine.

Sămănați și pe piatră : din sămânța moartă, putrezită, din gunoiul păsărilor ce vor veni să prade, se va face hrana pentru sămânța viitorului.

Măgarul nu e viteaz fiindcă din pielea lui se fac tobe, nici vișelul nobil fiindcă dă pergamentul pe care se scriu diplomele de nobleță.

Mulți văzând disciplina oilor, cer disciplină leilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Partidele politice sunt pentru țară ; bandele politice, pentru ele.

Mai mulți prieteni poți câștiga cu un singur păcat decât cu toate virtuțile.

Lemn bun, lemn rău, — aceeași cenușă, dar nu aceeași flacără.

Maimuța are nevoie de public iar papagalul de învățător ; privilegiatoarea, nici de unul nici de altul.

Unii prieteni ce-ți răsar după moarte, sunt tot așa de pioși ca și antreprenorii de pompe funebre, pentru cari ai o valoare ca mort.

Nu te supăra de critica oamenilor întunericului. Vii cu lumina în turn și vrei să-ți mulțumească liliecii pe cari i-ai zburădăcit ?

Broaștele cred că numai de frică nu le pescuiește nimeni.

Fariseii n'ar fi pus pe cruce pe Hristos, dacă ar fi putut să-l facă fariseu.

*Dintre toate felurile de soli, se taie capul numai solilor adevă-
rului.*

*Cu desmierdările zefirului nu se schimbă vremile cari se re-
înoiesc în furtună.*

*Ce plăcere e aceea să ajuți pe oameni a cădea, când poți să-i
înalți!*

O țară, — sunt oamenii dintr'însa.

E bună numai pacea care s'a luptat și care e în stare să se lupte.

*Ca să nu te temi de moarte dați-o în viață tovarașă gândurilor
tale.*

Dacă ai dreptate, nu te răzbuna, te răzbună vremea.

Pacea are atât preț cât războiul din care a ieșit.

*Anii mai buni sau mai răi se fac, nu prin zilele ce cuprind, ci
prin ce le dă omul.*

EȘARFE DE MATASE

— din poezia Japoneză —

de AL. T. STAMATIAD

Toată noaptea

Ieșind în câmpia 'nflorită
Ca să culeg viorele,
Mângâietorul somn m'a furat,
Și-astfel, am dormit toată noaptea.
Tolănit în iarba cea dulce.

Viața

Cu ce-aș putea asemui
Această viață pe care-o trăim?
Cu o corabie purtată de vânturi,
Și care nu lasă'n urma ei
Nici cea mai mică urmă.

Iubirea mea

Iubirea mea e vie
Ca iarba 'n primăvară;
Puternică, bogată
Ca valurile Mării
Izbindu-se de țărni.

Fuga timpului

Pe când mă gândeam
Cu tristețe

La trecerea mea prin această lume,
Coloarea florilor
S'a și vestejit.

Niciodată

Nu, niciodată
Sufletul Omului nu va fi cunoscut!
Dar florile
Din satul meu natal,
Răspândesc același dulce parfum.

Numai eu

În fundul râului,
Algele scufundându-se,
Se ascund:
Astfel, numai eu îl iubesc,
Cu toate ciudățeniile lui!

În așteptare

În timp ce-așteptam
Pe-aceea care trebuia să vină,
De ce oare mă simțeam
Atât de-ngândurat și de trist?
Din cauza toamnei care sosea?

Al. T. Stamatiad

*) Din volumul: Eșarfe de mătase, antologie japoneză, sub tipar.

NICOLAE IORGA LA FONTENAY-AUX-ROSES

de ALEXANDRU CIORĂNESCU

Nicolae Iorga era un om cu viziunea rapidă a realităților și cu danul de a lua hotărârile fără întârziere; de fiecare dată însă lăsa pe altcineva să realizeze ceea ce el însuși se mulțumea numai să sugereze. Cuvântul lui era ca sămânța semănătorului din parabolă: rodnicia lui depindea numai de pământul, bun sau rău, în care se întâmplase să cadă. Căci profesorul Iorga nu era un organizator. Latura practică a vieții i-a fost totdeauna străină. Adevărul acesta, pe care nu odată am avut prilejul să-l constat în viața de toate zilele, se poate observa și în opera lui de istoric: omul care a scris, neobosit, istoria armatei, a școlii, a bisericii, a artei românești, nu ne-a dat o istorie a dezvoltării economice a celor trei Principate. În privința realizărilor practice, prefera să se odihnească pe oameni pricepuți, el mulțumindu-se cu ceea ce era cu adevărat misiunea lui, directiva spirituală și îndemnul de sus.

O întâmplătoare călătorie la Fontenay-aux-Roses și vederea pancartei „de vânzare” pe o casă cu aspect simpatic, prăvălită pe coasta înflorită de grădini care-i amintea poate Vălenii-de-Munte, îl hotărîseră repede pentru întemeierea unei Școale Române în Franța. Generațiile cari s’au perindat pe acolo s’au mirat toate de alegerea aceasta. Fontenay-aux-Roses nu are nimic dintr’un oraș universitar, nimic care să îndemne la studiu și la meditație. Legăturile lui cu Parisul sunt destul de ostenitoare, pentru cine e chemat în fiecare zi de bibliotecile și de școlile marelui oraș. Izolați de sgomotul lui, trăind o viață oarecum patriarhală la doi pași de vuetul metropolei, stânjeniți desigur în legăturile cu profesorii și cu propriile lor cercetări, studenții s’au întrebat de fiecare dată care era rostul înființării Școlii în acest loc de margine a vieții orășenești.

O explicare totuși se poate da. Nicolae Iorga era, în anumite privințe un învățat din familia Ardelenilor latiniști, obișnuit, asemeni unui Șincai de pildă, să-și ducă cercetările în condițiuni modeste și adeseori mizere, să trăiască din puțin și numai pentru carte, să ronțăie o coaje uscată de pâine în drumul dintre arhivă și bibliotecă. Tineretea lui de studii în Apus nu s'a petrecut altfel. Singur mi-a povestit cum a trăit aproape o lună la Berlin, cu o bucată de șuncă trimisă de acasă; și așa s'ar fi așteptat să ne vadă și pe noi, infometați nu de ale trupului și la fel de puțin chibzuiți pentru cele materiale.

Pentru el, munca științifică era o trudă, și nu, așa cum ne-am deprins cei mai mulți dintre noi, un confort. Niciodată nu cred că se va mai întâlni un exemplu mai remarcabil de savant făcut prin el însuși, ridicat singur și sprijinit mai puțin pe ceea ce ar fi putut să-i vină din afară. Nu odată am fost isbit să constat până la ce punct munca de pregătire și-o făcea singur, neajutat de niciunul dintre instrumentele obișnuite istoricului. Așa, de pildă, omul care cunoștea cu o precizie uimitoare toată producția istoriografică mai nouă și mai veche, privitoare la trecutul Austriei și urmărirea cu pasiune, dintr'o trimitere în alta, toate articolele pierdute prin publicații prăfuite, asupra celor mai abstruse probleme locale, m'a privit cu surprindere, surprindere de altfel în care se amesteca și un fel de ironie aproape ireală, în clipa în care i-am adus o bibliografie a istoriei Austriei, de care nu se folosisese niciodată. Cred că așa ar trebui să zâmbească un vrăjitor, sigur de covorul lui fermecat, în clipa în care i-ar oferi cineva un automobil cu opt cilindri. Un asemenea detaliu arată pe om așa cum era. Lucrând prin intuiție, obișnuit să nu se sprijine decât pe propriile sale mijloace, disprețuind confortul tehnic și material, ignorând știința măsurată pe fișe, Nicolae Iorga avea despre misiunea omului de știință o concepție fundamental deosebită de a noastră.

Pentru el, omul de știință era cel care, prin eforturile lui, prin chinurile și prin sacrificiul lui, smulge din generala inerție o fărâșmă de adevăr. O asemenea misiune nu poate fi dusă la capăt fără luptă. A pune la îndemâna cercetătorului toate mijloacele moderne de luptă, a-l dedulci la facilități, a-l obișnui cu ideea unui minim de efort prin care s'ar putea, eventual, ajunge la aceleași rezultate. Iată ce n'ar fi putut să conceapă mintea acestui luptător înăscut. Deaceea studenții cari erau într'o oarecare măsură și aleșii lui, trebuiau să treacă prin purgatoriul științei concepute ca un sacrificiu, să se sbată pentru a ajunge la rezultatele căutate. De altă parte, omul care s'a consacrat științei trebuie să rămână numai al

ei. Vâltoarea oraşului ar putea să-l atragă, să-l fure pentru o viaţă mondenă, să-i ia din răgazul şi din energiile cari n'ar trebui împărţite. Nu vreau să spun că aceste idei erau precizate şi meditate de profesorul Iorga, în clipa în care se hotărîse pentru casa bătrânească de pe Strada Castanilor; dar o asemenea alegere intra prea mult în obişnuinţele lui de lucru, în felul lui de a înţelege studiul, pentru a mai lăsa loc la vreo ezitare. Deaceia aşezarea Şcolii Române într'un oraşel care e cea mai caracteristică provincie la porţile celui mai amăţilor dintre oraşele mari, a avut desigur o potrivită justificare în intenţia profesorului Iorga.

Şcoala de la Fontenay-aux-Roses era o mare familie. De şeful ei eram mândri cu toţii, deşi cei mai mulţi dintre noi veneam din clanuri universitare cu prea puţine simpatii, dacă nu făţiş opuse marelui învăţat. Tinereţea noastră irespectoasă îi găsise porecla, poate singura, care fiind totuşi o poreclă, să arate că faţă de el nu putea fi vorba de lipsă de respect. Pentru noi, Nicolae Iorga era „Impăratul“, aluzie atât la un anumit arbore genealogic, cât şi la felul în care prezenţa lui ne impunea tuturor.

Programul celor două sau trei luni pe cari „Impăratul“ le petrecea printre noi era invariabil acelaşi. Intre două conferinţe, la Sorbona, la Institutul de Drept Comparat sau la Academia de Inscripţii, între un dejun politic şi un dîneu universitar, Nicolae Iorga avea timp în fiecare zi pentru cele două pasiuni ale sale.

Cea dintâi era ora de studiu la Biblioteca Naţională, unde locul în era rezervat de mai înainte şi unde, prin specială derogare de la regulamentul sever al bibliotecii, avea dreptul să ceară spre consultare oricâte volume. Fiecare vizită a lui la Bibliotecă era pentru noi un prilej de nelinişte. Cerberii puţin binevoitori ai comorilor din strada Richelieu, serveau cărţile între două mormăieli şi, obişnuiţi cu praful şi cu nemişcarea de veacuri a cărţilor necitite, aruncau şi câte o observaţie neplăcută la adresa cercetătorilor cari îi osteneau cerând volume prea multe sau prea mari. Niciodată însă nu i-am auzit murmurând împotriva profesorului Iorga, a cărui apariţie grăbită, din an în an, le devenise de mult familiară.

Pe masa profesorului, pe care n'o voise în incinta separată, ci tot în marea sală de lucru, se îngrămădeau în vrafuri textele vechi şi cercetările recente, câte treizeci şi patruzeci de volume odată. Profesorul sosea ca un vârtel, uneori în jachetă, se instala şi frunzărirea cu vârful degetelor volumele, până descoperea paginile cari îl interesau. Atunci se adâncea în lectură. Se întâmpla uneori chiar să scoată din buzunarele adânci ale redingotei câte o fiţuică de hârtie, pe care nota cu scrisul lui microscopic şi frumos rotunjit,

aruncat în grabă ca o stenografie, câteva încercări așternute în toate cele patru colțuri ale hârtiei. Fițiucile acestea le vedem apoi cum ies din nou la iveală, uneori după laborioase reexplorări ale buzunarelor, cu prilejul conferinței din seara aceea sau de a doua zi; întocmai ca un citat biblic într'o omilie, ele ofereau textul ce servea ca punct de plecare vervei profesorului, revărsată într'o franceză pitorească și prețioasă, cu savori clasice pe alocuri și educată vizibil din cele mai diverse lecturi.

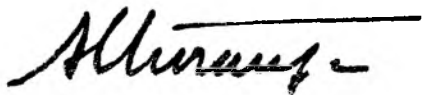
A doua pasiune era vizita pe cheiurile Senei. De îndată ce rămânea în programul greu al fiecărei zile câte o oră de libertate, profesorul Iorga pleca să reia explorarea, începută cu vreo patru-zeci de ani mai devreme, a cutiilor anticarilor, de la Gara d'Orsay până dincolo de statuia Sfintei Genoveva. Recolta nu era niciodată excesiv de bogată. Ca în toate cumpărăturile pe cari trebuia să le facă, profesorul era stăpânit și aici de un fel de timiditate a prețului, care-l împiedica să se avânte în achiziții mai importante. S'ar fi spus că-și aducea aminte de prețurile de altădată, și de parcimonia sumelor de cari dispunea când era student.

Un lucru e sigur, și anume că l-am văzut totdeauna cumpărând cărțile după prețul lor, nu după importanța ediției sau după valoarea ei bibliofilă. Nu se ferea nici de cea mai prăfuită vechitură, nici de volumele desperechiate cari fac groaza oricărui bibliofil. Când i-am propus însă în două rânduri achiziționarea arhivei istorice a familiei Graziani, cu manuscrisul original al vieții lui Despot și cu un număr de acte și scrisori din timpul nunțiaturii în Polonia a lui Anton-Maria, și apoi cumpărarea celei mai frumoase biblioteci particulare, din câte au existat după celebra colecție a lui Riant, cu privire la istoria Imperiului Otoman, s'a arătat entusiasmă la gândul unui astfel de câștig pentru istoria noastră, dar a fost până la sfârșit stăpânit de teama unei atât de mari cheltuieli. Rămăsese în el în chip definitiv și incurabil ceva din studentul-poet de la Veneția, în același timp cu ceva din omul care a cunoscut toate greutățile vieții în perioada de început, și care continuă să fie sfios față de condițiile materiale, chiar atunci când acestea au ajuns să se schimbe.

Familia noastră, sau mai degrabă tribul nostru de la Fontenay-aux-Roses se bucura de cea mai întinsă libertate. Cred că niciodată un director n'a căutat mai puțin să impună studenților săi propriile sale vederi sau preocupări. Asemeni școalei de la Saint-Sulpice pe care o laudă Renan, membrii Școlii Române nu aveau, în mod practic, nicio obligație față de Școală. Aceea de a alimenta cu lucrări buletinul anual al Școlii, nici nu era măcar

o obligație, ci o comoditate pentru cine avea lucrări de publicat. Cei cari n'au prezentat asemenea lucrări, de altfel puțini la număr, n'au fost niciodată tratați altfel decât ceilalți.

Cu toate acestea, Școala Română a fost un stup de activitate. Cele douăzeci de volume de publicații ale Școlii sunt o mărturie pentru aceasta, ca și faptul că un mare număr de figuri proeminente din învățământul universitar de astăzi, au trecut mai întâi prin casa modestă, străjuită de castani, de la Fontenay-aux-Roses. Activitatea în libertate e cea mai rodnică dintre toate. Școala profesorului Iorga, creată de el pentru a pune la îndemâna noilor generații de cercetători, posibilități cari mai înainte erau numai excepționale, și-a arătat roadele îndeajuns. Din păcate, ca toate instituțiile legate de personalitatea profesorului și marcate pentru totdeauna de prezența lui impunătoare și stârnitoare de gelozii și de neputincioase invidii, Școala Română a fost iremediabil condamnată după moartea animatorului ei. Nimic nu va putea s'o mai salveze, în afară de o personalitate tot atât de impunătoare. Până atunci, nu se poate vorbi de ea decât ca de o ființă care a murit odată cu profesorul, ca de un duh care stăruie încă printre noi, cei cari am fost acolo, și pe cari ura și nepriceperea se silesc să-l gonească.

P O E Z I I

de ION OJOG

Lă s ă m m ă r i l e

Prietene anonim
De pretutindenea, frate,
Pășim spre moarte...
Murim, ce iute murim !

Intâmpinăm salcâmul înalt al răsăritului
Cu priviri înghețate în rouă..
Pe crestele de aur ale mitului
Bat alte inimi, fumegă câtece nouă.

Am fugărit și noi vreodată
Fluturi prin viață ?
Copilăria departe-i, în ceață,
Poate sub ceruri ce n'au fost niciodată.

A mai căzut unul...
Pe lângă zilele înalte, albe, ne târâm
Fruntea palidă ca tutunul,
Mai așteptăm femeia din vis pe care încă o iubim.

Ce iute murim !
Tot mai adânc al peptului fiord...
Și pădurile de azur ale oceanului noi nu le știm
Nici saharele de sânge, junghele verzi, și nici polul nord.

Frate de pretutindenea,, lăsăm mările
In urmă, zăpezile de senin,
Pădurile, luna, depărtările...
Și-o să ne cățărăm din țărână tufă-amară de pelin !

Intre marile întâmplări

Dintre-alei drepte cu statui înghețate în tăcere,
Printre copaci de umbră înalți, urcă în zări
Palide o lună învineșind cu față
De moartă, printre mirezmele din depărtări.

Pasărea morții își coase aripile umede
Și triste, în zboruri singuratice tot mai joase...
Printre califarii vineți ai păclelor lunare
Plutește din adânc corăbii orașul cu albele-i case.

Dar în pădurea nopții nici o întâmplare...
Numai în sângele meu, ca o lumină mare
Ce vine din inima mea, se ivește amintirea
Tu bună albă spre zi, — pe văzduhul în clătinare...

Murmur pe-adâncul din mine cuvinte în pumni.
Dar înțelesul lor printre degete curg stele
In albe căderi, și strofele pe care ți li-aș vrea
Se schimbă'n melodii numai pentru visările mele.

Intre marile întâmplări ale lumii stau gol
Ca o statuă în tristeți reci căzute de sus...
O, dacă-i trece prin adâncul sideral al privirilor
Mele, ți-ar pluti alb umerii, spre cer — ca Isus !...

Inima fumează

Peste valul albastru al serii
Pasări de fum se sting în depărtări...
Dar amurgul întârziat
Mai îndoaie lanuri roșii pe zări.

Corolele stinse nălucesc cărbuni
In adâncuri vinete de geamuri.
Sălciile tăcerilor peste larguri
Pogoară ramuri...

Plopi singurateci priveghiază tristețile
Înalte ale drumurilor din vale...

Păclele înserării ridică
In adâncuri catedrale.

Din lacurile albe-ale lunii
Beau între rănile cerului trist,
Pacea'nghețată în spinii frunții luminoase
Din zâmbetul însângerat al lui Crist.

Inima fumtegă'n ore, pe drumuri
De neliniști și neguri, mi'ngheață
Fruntea palidă, ochii stinși
Fața de ceață...

V a r ă a l b ă

Chipul de argint al răsăritului linge cerul din apă
Osul lunar de scrum alb din străfunduri urcând halebardă...
Duhurile negurilor fulgură umbre albe ca aripi pe liniști —
Sub luceafăr târziu pe colini, gardul alburii al zării începe să ardă.

In vâturiri tot mai rare cad în iazuri de somn albele ogoare...
Curând iubito curând, poate că mâini, în mătăsurile ruginii
Ale arselor miriști, în plutire sihastrică de clipe
Vara aceasta-și va surpa din azururi albe înalte-i panoplii...

In pași întârziați pe colini, nucii coboară negre coroane
Din păcle fumegând spre drumul întins... Liniști frunzarele fierb.
Iubito, dintre flautele curgerilor te iert... Aș vrea să-ți beau
Din adâncul privirilor cerul trist al zilei acesteia.
Tu care'ntârzii în ape, în stele, și'n rătăcirii de cerb!...

ION OJOG

PENTRU UN „INSTITUT NICOLAE IORGA“

de Prof. D. MUNTEANU-RÂMNIC

Recenta inițiativă a d-lui Pamfil Șeicaru — *ridicarea unei bisericiuțe care să perpetueze amintirea marelui istoric* — ne îndeamnă să reactualizăm mai vechea propunere, ca și cele întreprinse până acum, pentru un „*Institut N. Iorga*“.

Pentru prima dată, propunerea s'a făcut în comitetul pentru omagiere la 60 de ani — ale cărui lucrări aveam onoratoarea sarcină de-a le supraveghia. Atunci d. Prof. Nichifor Crainic a primit să alcătuiască un anteproiect. Și cred că e locul să redau acum cuvintele cu cari comitetul își încheia, cu acest prilej, cuvenitul proces-verbal: „*căci nu e domeniu al culturii naționale și universale, pe care să nu-l fi fecundat geniul creator al lui Nicolae Iorga*“.

...Și tocmai după câțiva ani a avut loc o inimoasă și interesantă reluare a chestiunii — de către un grup de „*foști primi elevi la Universitatea din București*“, în frunte cu d. Vasile Mihăilescu, profesor de Istorie la Liceul „*Carol I*“ din Craiova — când s'au împlinit 40 de ani dela prima lecție“. Și urma să se adreseze un apel către toți foștii elevi și către toți prețuitorii, având siguranța că mulți ar fi participat, odată ce, după zisa lui Al. Vlahuță: „*nu e unul printre noi, ca să nu poarte, în tot ce e mai bun și mai curat în suflet, ca un adaos de lumină și putere, o rază nouă de viață și de credință în viitorul acestui neam, desfăcută din prodigioasa și nobila acțiune a marelui semănător N. Iorga*“.

Apelul avea să se adreseze și învățaților din alte țări, cari îi cinstiseră aniversarea de 60 de ani cu un impunător volum de omagiu, următor căruia, în „*Rivista Storica Italiana*“, de sub direcția marelui istoric G. Volpe, apăruse această extraordinară constatare și elogiare: „*In domeniul Istoriografiei Române, mai de grabă decât școale și institute (atunci! N. R.), trebuie să luăm în consi-*

derație oamenii și mai ales... un singur om: Nicolae Iorga. Activitatea sa ține de miracol. Nu știm care alt istoric din Europa și din lume, din timpul nostru sau din trecut, a săvârșit o muncă la fel cu a sa“.

Și drept este. Căci este atât de vastă, valoroasă și atotcuprinzătoare „opera” lui Nicolae Iorga—chiar și cifrată la 1000 de lucrări și 15.000 de articole, de cunoscutul bibliograf, d. Barbu Teodorescu — încât e sigur că multe generații de cercetători și studioși nu vor izbuti să împlinească lucrul; așa că și-acum, e nevoie de timp și de mare străduință, pentru a se contura, fixa și adânci concepția unui asemenea așezământ, ca să poată trece apoi la înfăptuire.

E drept că și acțiunea „foștilor primi elevi” a întârziat o vreme, atât din pricina discretei rezerve a Profesorului (fiind încă în viață), ca și a convingerii împătâșite, că modeștii oameni de credință n’ar putea dispune, pentru realizare, de foloasele „oficialități” și de mijloacele necesare. Și ’ncurând această acțiune s’a oprit brusc — odată cu înființarea „Institutului de Istorie Universală”, prin hotărîrea însăși a ctitorului și nobilele lui eforturi — institut aflat astăzi sub emerita direcție a d-lui Gh. Brătianu și denumit de câțva timp „Nicolae Iorga”, potrivit hotărîrii Ministerului Culturii Naționale și-a Guvernului Țării. Dar chiar din textul legii care a întemeiat și organizat acest institut, se vede bine că scopul este cu totul altul decât „Viața și opera lui Nicolae Iorga” — odată ce zice articolul unic : „Se înființează, pe lângă catedra de Istorie Universală Medie-Modernă dela Facultatea de Litere din București, un Institut de Istorie Universală cu specială privire la raporturile acestei discipline istorico-științifice cu Istoria Poporului Român — și cu îndatorirea de-a organiza conferințe, congrese, expoziții și ședințe publice sau închise, generale sau pe secții (cu studii, comunicări și referate), precum și de-a edita lucrări și periodice“. Ceeace s’a și făcut și se face, cu deosebită înțelegere, vrednicie și amploare.

Dar aceasta, repetăm, nu este și nu poate fi activitatea unui „Institut N. Iorga” — pentru întemeierea și organizarea căruia, e tot așa de drept, că nu-s prielnice nici împrejurările grele și mari ce trăim, mijloacele fiind tot mai reduse, iar țara și guvernul sunt stăpânite de alte mari preocupări și vitale interese locale.

Totuși activează alte similare așezări, fiind vechi și bine organizate, cum sunt de ex. „Așezământul Cultural Ion C. Brătianu” și „Buletinul Mihail Eminescu”, care apare de 7 ani sub direcția d-lui Prof. Leca Morariu dela Universitatea din Cernăuți.

Putem da însă și cu privire la cultul pentru viața și opera lui

Nicolae Iorga”, câteva noi comunicări”, în afară de pomenita inițiativă dela „Curentul”.

De curând, *Institutul de Istorie Universală* a hotărât, cu înaltă aprobare, ca fosta locuință de-acolo a marelui profesor să fie transformată în *Muzeul N. Iorga* — ceea ce s'a propus și 'n *Comitetul Central al Ligii Culturale*, cu privire la *Casa din Vălenii de Munte*, unde, firește, hotărîrea trebuie să fie și-a familiei.

Apoi felurite, numeroase și inimoase propuneri s'au adunat și-au fost consemnate — și găsim că e un nimerit prilej a cita, în primul rând, cele expuse într'un judicios și entusiast articol („Gazeta Cărților” — Anul XII, n-rele 3—4) de d. *Al. Lascarov-Moldovanu*, care, pe lângă alte luminoase și interesante considerente, crede că e și datoria Statului de-a pune la dispoziție mijloacele necesare — și cere prietenilor, ca și altora, să-și scrie *amintirile personale*, alcătuindu-se astfel un „*Memorial Iorga*” pentru arhiva viitorului institut — și să se înființeze chiar o *categră-Iorga* la Facultatea de Litere din București s. a. De-asemena trebuie să menționăm că s'au obținut opinii, sfaturi, sugestuni și adeziuni, între alții, și dela d-nii: *I. A. Bassarabescu* și *N. Batzaria*, tot „foști elevi”, *Profesor Arhitect T. T. Socolescu* președintele „Așezământul N. Iorga” din Ploești, *Prof. A. G. Stino*, *Gh. Bezviconi* (personal și prin revista d-sale „*Din Trecutul Nostru*”) — precum și dela mult regretații *H. Stahl*, tot fost elev, *Prof. Mihail Popescu* ș. a...

...Și se-așteaptă încă, potrivit asigurărilor date. Nădăjduim mult. Nu e nici o îndoială că și „cultul pentru memoria lui N. Iorga” are mulțimi nenumărate de credincioși. Noi am socotit și de data aceasta, cu prilejul acestui număr comemorativ al revistei „*Familia*”, că este util și necesar de-a actualiza chestiunea. Încheiăm cu atât de potrivitele cuvinte ale unui mare istoric... „*Cae-tera desiderantur...*”.

D. Munteanu-Rodriguez

CÂNTEC VECHIU

de C. D. PAPASTATE

Strămoșii cântă 'n mine cântec vechiu
Deștelenit din vremuri de isvoadă,
Imi stărue într'una în urechi
Și-l port în mine veșnică podoabă.

Bunicul l-a cântat când tata 'n fașe
Se tot lupta cu smeii din poveste,
Avea o melodie pătimășe
Cum astăzi alta-asemeni nu mai este.

Și tata m'adormea cu-același cântec
Când somnul mi se turbura în noapte,
Prin gene îl simțeam ca un descântec
Purtat pe buze, murmurat în șoapte.

Cu-același cântec astăzi toți străbunii
Trăesc în mine și vorbesc întruna,
Când îmi adorm copila 'n raza lunii
Și 'n taină îi sărut în noapte mâna.

C. D. Papastate

PASIVISM ȘI ACTIVISM

de VASILE NETEA

În anul 1867, după o serie de grave înfrângeri diplomatice și militare, începând cu bătălia dela Solferino și până la Sadova, Austria habsburgică, pentru a încerca o ultimă posibilitate de salvare, încheia cu Ungaria așa numitul dualism în virtutea căruia teritoriile și popoarele aparținând împărăției habsburgice se împărțeau între Austria și Ungaria, linia de demarcație fiind reprezentată de râulețul Leita.

Fără a se putea desface complet de Habsburgi, așa cum încercase Ludovic Kosuth la 1848, Ungaria își realiza totuși prin actul dualismului un mare ideal: independența internă, organizarea statului pe baze exclusiv maghiare, aservirea tuturor celorlalte naționalități și, mai ales, uniunea, atât de mult dorită cu Transilvania.

Dualismul, în opoziție cu așteptările și protestele noastre, desființa seculara autonomie a Transilvaniei, vechiul și marele principat devenind o simplă provincie a administrației maghiare.

Uniunea aceasta Ungurii o încercaseră și o votaseră și la 1848.

Răscoala lui Iancu și înfrângerea dela Șiria, i-au constrâns însă, pentru moment, să renunțe la tendințele unioniste.

Evenimentele politice din apus și în special bătălia dela Solferino au obligat totuși pe habsburgi să se gândească chiar din 1859 la o nouă organizare constituțională a imperiului austriac.

În acest îmbătrânit imperiu, inovațiile pătrundeau însă atât de greu, încât îndată ce se văzu scăpată de pericol, nebănuind surpriza pregătită cu atâta dibăcie de Bismark, Austria renunță la intențiile reformatoare, încercând să dea nou impuls vechiului absolutism. Speranțele de independență și unire cu Transilvania, ale Ungariei, se pierdură încă odată în ceața neputinței.

În anul 1863 dieta dela Sibiu — e adevărat cu obținerea deputaților maghiari, cari față de atitudinea Curții din Viena, declaraseră pasivitatea politică — votează legile pentru egala îndreptățire a națiunii române și a confesiunilor ei, desființând astfel

rușinoasele consecințe ale înțelegerii dela 1437 dintre nobilii maghiari, sași și secui.

A fost acesta unul din cele mai fericite succese ale Românilor din Transilvania.

În curând însă, în Apus, cerul întunecându-se din nou, Austria e învinsă de Prusia și de Italia la 1866, deși sângele românesc cursese iarăși din belșug, așa încât Habsburgii își socotiră definitiv încheiată misiunea lor occidentală, acceptând înțelegerea cu Ungurii, transformând astfel vechiul imperiu al lui Carol Quintul într-o anemică monarhie bicefală: *Austro-Ungaria*.

Aceasta era a doua cumplită lovitură pe care imperiul habsburgic o primea în decursul aceluiaș secol, la începutul căruia, sub loviturile strivitoare ale lui Napoleon I, trebuise să renunțe la coroana sacralului imperiu romano-german.

De aci și până la prăbușirea finală nu mai era decât un pas. Ungurii triumfaseră.

Sângeram însă noi, Români, — și odată cu noi toate celelalte naționalități din Ungaria, cari se vedeau abandonate exclusiv poezățiile celor împotriva cărora luptaseră la 1848.

Lovitura a fost cumplită.

Trădarea lui Francisc Iosif I revoltase toate inimile românești.

Desființarea autonomiei Transilvaniei, a dietei sale, precum și nesocotirea unora din legile votate de dieta dela Sibiu din 1863—64, puseseră, brusc, pe Români în fața unei situații neașteptate.

Ce aveau să facă ?

Încă din 1865, de când se iviră primele indicii ale înțelegerii habsburgo-maghiare, deși Francisc Iosif obliga încă pe unguri la prudență și moderație în chestiunea unirii cu Transilvania, se iviseră două curențe.

Unul, având în frunte pe mitropolitul Șaguna, un perfect cunoscător al stărilor politice din monarhie, dându-și seama că — deocamdată — Habsburgii nu se puteau salva decât printr-o înțelegere cu Ungurii, înclina pentru acceptarea acestei situații, cu gândul însă că într-o nouă conjunctură lucrurile ar putea să primească apoi o altă deslegare. Al doilea curent era reprezentat de Gheorghe Barițiu și de Dr. Ioan Rațiu, susținuți de marea masă a luptătorilor dela 1848, cari socotind că un demers energic pe lângă Francisc Iosif I ar putea împiedica unirea Transilvaniei cu Ungaria, înaintară la Hofburg o petiție semnată de 1493 români, cerând împăratului să nu anuleze autonomia principatului transilvan.

După ce evoca autoritatea Diplomei Leopoldine și a sancțiunei

pragmatice, cerând respectarea autonomiei Transilvaniei, petiția lui Rațiu se încheia astfel:

„Românii Transilvaniei sunt o națiune oțelită în curs de mai multe veacuri prin suferințele cele mai aspre ei își păstrează cu credință suvenirile și convicțiunile sale politice, încât tocmai și pe unde le se precurmă firul istoriei un instinct politic sănătos tot nu-i părăsește. Națiunea românească nici acuma nu se încrede la opiniunile politice și naționale predominitoare în Ungaria. Românii voiesc a rămânea pentru toate timpurile în Transilvania și în monarhia austriacă iar unguri la nici un caz nu voiesc a se face“.

Ipocrizia habsburgică a mers până acolo încât a primit chiar într'o audiență pe Dr. Ioan Rațiu, iar pe memoriul său Francisc Iosif I a așternut în ziua de 30 Decembrie 1866 următoarea rezoluție:

„Contez pe credința Românilor iar cererile lor le voi considera“.

Aceasta nu împiedeca totuși ca în curând dualismul și, implicit, desființarea autonomiei Transilvaniei, să devină o aspră și implacabilă realitate.

Mai înainte însă de a merge cu acest memoriu la Viena cele două tabere se întâlniră la Alba-Iulia, cu ocazia unei adunări generale a Asociațiunei, la 3 Sept. 1866, înfruntându-se și încercând să se convingă una pe alta de zădărnicia atitudinii luate.

Ioan Rațiu slăruie cu acest prilej ca ambii mitropoliți, atât Șaguna cât și Șulufiu să meargă la Viena cu memoriul întocmit de el, socotind că astfel s'ar putea schimba mersul evenimentelor.

Mitropolitul Blajului a respins însă propunerile lui Rațiu, scu-zându-se cu „adâncile bătrînețe și cu argumentul că mitropoliții au încetat de a mai fi capi naționali, pentrucă prin legile din Sibiu dela anul 1863—64, Românii și-au recăpătat drepturile politico-naționale și așa mitropoliții, cari numai până la ajungerea acestui act politic ar fi fost conducătorii politici ai națiunei, ipso facto: prin recunoașterea națiunei române prin lege au încetat de a mai fi capi politico-naționali.

Șaguna încă se scuza că e bolnav, dar ținu să reflecteze și asupra afirmației că sunt unii cari nu cred că mitropoliții ar mai putea fi capi naționali. Mitropolitul Sibiului le-a dat însă a înțelege că totuși ar fi dispus să intervină la Viena, fără a fi legat de vreun anumit memoriu întocmit de alții, rezervându-și tot odată și dreptul de a merge singur.

Neputându-se înțelege, cele două tabere se despărțiră animate de mari resentimente.

Aceasta a și făcut ca unii să participe la actul încoronării dela Buda-Pesta, iar alții să se abțină în mod demonstrativ, opinia pu-

blică împărțindu-se între aceste două tabere: *activiști* și *pasiviști*. Cei dintâi susținuți de Șaguna militau pentru intrarea Românilor în parlamentul dela Buda-Pesta, iar pasiviștii recomandă contrariul. Dându-și seama de neajunsurile acestei situații, după un sbucium de peste doi ani, fruntașii Transilvaniei se adunară în zilele de 7—8 Martie 1869 în orașelul Miercurea, din apropierea Sibiului, într'o mare conferință națională, pentru a-și preciza atitudinea politică și pentru a se constitui într'un partid național.

În volumul V al *Cărții de Aur*, redactată de răposatul T. V. Păcățeanu, debaterile acestei conferințe sunt prezentate cu suficientă amplexare și obiectivitate, așa cum, de altfel, bătrânul istoriograf a ținut să prezinte întreaga viață politică a Transilvaniei cuprinsă în cele 8 volume ale sale.

Ceeace lipsește însă din această sinteză, neaflându-se nici în alte lucrări cu caracter similar și ceeace constituie în această comunicare unul din obiectele principale ale atenției noastre, este marea contribuție avută în pregătirea acestei conferințe și în influențarea hotărârilor ei de către *Visarion Roman*.

Considerat de aproape toți istoriografii transilvăni ca exponent în primul rând al unor mari realizări de ordin economic, el fiind inițiatorul și primul director al băncii *Albina* din Sibiu, piatra de temelie a desrobirii economice transilvane, Visarion Roman, fost vreme de aproape un deceniu învățător la Rășinari, conducător al revistei pedagogice *Amicul Școlii*, și redactor pentru Transilvania al ziarului *Românul* din București în anii 1868—69, a fost și o personalitate cu accentuat caracter politic, istoriografia politică trebuind deci să-l încadreze alături de ceilalți exponenți și luptători politici ai vremii sale.

De altfel conferința națională dela Miercurea, care e o dată principală în istoria politică a Transilvaniei, este în bună parte, opera acestui mare animator.

În volumul de manuscrise Nr. 1101 al Academiei Române în care se află păstrată corespondența sa cu Gh. Barițiu, de care l-a legat, vreme de aproape un sfert de veac, o profundă și nedismințită prietenie, există un număr de 75 de scrisori, dintre cari o bună parte se ocupă tocmai de pregătirile și lucrările despre această conferință. Reproducem în întregime scrisoarea trimisă lui Barițiu în ziua de 20 Februarie 1869 în care ni se prezintă geneza conferinței dela Miercurea. Pentru a-i înțelege mai bine cuprinsul și mai ales vehemența față de mitropolitul Șaguna, adăogăm că Visarion Roman, absolvent al Seminarului din Sibiu, încercase în anul 1867 să ajungă preot la Brașov și pe urmă protopop al Zarandului,

isbindu-se însă în ambelle locuri de împotrivirea categorică a lui Șaguna.

Elementului politic i se adăuga astfel și un puternic substrat personal. Scrisoarea e redactată în forma de dialog, iar noi o reproducem întocmai :

„Astăzi, vrând să plec pentru vreo două zile la Rășinari, am mers la D-nu Bologa să-mi iau aviz. S'a întâmplat de era și D-nu Măcelariu acolo. După o vorbă și alta vine treaba la politică. Așa am dat-o cu aceste vorbe: „Ați cetit ce zice Mureșanu în „Gazeta“, că nu va mai primi polemici personale, până nu vede inteligența noastră transilvană organizată și disciplinată într'un feliu cu comitete: central, ținutul și comunal“.

B.(ologa). „Da, am cetit, și într'adevăr am avea lipsă să ne adunăm odată orișicum. Uitați Ungurenii ne-au întrecut“.

Eu. „Cine e de vină ? Un singur om îl știți ?

M.(ăcelariu). „Așa e, dar n'avem ce face“.

Eu. „Am avea ce face dacă am vrea“.

M. „Și ce am putea face după părerea D-tale ?”.

Eu. „Au cugeți Domnia Ta, că fără Ș. (aguna) noi perim și fără invoirea lui să nu putem face nici când ceva. Te rog, nu ne batjocori așa.

M. Apoi vezi, că n'are cine ne aduna.

B. Dar tu ne-ai putea convoca.

Eu. Firește! Unde stă scris, că până e lumea tot capii bisericii să ne conducă. În conferința dela Timișoara văd că n'a fost nici un episcop.

M. Aceia n'au condus-o nici când națiunea, însă noi ce cuvânt de scuză am avea față de Ș.

Eu. Aceea că : 1) a avut destul timp a-și face datoria și n'a voit nici chiar atunci, când era rugat prin deputațiuni din diverse ținuturi ; 2) ba dacă va face el convocarea nu va veni nimeni la conferință ; 3) ba dacă îl iubești, trebuie să lucrezi să nu vină acolo vei ști pentru ce.

M. Asta e așa cum zici, m'am socotit și eu de multe ori și trebuie să spun, că nu aflu modu de a o scoate cu el la nimica.

B. (aprobă).

Eu. Gluma la o parte D-lor, ia să facem o încercare.

M. Eu nu mă pot vâri în frunte dar să o facă B.

Eu. Oricarele din amândoi este bun. Însă aș fi de părere, ca mai înainte de a face pasu să întrebăm cel puțin în trei locuri Brașovu, Tunda, Dej. Dacă-mi dați mie încredere, eu scriu bucuros.

M. Să telegrafiem. (Se scoală, se preumblă meditând). Apoi știți ce ? hai s'o facem : numai mi-e teamă, că ne vor opri.

Eu. Și dacă ne vor opri am făcut mai mult, ca când n'am fi încercat nimica.

M. (către mine). Te rog fii bun, ia condeiul și concepe telegrama în numele meu.

M'am pus la masă, l-am conceput. Toți trei am conferit câte 80 av. și m'am dus eu de le-am expediat.

Nu știu ce veți răspunde ; aş voi însă să vă învoiți și să scriem în toate părțile ca să vină câți încă se tânguiau toți despre ticăloșia noastră, că nu ne putem aduna și înțelege.

Oamenii noștri însetează după o conferință și am îndrepta poate multe erori din trecut. Cât pentru loc am propus tot la Mercurea, pentru că M. voia s'o facem tocmai în Cluj. Locul însă se poate schimba, este vorba de principiu. Am mai statorit ca Ș. să nu afle de toate acestea nimica, până când va fi de lipsă, și că după sosirea răspunsurilor să ne mai adunăm iarăși, mai chiemând și pe H. și numai aceia să se facă la ce ne vom învoi toți patru, pentru că vin încă multe de înțeles.

Iacă dară, că din o mică întâmplare se realizează un ce mare.

Vreți să știți, pentru ce grăbesc a vă comunica totul în detaliu ? Dacă aveți oarecare dorinți și opinii, pe cari ați voi să le vedeți realizate în obiectul acesta, apoi vă rog onorați-ne cu încrederea D-voastră și eu voi face tot ce poate atârna dela mine, mai vârtos căci sunt convins, că cele mai folositoare sfaturi pentru, pot să vină numai dela D-voastră.

Primiți asigurarea stimei mele distinse, cu care sunt pururea.

Al D-voastră

Servu devotat V. ROMANU

Sibiu, 20 Faur. 1869.

Din această scrisoare se desprinde clar : în primul rând dorința puternică a lui Visarion Roman de a se convoca o conferință națională pentru precizarea atitudinii politice a Românilor transilvăni și în rândul al doilea, că această conferință să nu se facă nici într'un caz din îndemnul și sub influența lui Șaguna.

Peste 8 zile ținându-se o nouă consfătuire, la care participă și protopopul ortodox Hanuia, Visarion Roman îi scrie din nou informându-l că micuța adunare l-a însărcinat pe el cu redactarea unui apel către „intelligenții români“, apel care a apărut apoi sub semnătura lui Elie Măcelariu, rugându-l totodată să aibă bunătatea

a nu lipsi dela aceea conferință, să binevoiască a publica în „Gazeta” câteva șire semnale, pentru sprijinirea inițiativei, și, acolo unde va crede necesar, spre a putea fi mișcați oamenii, a scrie câte o epistolă în interesul conferinței. Iar ca încheiere, și aici se vede din nou pornirea lui împotriva lui Șaguna, adaogă: „Cred că prin această conferință, dacă nu va fi oprită, se va smulge definitiv din mâna popilor conducerea națională”.

În aceeași zi, către seară, primind un răspuns dela Barițiu prin care acesta îl anunța că nu va putea participa la adunare, îi scrie o nouă scrisoare implorindu-l să nu lipsească dela Miercurea, împărtășindu-i în acelaș timp și temerile sale împotriva participării Șaguniștilor și chiar asupra fermității convingerilor lui Elie Măcelariu, convocatorul conferinței.

„Doresc — scrie Roman — ca conferința convocată să nu stea din oameni de a doua și a treia mână, ci pentru importanța ei să avem între noi și superiorități, oameni mai cu vază, autorități politice. Și dacă nici Dvs. nici D-nu Rațiu nu veți fi acolo atunci conferința își pierde în respectul acela foarte mult, dacă nu tot”.

La 2 Martie găsim o nouă scrisoare care precizează caracterul public al conferinței dela Miercurea. „N'am dat conferinței — scrie el — nici epitetul de electorală pentru că cum veți fi văzut din apel noi vrem ca conferința să suplinească în câțva congresul de atâtea ori cerut și dorit sau cel puțin să ne deschidă calea pentru ținerea lui. Vrem constituirea partidei naționale române în toată Transilvania, nu numai în privința alegerilor, ci în interesul tuturor chestiunilor ce ne preocupă și ne privesc acum și în viitor; vrem statorirea unui mod de procedare solidară nu numai față cu alegerile ci și în privința altor chestiuni. Și iată, asta e cauza pentru care doream să vină și bărbații noștri la conferință”.

În zilele de 3 și 5, aflând de mișcarea Șaguniștilor cari hotărâseră să participe la conferință, îi scrie din nou, mărturisindu-și încrederea în isbândă, deși cu oarecare teamă: „Lucrul intră în fază tot mai interesante și va fi tare trist când nu vor veni mulți de a-i noștri. Eu unul sunt rezolut la orice, pentru triumfarea noastră și apoi rezoluțiunea bărbătească însuflă speranță”. Nu lipsește din aceste scrisori nici teama prezenței la Miercurea a unor fruntași transilvăni deputați sau înalți demnitari ai statului, cari având și sprijinul autorității ar putea influența hotărârile adunării.

În sfârșit, la 7 Martie, după o pregătire de abia două săptămâni sosește și ziua fixată pentru conferință.

Ambele tabere — activiștii și pasiviștii — fură reprezentate de

un frumos număr de fruntași, cari ridicară desbaterile la un înalt nivel politic și național.

Barițiu lipsi însă, întocmai ca și Șaguna.

Președinte al conferinței fu proclamat *Elie Măcelariu*, iar ca secretari fură aleși *Visarion Roman* și *Aron Densușianu*.

Ordinea de zi a conferinței prevedea la punctul întâi: *Constituirea partidei naționale române din Transilvania după exemplul altor partide și cluburi constituționale deja de mult organizate în țară*, iar la punctul al doilea: *Statorirea unui mod de procedare solidară în privința alegerilor viitoare și a dietei din Pesta, cum și peste tot în privința intereselor noastre naționale și patriotice*.

După deschiderea adunării printr'o înflăcărată cuvântare a lui *Elie Măcelariu*, care se sfârșia cu vorbele „*că Românul numai în patria lui și numai ca Român poate fi fericit*”, cerându-se inversarea punctelor din ordinea de zi, *Visarion Roman* luă cel dintâi cuvântul expunând sobru, dar cu multă dârzenie, necesitatea politică a Românilor de a nu conlucra cu parlamentul maghiar, de a nu participa la alegeri și de a nu recunoaște astfel încorporarea Transilvaniei la Ungaria.

Făcând o aspră critică a vieții politice transilvane din ultimii opt ani, care trebuia să ducă la înființarea unui puternic partid românesc, *Visarion Roman* propune întoarcerea Românilor transilvăni la programul anunțat la Blaj în anul 1848 — program care în punctul al patrulea prevedea următoarele: „*Națiunea Română cere, ca conlocuitoarele națiuni nici de cum să nu ia la desbatere cauza uniunii cu Ungaria până când națiunea română nu va fi reprezentată în dietă ca națiune și în proporțiune cu numărul său; iar din contra, dacă dieta Transilvaniei ar voi totuși a se lăsa la pertractarea aceleiași uniuni de noi fără de noi, atunci națiunea română protestează cu solemnitate*”.

Programul acesta, continuă *Roman*, a fost trădat de un mic număr de deputați români cari au intrat în 1865 în dieta din Cluj, iar în 1866 în dieta din Pesta, asistând la lucrările cari au adus lovitura de moarte autonomiei Transilvaniei.

În concluzie, neavând alte mijloace de luptă și dorind ca revindicările românești să nu depășească marginile legalității, cere „*Onorabilei Conferințe să se declare pentru absoluta pasivitate a Românilor din Transilvania față cu dieta Ungariei și ca aceștia la alegerile viitoare de deputați pentru acea dietă să nu ia parte întru nimica*”.

Atitudinea activiștilor, ca replică la cele spuse de *V. Roman*, a fost susținută de deputatul *Iosif Hossu*, care recunoscând că totuși

până acum dela Buda Pesta nu s'a putut obține nimic, speranța nu trebuie pierdută, Românii având datoria de a intra în această dietă, de a combate legile ce se aduc împotriva intereselor și aspirațiilor noastre naționale, arătând astfel în fața întregii Europe robia în care e ținut poporul român. Dealtfel, continuă inimosul deputat, numai actelor de activism făcute la 1791 și 1848 le datorăm progresul nostru din ultimile decenii, în timp ce pasivitatea, începută la 1437, nu ne-a adus decât întunecul și lanțurile robiei.

Hossu era cu atât mai mult pentru activism cu cât el susținea, și evenimentele ulterioare i-au dat dreptate, că totuși, cu toată abținerea fruntașilor dela alegeri, poporul va vota candidații unguri, sași și evrei, Transilvania, ca expresie geografică și administrativă, ajungând astfel să fie totuși reprezentată în parlament. Alături de Visarion Roman au mai luat apoi cuvântul fostul deputat *Ioachim Mureșan* care a evidențiat sensul ridicat ce se cere Românilor pentru a-și putea exercita drepturile electorale, asupra aceluiași chestiuni insistând și Dr. *Ioan Rațiu*, care a subliniat absurditatea că deputații pentru aceeași dietă sunt aleși în virtutea a două legi electorale deosebite, una pentru Ungaria și alta pentru Transilvania, Românii fiind astfel puși în fața unei strigătoare nedreptăți. Fostul prefect al lui Avram Iancu, cutezătorul *Axente Sever*, constatând diferențierile făcute de aceste două legi electorale, a recomandat *pasivitatea* pentru Românii dintre Carpați și Munții Apuseni, și *activitatea* pentru cei din Banat și Crișana, cari beneficiau de legea electorală aplicată în Ungaria. Pentru activitate au mai vorbit *Ioan Cavalier de Pușcariu*, devotat al lui Șaguna, și *Samuil Poruțiu*, fiind însă combătuți cu înverșunare de către pasiviștii Aron Densușianu, prof. Moldoveanu, Dr. Tincu, canonicul Vlăsa și Dr. Elie Măcelariu.

Cerându-se votarea pe față, s'a constatat că întreaga asistență, cu excepția a patru inși : Iosif Hossu, S. Poruțiu, N. Cristea și Bardosi, se declară pentru pasivitatea absolută a Românilor, organizarea acestei pasivități fiind încredințată unui comitet central pus, în lipsa lui Barițiu, sub prezidenția lui Elie Măcelariu.

În seara de 8 Martie, desbaterile fiind închise, Visarion Roman trimite lui Barițiu următoarea telegramă : „PASIVITATE ABSOLUTĂ PRIMITĂ CU ENTUZIASM DE TOATĂ ADUNAREA AFARĂ DE 4, ADUNARE FOARTE NUMEROASĂ. TRĂIASCĂ SOLIDARITATEA“. Transilvania își fixase astfel atitudinea : *pasivitate*.

Șaguna fusese înfrânt.

Dealtfel în curând, decepționat și obosit de o lungă luptă pentru recunoașterea drepturilor bisericii române, el avea să moară și să fie

inmormântat la Rășinari, adică tocmai în satul din care se ridicase adversarul său.

În primii zece ani de pasivitate s'a crezut că într'adevăr aceasta e linia cea bună, cu atât mai mult că bănăţenii lui Mocioni şi crişenii nu putură obţine nimic dela Buda-Pesta, astfel încât, la 1881, o nouă conferinţă naţională, ținută tot la Sibiu, şi susţinută de acelaş Visarion Roman, avea să hotărască pasivitatea şi pentru aceste regiuni, partidul naţional român din Transilvania ne mai fiind reprezentat în parlamentul din Buda-Pesta până în anul 1905, când o altă generaţie, după moartea lui Bariţiu şi a lui Raţiu avea să se declare pentru activitate intrând în parlamentul din Buda-Pesta.

A doua perioadă a pasivităţii a dat însă dreptate lui Iosif Hossu, fiindcă într'adevăr, aşa după cum profetise el, candidaţii români au fost înlocuiţi în faţa maselor populare de candidaţi streini, cari intrau în parlamentul dela Buda-Pesta cu voturile Românilor, fără a avea nici o obligaţie către aceştia.

Asupra pasivismului s'au rostit multe verdicte de condamnare. Cel mai drastic a fost însă cel al istoriografului Bogdan-Duică, admirator al lui Şaguna, care, evocând începuturile pasivismului, scria într'un foileton din 1934: „Deodată cu retragerea lui Şaguna, se ivi în viaţa naţiunii aceea lăncezime, care luă numele de pasivitate, tâmpind spiritul Românilor şi periclitând existenţa lor“.

Marele istoriograf a judecat nedrept.

Pasivitatea a fost pasivitate exclusiv în raporturile cu parlamentul din Buda-Pesta, în timp ce pe teren bisericesc, cultural şi economic a însemnat o perioadă de mare activitate şi de mari realizări, acestei perioade şi oamenilor ei, fruntaşi cu toţii ai pasivităţii politice, datorindu-i-se consolidarea *Asociaţiunii*, înfiinţarea băncii *Albina* şi a zeci de alte institute culturale şi economice, cari au contribuit din plin la fortificarea şi organizarea naţională a poporului nostru.

În cadrul unei vieţi politice agitate toate acestea n'ar fi putut să-şi creeze un câmp de activitate şi un prestigiu atât de ales, rivalităţile politice putându-le fi fatale.

Pe de altă parte nici activiştii dela 1905, precedaţi din punct de vedere cultural de eroica generaţie a *Luceafărului* din 1902, n'au putut obţine rezultatele aşteptate, în 1907 guvernul maghiar venind cu acea draconică lege împotriva şcolilor româneşti, cunoscută sub numele de *Legea Apony*.

Iar, din punct de vedere naţional, în loc de o mai strânsă soli-

daritate națională, activismul ne-a adus marea învrăjbită politică a anilor 1909—1912, ale cărei consecințe s'au putut vedea în Transilvania chiar și în viața politică de după Unire.

Singura soluție fericită, în chestiunea raporturilor noastre cu Ungurii, și aceasta este și cea la care se gândesc actualmente și Românii ajunși din nou sub stăpânirea maghiară, nu constă nici în pasivism nici în activism, ci în ceea ce s'a întâmplat la 1 Decembrie 1918, în ceea ce suntem convingși că vom realiza din nou : *Unirea tuturor Românilor.*

Vasile Netea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

H R O N I C

— Let 7450, Ghenarie 24. —

de D. IOV

*Stau și mă chibzuesc cu peanan'n mână
S'adun trecutu tăt, cu câte știu
Dar nu vād cum să 'ncep și ci să scriu,
Să pun în bucve gându ci mă mână :*

*S'au fost ivit din răsărit o heară
Mult mai flămândă cum îi în pădure,
Era pre vremea holdelor, în vară,
Când năvăli pământu să ni-l fure.*

*Și-au fost di sârg să vină să jăcnească
Ocina tăt', cât țâne până 'n Prut,
Că mama fiu să-și ee n'a putut
Și nici din zăstre cât si trebuiescă.*

*S'a dus atunci pe la vecini jalobă,
Dar sfatu lor nu ne-a fost duple vrere...
Dac'am văzut că nu ni stă'n putere,
Ne-am tras spre munți, cu visurile 'n hlobă.*

*Și-a fost atunci jălanie di moarte,
Băjănie și plânsăt și amar,
Ne-a 'ndurerat dușmanul ceal varvar,
Cum nu găsăsc cuvânt să-l pun în carte.*

*Atunci, gheroi, din buruian'un spic
S'a rădicat, năprasnic, către soare,
Să puie țara iarăși pre picioare,
Să facă rai, din iad și din nimic.*

Miez de harbuz la față, mic de stat,
Dar ochii îi ardeau, parcă di sticlă,
(Îi și dăduse țara o poreclă)
Altcum la minte tare așezat.

Și iute la mânie, dară drept
(Cei răi cădeau ca peștii în năvod)
Și iubit era foarte di norod,
Pentru româneasca inimă din pept.

Dar vajnic cum era, nu-l prinse somnul,
Pân'n'a trimis înspre apus solie,
Spre a tocmire de tovărășie,
Cu oameni drepți și temători di Domnul.

Așâșderea, cu pohtă strămoșească,
Trecu peste hotar, ca o furtună;
Oștirea lui, ce din vârtute-adună,
Vrăjmaș izbi, în hoarda moscălească.

Și cum aleargă hulturii 'n văzduh
Chiar Nestru l'au trecut, tot mai departe,
Precum sâlesc a scrie azi în carte,
Pân' la apa ce-i zicere Buh.

Acum aflați: viteazu din poveste-i
Pre numele adivărat Ion...
Și scris-am az tâmplările aeste,
Io, grămăticu Duma Simion.

D. Ion.

MĂRTURISIRE PENTRU TRANSILVANIA

de COSTIN I. MURGESCU

Intru în Transilvania ca într'o biserică. Cu teamă să nu calc prea apăsător pe pământul ei, cu teamă să nu vorbesc prea tare.

Și nici cu oamenii nu mai știu să mă port. Aș spune par'că „sărut mâna“ fiecărei femei care trece obidită pe ulița satului și în fața fiecărui țaran sau preot m'aș pleca, să-mi pună părintește mâna pe cap.

Sunt stîngerit de toată bucuria de a sta aici, ca de-o răsplată poate nemeritată. Sau pentru care nu sunt destul de pregătit.

Am o strănie sfială să nu profanez ceva. Da, aceasta este în primul rînd: sfiala de a nu turbura atmosfera aceasta de curățenie românească cu o vorbă stîlcoită de suburbie, cu un gând strâmb, cu un gest tehui de om străin.

Toată mîndria, toată credința mea tinerească, toată îndrăgirea mea de frondă și frunte neplecată, mi se pare puțină și palidă și de suprafață când ajung în Transilvania.

Sunt puțin străin aici, în fața Neamului meu. Transilvania îmi dă un ciudat complex de inferioritate, odată cu un răscolitor dor de a mă pîrjoli la focul lui. Cred că fac baie de *românesc*, prin ea.

Privesc cu ochi jalnici, de om sărac, la toți copiii cari își gonesc piciorușele goale prin colbul ulițelor, la toți flăcăii cu carele încărcate, la femeile care se leagănă ușor în jurul caselor. Toți au ceva mai mult ca mine: dreptul de a trăi în Transilvania, adică în istoria Neamului, la ei acasă. În timp ce eu nu-mi par decât un pribeag tînjind pe prag și la ferestre.

Și nu mai este nimic de făcut! Nici când această implacabilă

ireversibilitate a timpului nu m'a denădăjduit mai cumplit. Nu mă mai pot naște și nu mai pot copilări a doua oară. Cum mă străbate, ca un cuiu în inimă, o veche observație a lui Blaga pe care abia jinduind pruncia transilvană am înțeles-o... Ce condamnare definitivă pe care numai un fiu al satului ardelenesc o putea da.

Am în fața ei instinctul de inutilă revoltă al proletarului flămând căruia un capitalist i-ar afirma sentențios că niciodată nu va putea depăși condiția umilă de muncitor.

În Transilvania am avut întâia oară conștiința unei sterilități spirituale care mă depășea. Și tot aici, am încercat întâia oară sentimentul umilitor al unei bătrâneți premature...

Aș putea oare încerca vreodată să-mi explic toate aceste stări de conștiință? Mi s'ar părea zadarnic. Am uneori impresia că nu m'ar putea vindeca și împăca cu mine decât gestul liniștit al renunțării la tot: la ambiții și la cărți, la călătorii și la gânduri, pentru a rămâne undeva, într-o casă de bunic, pe una din străzile tăcute ale Blajului sau lângă o biserică din oricare sat transilvan...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II

Limba pe care o vorbim, vocabularul nostru al celor cari nu venim din satul transilvănean, nu vi s'a părut niciodată puțin adus de pretutindeni? Știu, poate este mai „literară“ (și ce înseamnă asta oare?), poate chiar — răscolind o pagină de cronică moldovenească — pare mai pură...

Nicăeri totuși limba românească nu mi s'a părut mai pornind din adâncuri de istorie ca în Transilvania. Cu accentul acela moldatec, cu împestrițarea unor cuvinte cari poartă pecete străină încă, peste care nu s'a așternut decât ondulara de doină a graiului nostru... Sau poate tocmai de aceea... Pentru că respiră din limba aceasta, care nici măcar dialect nu poate fi, toată apăsarea, toată vitregia istoriei, toată trăirea singuratecă, între străini, a Transilvaniei românești.

Și n'ați încercat oare niciodată greutatea de a scrie cu vorbele noastre despre Transilvania, despre sufletul ei, despre oamenii ei?

Încercând odată să refac un fragment de istorie transilvană, m'am isbit prima oară de această nevoie de a mă lupta cu propriul

meu vocabular. Care uneori îmi părea prea liric, de par'că aş fi vrut să adnotez pe marginea lui Russo, care alteori răspândea un supărător iz de artificialism „semănătorist“, pentruca pentru pagina următoare să fie prea rigid şi aspru. O nevoie de echilibru în exprimare pe care n'o realizăm, oricât citeam ca o scriptură pagini scorojite din „Gazeta Transilvaniei“ sau din „Libertatea“.

O limbă care desigur nu poate fi cea adevărată, cea a anilor în cari trăim; o limbă în care se împleticesc neologisme duioase şi latinisme şăgalnice, dar care este mai mult decât o limbă: este o cronică a istoriei transilvănene. Pe care ți-o vorbeşte aïdoma şi „calendarul pentru popor“ dela sfârşitul veacului trecut şi notarul zilelor tale, dintr'o comună oarecare.

O limbă care interesează mai puţin prin lexic — sau interesează pe alţii, astfel; o limbă plămădită odată cu sufletul şi istoria, o mărturisire de desăvârşită armonie sufletească...

III

O armonie pe care o înţelegi deplin poate numai în peisagiul transilvănean. În adevăr, din toate aspectele spaţiului românesc nici unul nu mi se pare mai armonios şi mai deplin împlinit ca cel al Transilvaniei.

Este înălţător cât o predică chistică Rarăul şi sunt copleşitori în bogăţia lor darnică Bucegii, are efecte picturale cari te încântă cât un muzeu peisagiul dobrogean şi Oltenia toată este o vecernie a naturii. Dar poate tocmai prin variaţia lui infinită, totul îţi dă o impresie de fragmentar. Fiecare în parte mai puternic, mai viu, mai adânc decât ceace — similar — ai găsi în Transilvania.

Pentru că ea le îmbină toate, rotunjindu-le într'o prezentare unitară. Alternând poate, sugerând mai mult, făcând trecerile dela un peisagiu la altul mai uşoare, ca îmbinarea mai multor fragmente dispartate. Tot peisagiul românesc este în Transilvania, în afară de mare. Tot, cu superiorităţile şi lipsurile sintezei.

Ai deaceea uneori impresia că din peisagiul Transilvaniei, celelalte provincii au luat fiecare câte ceva, accentuând, dând relief mai puternic. Deaceea nici nu mă interesează dacă Transilvania

sintetizează peisagiul celorlalte provincii românești sau dacă acestea dau expresie genială unor fragmente din peisagiul transilvănean, încheiat într'un tot rotund ca însăși conturul acestei provincii...

Ceeace știu este că dacă există undeva raiul, Dumnezeu nu l-a putut concepe decât ca o miniatură fidelă a deplinului melodos, unde cuvintele par că vor să se așeze în strană și cântecele să prindă glas de „Ossana“, unde oamenii par că se închină la fiecare răscruce și potecile că urcă nu către stâncile Moșilor, și către cer. Raiul nu poate fi decât după chipul Transilvaniei...

IV

Asemeni peisagiului naturii, mi se pare și peisagiul spiritual al acestei provincii, unde faptul cel mai plin de înțeles mi se pare existența intelectualului pe planul categoriilor sociale. Ceeace nu este o întâmplare curentă.

Nu știu dacă ați observat că în alte părți, intelectualul continuă încă să fie un specimen ciudat și izolat. O apariție dacă vreți singulară, ivită în orașelul de provincie cu aspect mort, sau cu un știu ce fărâmițată meschinărie de existență cotidiană. Este aproape ceva deasupra oamenilor, un destin mediocru care îmbrobodește destinul orașului de provincie. Că ține mai puțin de oameni, cât de o atmosferă socială o dovedesc intelectualii ardeleni cari mor iremediabil și anonim în orașele celorlalte provincii. O dovedesc mai cu seamă intelectualii din alte părți care intrați sub zodra vieții ardelenesti continuă să trăiască în mod neverosimil.

Fără îndoială, intelectualul acesta, căruia i se potrivește de altfel mult mai bine un înțeles modest de cărturar, nu are sclipirea fosforoscentă a unuia dintr'un orașel moldovenesc, bunăoară. Nu cunoaște taina enunțărilor lapidare și geniale, nu are dexteritatea de scamator a judecăților de valoare și nici nu strunește paradoxul cu siguranța caragealescă, — ceeace pentru noi este o a doua existență. Dar nici nu poate fi numărat pe degetele unei singure mâini. Pentru că este categorie socială și nu mai poate epata ca o mașină care pătrunde pentru prima dată într'un târg unde nu este cunoscută decât caleașca. Deaceia nici nu prea face sgomot mult...

Și mai este ceva : intelectualul nostru din aproape toate provinciile are un suveran dispreț pentru rostul lui social. Când nu este concluzia unui sentiment de nedreptate pe care-l provoacă stagiul lui provincial, este în orice caz concluzia unei optice sociale greșite care-l face pe avocat să-și rezume rostul la bară, pe profesor la catedră, pe preot la biserică. Ești din făgașul profesional, se socotesc scutiți de obligații intelectuale. Și privesc la Capitală. Poate unde au avut totdeauna o *capitală*, care i-a dominat și i-a scutit totodată de eforturi.

Intelectualul transilvănean n'a avut din totdeauna o capitală. Împreună cu o largă înțelegere a necesității de viață în comunitate, faptul acesta l-a făcut să-și îndeplinească rostul lui cărturăresc „și dincolo“ sau chiar „abia dincolo“ de limitele profesionale.

Deaceea intelectualul transilvănean se simte obligat să ia parte la viața culturală a localității lui, deaceea el e prezent lângă ziarele locale, în „cercuri intelectuale“ locale.

Necesități de solidaritate românească i-au imprimat și alte caracteristici. I-au anulat bună oară acea superbă manifestare de superioritate față de micul intelectual dela țară. Tot această determinantă politico-istorică a dat sens pregătirii lui intelectuale, care a căpătat aproape rostul unei pregătiri pentru apărarea „cauzei“ naționale. Intelectualul transilvănean este deaceea mai puțin un descoperitor de valori intelectuale, cât un ostaș în luptă de valorificare românească. Înțelesul culturii nu poate fi descifrat decât pe fond etnic, — și aceasta este marea lecție a intelectualului orașelului transilvănean.

Soldat, el îmbracă mai mult haina încrederii și-a optimismului robust decât a discernământului critic. Deaceea va fi stângaci avocatul meu din cutare târg de-l vei pune să destrame firu'n patru, cum va tăcea și profesorul pe care-l vei scotoci în mii de înțelesuri ale unei interpretări literare. Nespunându-ți nici una din descoperirile vechi, culese de prin manuale și nedebitând ineptii subtile — poate părea mai neinteresant. Ai uita poate că onestitatea aceasta nestrălucitoare, refractară fărâmițării fiecărei cute, anulează orice tendință de negativism, de scepticism sarbăd și veninos care omoară viața intelectualului dintr'un oraș muntenesc.

Fără îndoială intelectualul ardelean nu creiază valori deose-

bite, dar le pune în circulație pe cele consacrate și — Doamne ! — nu este acesta rostul lui ?

Și mai are ceva omul acesta, ceva de mare preț pentru siguranța cu care viața românească trebuie să se simtă în orice clipă ancorată în realitatea românească : are aceea legătură zi de zi verificată cu satul lui. Oriunde l-ai întâlni, în orașul depe malurile Târnavei sau între blocurile cenușii ale Bucureștilor, îl simți pornit de-„acolo“, dintr-o familie românească. Deaceea Panait Istrate, cu geniața lui vagabondare spirituală, mi s'ar părea un non-sens în Transilvania, cum bună oară mi s'ar părea — din nefericire — și-un Petre Neagoe depe malul Dunării.

V

Ca omul sunt așezările lui.

Deaceea, pentru cine a învățat să cunoască sufletul omului dela oraș nu-i va fi de mirare că suportul lui firesc este familia. Afirm aceasta ca și când ar fi o mare descoperire a orașului transilvănean. Fiindcă nicăieri în provincia noastră obișnuită, familia nu este factor de educație. De disoluție, mai curând.

Nu mă pune'n încurcătură decât faptul de a nu ști dacă trebuie să vorbesc de familia orașului transilvănean ca celulă socială sau să fac elogiul mamei și al tatălui, care se ascund în orășeanul de aici.

O mamă care nu suferă iremediabil de bovarisme și care nici nu simte nevoia de a-și astâmpăra supersensibilitatea histerică la mese de poker ; un tată care nu suferă de plictis profesional și nu are cultul bachic al aperitivelor. Deaceea copiii orașului ardelenesc cresc sănătoși la suflet ca cei de țăran. Și cresc drepti și rumeni, fără nici-o afinitate wertheriană.

Familia transilvăneană are o îmbătătoare aromă de castitate și înțelegere, de austeritate și gravitate, care amintește familia romană din primele secole ale Statului roman.

Orașul a crescut din aceste familii. De aceea le poartă pecetea și viața orașului ardelenesc este raportul de prietenie între cuminenția grupurilor de familii.

Aici nimic nu se întâmplă nepotrivit și extraordinar. Totul se știe dinainte, după tipic, cu o academică punctualitate și sobrietate. Glumele sunt nevinovate, viața tineretului mai mult un joc șăgalnic. Dacă am avut vreodată cultul a ceea ce se cheamă *tihnă* și *patiarhal*, gustul acesta nu mi l-a dat decât orașul transilvan.

Pentru că în „tihnă“ lui are ceva de oficiere pentru permanența Neamului meu.

VI

De oraș nu este departe nici satul. Este vorba numai de o diferență cantitativă, nici decum de calitate. Prăpastia dintre aceste două categorii de așezări, normală în alte părți, în Transilvania mi se pare o cumplită inexactitate.

Așemeni orașului, satul se strânge și el în jurul școlii și al bisericii. Un aer de cumințenie de iesle și o curățenie sufletească de borangic.

Pentru mine, satul transilvănean este satul întâlnit într-o Duminică dimineață, alb ca nins de florile mărului, într-o biserică din Hunedoara. Dela copii de școală până la moși — împărați din basme stăteau înlemniți cu toții sorbind cuvintele rare și mătăsoase ale unui sfânt care citea o carte scorojită de ani, în altar. S'a ridicat apoi un prunc și-a binevestit cu chip de inger.

Cred că în clipa aceea am început să mărturisesc pentru Ardeal, când ochii s'au scaldat în lacrimi și un fior mi-a dat să înțeleg că între oamenii aceștia s'ar putea naște din nou Hristos...

VII

Amintind de bătrânii satului ca de împărați din basme, n'o făceam întâmplător. Țăranul transilvănean pare a descinde neam din neam de împărați și voievozi. Deaceia nu m'am mirat deloc când am aflat de un transilvănean care vorbea de țaranca ce i-a dat viață ca de-o regină.

Oricât ar fi de mândru, un transilvănean nu poate fi niciodată destul de mândru de plăurile sale și de oamenii plăurilor sale. Totdeauna, le datorește încă și mai multă recunoștință...

Dacă ar contesta cineva destinul imperial al Neamului meu,

nu i-aş răspunde cu alte argumente : l'aş pune însă să privească un cioban din creierul munţilor, un moşneag din strana bisericii sau un ciubărar moţ. Şi l-aş întreba : vezi neamul de împăraţi ?

Da, şi Moţul acesta peticit şi obidit, cu obrazul supt şi picioarele strânse în opinci sărace, are în glasul lui şi în privirea lui ţinută de voevod ! În fiecare Moţ este un mic Horia, aşa cum în fiecare ţăran e-un Decebal şi'n fiecare profesoraş un Şincai. Nu ai nevoie de patetisme şi de exaltări ca să-i recunoşti.

În chipul ţăranului ardelean este atâta istorie şi dreptate românească, cât toţi Röslerii din lume n'ar putea-o înfrunta.

VIII

De altfel, m'am minunat totdeauna de argumentele „continuităţii” noastre în Dacia, aşa cum m'am minunat de discuţiile asupra persistenţei sau nimicirii elementului dacic. Când *dacul* trăeşte şi astăzi ca şi acum 2000 ani, cu acelaş chip, cu acelaş trai, eu nu cunosc decât un singur argument : românul transilvănean.

El e teorie, el e adevăr, el e credinţă.

Dacia este mai prezentă decât speculaţiile noastre intelectuale ar putea-o face. Ea trăeşte în viaţa de fiecă zi a ţăranului transilvănean. S'o descoperim, s'o scoatem la lumină ? Dar oare n'au trecut încă toţi Românii prin Transilvania ?

IX

Ţară de baştină a istoriei noastre, pământ frământat de sbuciumări fără seamăn şi leagăn al celor mai cuprinzătoare figuri ale istoriei şi culturii, Transilvania întreagă este depozitara trecutului românesc, în paginile lui cele mai viitoare.

Trăind mereu în inima Neamului, indiferent de conjuncturi politice, nu este oare semnificativ că, în afară de Ioan Vodă cel Cumplit, nici una din figurile mari ale istoriei Moldovei sau Ţării Româneşti n'a trecut fără să lase o amintire a existenţei lui în vre-un colţ al Transilvaniei ?

Existența unei conștiințe politice românești, ar trebui să ne mâne către drumurile Transilvaniei, ca pe mahomedani la Mecca.

De aici ne tragem noi, aici este „începătura” Neamului, prin satele răsfirate și cetățile desgropate din ținuturile Hunedoarei. Pe acolo a pășit cu mii de ani în urmă marele preot al lui Zamolxe, și-a purtat pașii Burebista și au murit cetele Decebalului...

De-acolo, în sus, pe potecile munților, te'ntâmpină duhul nefe-riciților voievozi dintâi ai mândriei românești; în chinuitoare tovărășie cu stihiiile dai de sufletul Iancului și pe crestele pietroase calci pe urma pasului mucenicesc al lui Horia.

Și dacă cobori spre Turda dai de câmpiile unde, la fiecare pas, fierul plugului poate sfărteca trupului lui Mihai sau dai de Alba Iulia care ascunde în istoria ei parola istoriei noastre.

Iar între Târnave, la Blaj, întâlnești urmele cărturărești ale lui Bărnuțiu și Maior, ale lui Samuel Micu și Șincai, prin toate casele de mănăstire și pe toate străzile pe care odinioară s'a frământat soarta poporului tău.

Sau dacă te poartă pașii la Sibiu, întâlnești în drum, în pragul Rășinarilor, umbra impunătoare a lui Șaguna și căsuța de unde a pornit Goga.

Regi și voievozi, haiduci cari au sfărtecat istoria sau mitropoliți care au dat glas gândului românesc, oameni politici care înfruntau împărății sau învățați ce scormoneau bibliotecile apusului, scriitori cari au dat conținut culturii române sau numai luptători modești în umbra satelor, adunări ale națiunii sau numai consilii eparhiale sau ale comitetului partidului român, tipografii mărunte și ziare cari au cutremurat anii — toți și toate, într'o îngrămădeală pe care nu știu cine ar mai putea-o egala și câte cărți ar trebui ca să-i adune cu nume și fapte, au lăsat urmele luptei lor românești pe pământul transilvan.

Dacă ar avea două vieți, românul ar trebui ca prima s'o folosească numai ca să colinde Transilvania și-abia într'a doua să creeze. După ce-ar fi stat cu umbra lui Lucaci și Rațiu, cu umbra lui Aurel Vlaicu și a tuturor episcopilor și cărturarilor, n'ar mai avea

nevoie de nimic. Căci la tăria lui românească, nimic nu s'ar mai putea adăoga.

X

Așa cum conștiința națională ne-a venit din Transilvania, conștiința politică — semnul maturității depline al unui popor — tot din Transilvania va porni să încerce potențialul nostru de creație.

De altfel, prezența Transilvaniei scutește gândirea românească de irosirea patetică, de chinul dramatic pe care gânditorii politici ai altor popoare l-au străbătut în încercarea lor de a desluși o conștiință politică popoarelor lor. Și era vorba de Neamuri mai vechi și cu state de serviciu în istoria Europei infinit superioare nouă.

Mă gândesc bunăoară că României i-ar fi de prisos un van den Bruck care să se cutremure de capacitatea politică a Neamului său, numai pentru că din trăirea adâncă în social a Transilvaniei va trebui să țâșnească conștiința politică creatoare românească.

Trăirea în social mi se pare una din realitățile axiale ale Transilvaniei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ea este în așa măsură organică, încât în literatura română conștiința socială nici nu răzbate decât prin glasul creatorilor transilvăneni.

Un examen al poeziei sociale românești mi s'ar părea în privința aceasta semnificativ. Ceeace Muntenia și Moldova transcria liric sau cel mult — prin Eminescu — în satiră, Transilvania striga în manifest social. Dela Mureșianu la Coșbuc până la Goga și Coțruș, diferențele de expresie nu pot degrada identitatea de atitudine.

Cu excepția lui Blaga, Transilvania, nici n'a dat de altfel poeți mari decât în măsura în care erau și purtătorii unei „idei-drapel” social sau național. Amănuntul este esențial pentru deslușirea orizonturilor spiritualității transilvane.

Faptul acesta capătă cu atât mai mult relief când îi aducem în sprijin și constatarea că până la războiul din 1916-19, noi nici n'am avut gânditori politici decât tot de peste munți. Simion Bărnuțiu și Aurel C. Popovici nu erau ai Țării libere și cu viață politică constituțională, ci erau ai unei provincii subjugate...

Mai mult însă, romanul românesc creat de un transilvănean a început ca roman social. Și cu vreo două-trei excepții — recrutate din alte provincii — el a crescut în făgașul acesta social în care l-a așezat Rebreanu. Nu mi se pare deaceia o simplă banalitate că romanul moldovenesc e liric, cel munteșc analitic și cel transilvănean, care domină întregul aspect epic contemporan, social. Așa cum nu mi se pare de un interes circumscriș la persoana creatorului, faptul că atunci când Rebreanu a vrut să scrie un roman al vieții din România mică, acesta a fost „Răscoala“.

Omul transilvănean are o optică socială vădită dela mentalitatea săteanului până la aceea a intelectualului dela oraș și până la concepția creatorului de valori artistice și a gânditorului. Viața întregă se reflectează în sufletul lui prin prisma comunității căreia aparține.

XI

Trăirea aceasta organică în social, determină în primul rând dinamismul specific al transilvăneanului

În afară de Macedoneni, cred în adevăr că Neamul nostru nu trăiește nicăieri o mai intensă sbuciumare și un mai încordat tremur creator ca în Transilvania.

Un dinamism care se realiza odinioară în vulcanice izbucniri revoluționare ce cutremurau istoria și dărrămau pilonii de susținere ai imperiilor.

Un dinamism care în zilele noastre s'a manifestat fie printr'un mesianism sguduitor, fie printr'o febră de creație unică, în stare să eclipseze toată activitatea celorlalte regiuni.

Nu mai poate constitui astfel un secret faptul că 75% din numele care sunt astăzi în circulația literaturii și culturii, teatrului și gazetăriei, le datorim Transilvaniei, al cărei potențial sufletesc se dovedește nu numai inepuizabil, dar de o întindere în suprafață care ne duce aproape în marginea monopolului...

XII

Vorbind de dinamismul transilvănean și conștiința politică a

României care din Transilvania porcede, înseamnă a nu fi întreg dacă nu vorbești și de Moți. Adică de marea tragedie românească.

Neam de Christoși flămânziți și goi, trași pe roată sau hăitâniți prin păduri, Moți rămân cutremurătoarea lecție a eternității românești isvorată din suferință amară.

XIII

Și totuși, această Transilvanie, atât de întreagă, cu o structură atât de bine definită, avea o suferință. Mai precis: avea o lipsă în istoria Neamului.

Depozitară a celor mai scumpe tezaure istorice, Transilvania — prin forța împrejurărilor politice — nu fusese prezentă pe câmpurile de luptă unde România își afirmă de peste o jumătate de veac dreptul la existență.

1877, 1913, 1916 — cascadă de războaie glorioase și biruinți strălucite pe care România le-a purtat cu încrederea oarbă în destinul ei. Războaie cari adunând victorie lângă victorie, jertfă lângă jertfă, în nesfârșit șirag de eroism — au înscris numele Neamului românesc lângă acela al marilor Națiuni, pentru care dreptatea este un drept și tăria un adevăr cu care să zidească istoria.

Dela toate aceste lupte de afirmare, pe plan ostășesc, a Românilor — Transilvania lipsise și undeva în cugetul ei stăruia apăsătoare amintirea acestei absențe.

Astăzi, Transilvania a trecut și acest examen și pe câmpiile îndepărtate ale Rusiei, pe malurile Donului și ale Donului, pe malul Volgei și în Caucaz, fii ei s'au aliniat cortegiului eroic care veghează la soarta Neamului.

XIV

Prin acest fapt de arme, mi se pare astăzi Transilvania desăvârșită și formal în istoria Neamului.

Pentru că în duh este de mult. Este atât de mult, încât acolo în Transilvania este sufletul nostru întreg.

Transilvania nu este pământ, nu este provincie : este sufletul acestui popor, este duhul răscolitor al istoriei, este certitudinea zilei de mâine și a tuturor zilelor de mâine ale României,

Drept care mărturisim întru cinstea ei !

Costin I. Murgescu.

A P Ă V I E

— răfuială în 3 acte —
de VICTOR ION POPA

A C T U L I I I

În acelaș loc, dar subsară.

SCENA 1

COANA IRINA, NEACȘU, FIȚA, BRUNEHILDE, MAGO,
IFTODE, DUMITRACHE

(Toți stau copleșiți de-o mare durere și de-o mare nedumerire. În tăcerea desăvârșită, care se prelungește câțeva vreme după ridicarea cortinei, detună de-odată o izbitură groaznică. Toți tresar, uitându-se cu spaimă spre fereastră unde, în actul de mai înainte, se bănuise că doarme Puiu. Însă, pentru că de astă dată sînt trase obloanele pe dinlăuntru, toată vorba de pe scenă urmează în șoaptă gătuită)

FIȚA. — Acum, să știți : chiar s'a împușcat !

BRUNEHILDE. — Ah ! Mami, a suta oară repeți acelaș lucru ! Mă și enervezi ! Nu ți-a spus odată nea Neacșu că n'are revolver ? Și-apoi, ce Dumnezeu, nu deosebești un foc de armă ?

FIȚA *(Dă din umeri)*. — De unde să deosebesc. Ce ? Eu trag cu pușca și cu revolverul, cum trageți voi ?

BRUNEHILDE. — Dar ne auzi, cel puțin...

FIȚA. -- Vă aud ! Parcă eu stau să ascult împușcăturile voastre. *(O nouă trăznitură în casă)*. Ei, mai spune că nici asta n'a fost împușcătură !

BRUNEHILDE (*scoasă din fire, vorbește cu Dumitrache*). — Papi dragă, nu știu ce răbdare ai. Eu în locul tău aş trimete-o acasă. Cu sperieturile astea ale ei, iare să vâre spaima și în astea mici.

DUMITRACHE. — M!... Astea... (*face un gest care vrea să arate că fetele mici au minte*) Dumneaei... (*adică Fița*) e... pricepi... (*mai slabă de inimă*).

BRUNEHILDE. — I-e teamă că are să se omoare, nu?

FIȚA. — Păi ce alta poate să mai facă, de vreme ce Neacșu l-a dovedit că nu-i el? Și de ce s'a încuiat în casă de nu vrea să vorbească nici măcar cu Negrul? Spune și tu, Neacșule, n'am dreptate?

NEACȘU. — Ce-ai...? A da... Trebuie să se întoarcă...

FIȚA. — Cine să se întoarcă?

NEACȘU. — Maței.

FIȚA. — Ce-i cu Maței?

NEACȘU. — Zic că trebuie să se întoarcă dintr'o clipă într'alta, fiindcă Irina-i acasă, n'avea unde să se ducă, de vreme ce noi toți suntem aici.

BRUNEHILDE. — Mami întreabă de altceva, nea Neacșule. Ea își închipue că domnul Puiu trebuie să se sinucidă.

NEACȘU. — Da?... Se poate. Eram cu gândul în altă parte.
(*altă trăznitură*)

BRUNEHILDE (*După ce-a așteptat o clipă, văzând că maică-sa nu spune, o îndeamnă*) Ah! Mami! Hai! Spune odată, că mă enervează să aștept.

FIȚA. — Ce să spun?

BRUNEHILDE. — „Acum chiar s'a împușcat!”

DUMITRACHE (*Care așteaptă și el aceiaș vorbă, face ca încheere*). — S'o!

FIȚA. — (*Il fulgeră pe Dumitrache cu privirea*). — Aaa! Știi! Brunehilde e Brunehilde, dar tu ești tu! Ție nu-ți dau voe să... cu mine... așa., Verstanden?

BRUNEHILDE. — Mami, te rog să nu-l mai certî pe Papi în societate!

FIȚA. — Așa? Apoi uite de aceea se învață prost și nu mă mai respectă. S'a învățat să-i iei apărarea și numai decât se dă la adăpostul tău.

BRUNEHILDE. — Se dă la adăpostul cui poate să-l apere. N'ai decât să nu-l mai brutalizezi! Scurt!

FIȚA (*lui Dumitrache care se bucură*). — Bine! Lasă că dă

Dumnezeu să-mi mărit eu fetele și să rămânem numai noi doi, față în față.

(Zgomot mare de sticlărie spartă)

III! Acu nu-i revolver... Asta-i oglindă spartă! Dumnezeule! (Veselă) Te măriți, Brunehilde! Să mă tai, dacă nu te măriți! Când vorbeam de măritat s'a spart oglinda...

DUMITRACHE (Ii face semn, apoi o amenință cu degetul).— Coană Fițo!... Eh! Ce-a (spus).. ăla (adică Puiu) e una și cee... (vrem) noi cu (Brunehilde) e alta... EL.. Deh! Patru...! (femei vrea) Asta... Niemals!

FIȚA. — Dar eu nu vorbeam numai decât de el... Măcar că, de ce n'am vorbi? Poate dă Dumnezeu și se dovedește că Neacșu a spus minciuni... Și lasă... N'ai tu grijă, că-i (trece lui pofta de patru, când o da de una ca Brunehilde. Doar e fiică-mea...

DUMITRACHE. — Păi, deh!... Asta!.. (e drept).

FIȚA. — ...Vasăzică face cât zece...

DUMITRACHE. — Ea cât (zece) și el (cât) toată lumea... nicht gut! (o arată pe Brunehilde) Amețește.

BRUNEHILDE. — Eu, Papi? (și zâmbeste, sigură pe ea însăși). Mă crezi din generația lui mami?

FIȚA. — Lasă, Brunehilde, fetițo, că nică vremea noastră nu era de rușine. Femeia amețea și bărbatul își pierdea mintea... Cred că era destul de bine, nu?

BRUNEHILDE. — Ța va! Lui Papi nu-i place, firește.

DUMITRACHE. — Nu... Das geht nicht... Tu... eh!... (Adică ești micuță) și el... (arată barba mare) Fünfzig!

BRUNEHILDE. — Vai ce înapoiat ești, Papi. Auzi, Mami, ce-i trece prin minte!

FIȚA. — A! Dumitrache, te rog... fetei prostii în cap! I-auzi dumneata! Dai de-un om serios... De-un om cu moșie va să zică, de-un om cu experiență... Să-i rămâe și fetei o situație... Și tu... Și apoi pare el mai mult de patruzeci? Ba unde pui că-i mai tânăr ca tine, care pari mai puțin decât ai...

DUMITRACHE. — ...Da... dar eu... 'mneata... nu ca fata 'mneatale...

FIȚA. — Și ce? Par eu mai... decât Brunehilde... Jură lumea că sântem surori. Ia spune Neacșule și tu care ești om cuminte. Dar spune drept. Tu, dacă n'ai fi însurat n'ai lua o fată ca Brunehilde?

NEACȘU. — Eh! Ce să mai!

DUMITRACHE. — Coană Fițo... Asta nu-i,,

BRUNEHILDE. — Ba e, Papi dragă, fiindcă eu știu foarte bine că nea Neacșu m'ar lua.

DUMITRACHE. — Păi... el... deh! Dar tu?

BRUNEHILDE. — Ce mă împiedică?

DUMITRACHE. — Trei zeci de... asta... ani...

BRUNEHILDE. — Papi dragă, asta poate să-l împiedice pe el, nu pe mine.

DUMITRACHE. — *(Se trudește să înțeleagă, dar nu poate)*
Kann nicht verstehen...

BRUNEHILDE. — Știu. Dar acum să-ți spun un lucru. Pi-randello zice că eu sânt mai mare ca tine cu optesprezece ani.

DUMITRACHE. — Păi, cum?... Că...

FIȚA. — *(Nu mai poate răbda, arată cu degetul ciocnindu-i fruntea)*. La minte! Înțelegi? La minte!

DUMITRACHE. — Ach! So! Asta și tata mare: Capra... he... iada... he... Was?

BRUNEHILDE. — *(Zâmbind în zefleMEA)*. Cam așa, Papi, cum așa... *(iarăși câteva trântituri de lucruri în casă)*.

DUMITRACHE. — Astaa... Coană Fițo... Gewiss... mitralieră...

FIȚA. — Ei, lasă-mă în pace. Destul îmi sare mie inima la trăzniturile lui. Eu cred că de azi dimineată până acum, decând tot trânteste, n'a mai rămas în odaia de-acolo nici un lucru nefărmat. Ce plăcere o fi asta să spargi bunătate de lucruri?

NEACȘU. — Mare! Și cu cât lucrul e mai bun cu atât e plăcerea mai mare. Uite, de pildă acum, m'ar unge cu miere să sparg și eu un geam. Sau să rup stâlpul de colo să cadă ceardacul peste noi.

FIȚA. — Doamne ferește! Și de ce?!

NEACȘU. — Nu știu... Așa... să simt că-s tare...

FIȚA. — Ridică un butuc în brațe.

NEACȘU. — Nu... Fiindcă atunci simt că nu-s tare. Dacă aş putea să-l trântesc și să se facă țondări, da. Mă rog... dumneata nu simți uneori nevoia să zvârli câte o farfurie în capul lui Dumitrache?...

FIȚA. — Bine, așa...

NEACȘU. — Și ți-ar plăcea s'o svârli, și să nu se spargă?

FIȚA. — De obicei se sparge. Dar asta-i altceva. O farfurie, două, nu-i toată casa. Măcar dacă i-ar folosi la ceva.

NEACȘU. — Iși trece vremea. Afară nu poate să iasă că sântem noi, iar satul sta colo în păr, jandarmii nu vin să limpezească odată lucrurile.

FIȚA. — De ce nu vin?

NEACȘU (*prefăcut*). — Nu știu. Aud că ar fi plecat amândoi azi dimineață și că nu se știe când se întorc.

COANA IRINA. — Și cât are să ție asediul, Neacșule?

NEACȘU. — Ce-ai zis Tanti?

COANA IRINA. — Am întrebat cât are să ție asediul. Adică, întreb și eu prostește. De bună seamă până la capitulare. Întrebarea e doar dacă o vrea să capituleze.

NEACȘU. — Cine?

COANA IRINA. — El.

NEACȘU. — Păi, Tanti dragă, știi dumneata care-i adevărul? Asediații sântem noi,ăștia de din afară. Și cred că noi trebuie să capitulăm, nu el. E mult mai tare decât credeam.

COANA IRINA. — Atunci de ce-ai deslănțuit toate astea? De ce ții toată lumea asta aici? De ce-ai trimis jandarmii peste Prut, primarul nu știu unde și notarul peste șapte vâi?

NEACȘU. — De ce? Imi vin minte fel de fel de lucruri. De pildă. Am avut odată un proces la jurați cu doi flăcăi cari, la o ceartă de horă au scos cuțitele. Unul din ei a prins cuțitul celuilalt cu mâna, drept de tăiș. A murit din asta.

COANA IRINA. — Și tu care ești?

NEACȘU. — Nu știu. Sântem încă în fierbinteală. Nu se simte unde e tăetura. Dar mai stiu și alta. Dar asta-i mai tristă. Sânt unele boale grele pe cari doctorul le vindecă dând blonavului Malaria. Pe urmă bolnavul se vindecă și curat moare numai de Malaria.

COANA IRINA. — Nu pricep ce legătură are?

NEACȘU. — Nici eu. Dar de bună seamă trebuie să aibă vreuna de vreme ce mi-a venit în minte.

(*Sare în sus arătând că a văzut pe cineva*). Ah! Insfârșit! Uite-l că vine.

TOTI (*zarvă mare se stârnește, întreabă și vor să vadă*). — Cine? Cine vine? Unde?

S C E N A II

ACEIAȘ apoi gâfâind, urcă scările Moș MAFTEL

NEACȘU. — Ei, ce-i moșneagule?

MOȘ MAFTEL. — Ce să fie, boerule.

NEACȘU. — Era acasă, nu?

MOȘ MAFTEI. — D'apoi !...

NEACȘU. — Și ce-a spus ?

MOȘ MAFTEI. — Ce să spue ? Dar mai întâi i-am spus eu așa cum mi-ai spus și dumneavoastră.

NEACȘU. — Și te-a ascultat ?

MOȘ MAFTEI. — Păi dar.

NEACȘU. — Bravo. Și ce ți-a răspuns.

MOȘ MAFTEI. — Dintru început nu mi-a răspuns nimic. Mi-a notărat să aștept și a dat poruncă să-mi aducă Maranda de mâncare, unde-i spuseseam eu că 'mneavoastră n'ati mâncat. După aceea, la plecare, mi-a spus așa: Spune-i multă sănătate, și să știe că nu-s supărată de loc și să n'aibă nici o grijă și...

NEACȘU. — Și...

MOȘ MAFTEI. — Și... multă sănătate și,,

NEACȘU. — Și ?

MOȘ MAFTEI. — Și-atâta.

NEACȘU. — Bravo.

MOȘ MAFTEI. — ...Adică mi-a spus. „Ține de colea" ...că mi-a dat niște pitaci pentru osteneală.

NEACȘU (*Îi numără banii în palmă, apoi mărînimos, scoate și el punga*). — Atunci mai poftim și dela mine... și-ți mulțumesc...

MOȘ MAFTEI (*În estimp caută cu ochii de jurîmprejur, apoi văzând obloanele trase la ferești, întreabă :*). — Dar... (*arată cu capul într'acolo*). Tot acalo-i ?

NEACȘU. — Tot.

MOȘ MAFTEI. — (*Se duce la geam și bate încet*). -- Conașule... (*i-i aproape teamă să bată a doua oară*). Conaș Puiuile...

S C E N A III

ACEIAȘI apoi glasul lui PUIU și, însfârșit, chiar el)

PUIU. — Ce mai poștești, dobitoc bătrân !

MOȘ MAFTEI. — (*La vorba asta tresare și cascade gura ca la o vedenie uluitoare. Se întoace spre cei de față*) Cine-îl în odae ?

DUMITRACHE. — Păi... El...

MOȘ MAFTEI. — Care el ?

FÎȚA. — Conașul Puiu, ce mai întrebi ?

MOȘ MAFTEI. — Dar care conașul Puiu ?

DUMITRACHE. — Măi.. tu... 'asta... cam... (*nebun*). Doar,, dăh !... Adîneauri (*și arată barba*).

MOȘ MAFTEI. -- (Da din cap ca și când nu se poate să fie acel despre care vorbesc). Asta-i minune mare.

NEACȘU. — De ce?

MOȘ MAFTEI. — Asta-i conașul Puiu!

DUMITRACHE. — Păi eu ce...? Nu?...?

MOȘ MAFTEI. — (Apasă). Asta-i conașul Puiu al meu (își face cruce). Doamne Atotputernice, ce-o mai fi asta... (Bate încă odată la geam). Conașule, ia vino, până afară. Am ceva de taină cu mneatale.

NEACȘU (cu inima înghețată de presimțire, întrdeabă repede).

Dar ce taină ai cu el?

MOȘ MAFTEI. — Păi, dacă-i de taină cu dumnealui, cum am să-ți spun mneatale. (Iar bate). Conașule vino, bre, afară, că am să-ți dau ceva. (Vrând să vorbească mai tănuț, șoptește la geam ceva. Apoi tare). Ai auzit?

NEACȘU. — Ce-ai să-i dai? Spune?

MOȘ MAFTEI. — Lasă-mă coane Neacșule, că nu-ți spui mneatale, măcar de m'ai omori.

NEACȘU. — Dar ce e de nu vrei să spui. (și îl ia de gât).

MOȘ MAFTEI. — Conaș Puiu! Sări, bre, să-ți dau pistolia.

NEACȘU. — Ahaaa!... Dă-o încoace...

MOȘ MAFTEI. — (Se apără). Pistolă dela Duia Ina, conaș Puiu! Vin mai repede că mi-o ia Dom'Neacșu!

(Dar Neacșu degeaba l-a căutat în toate buzunarele înfingurată și spunând:)

NEACȘU. — Te omor... Dă-o...

(Două trântituri de ușă, ca două detunete, punctează intrarea lui Puiu. Ras și în frac. E uimitor de elegant și de frumos. Pare mai tânăr cu douăzeci de ani. Lumea de față dă un țipăt scurt de uluire, apoi încremenește. Cel dintâi care cutează să deschidă gura este Moș Maftei. Tremură tot și mai că nu plânge, spunând întâi în șoptă, apoi tot mai tare).

MOȘ MAFTEI. — Conaș Puiu... Asta e conașul Puiu al meu... (celorlalți). V'am spus eu că-i conașul Puiu al meu... Cum te-a adus Dumnezeu?...?

PUIU. — (Cu milă, tare, dar blând). Dobitocule bătrân.

MOȘ MAFTEI (își pierde mintea de fericire, râde și plânge tot odată). — Așa! Așa-mi spunea când erai mititel... Așa... (Apoi de-odată, îngrijat). Dar nebunul unde-i?

PUIU. — L-am tăiat în bucăți Jumătate l-am pus în traistă și jumătate l-am zvârlit în găleată. Acum dă scrisoarea.

MOȘ MAFTEI. — Scrisoarea? Care scrisoare? Ahaaa! Pistolă... Văleu, așa-i... Că și uitasem.. (Se oprește). D'apoi Duia Ina mi-a zis s'o dau lui...

NEACȘU. — Nebunului, firește. Să vie nebunul să i-o dau...

MOȘ MAFTEI. — Așa-i... (Apoi se răzgândește). Neea... Că nu-i așa... Mi-o spus s'o dau lui Conașu Puiu. Dumneai n'a spus de nebun.

NEACȘU. — Dar pricepe că Irina acelaia i-a scris nu dumnealui de aici.

MOȘ MAFTEI (lui Puiu). — Merge și-așa. Dom' Neacșu asta totdeauna le sucește bine.

PUIU. — Daa... Totdeauna... (bătrînului). Acum ce-ai să faci? Mie nu mi-o poți da că nu-s nebunul. Dar nici lui Neacșu nu i-o poți da că nici el nu-i nebunul. (Căutându-și buzunarele). Mai încipe vorbă? Deocamdată nu-s ciorile unde-am pus'o că n'o găsesc de loc...

NEACȘU. — Nu cumva ai uitat-o și pe asta acasă?

MOȘ MAFTEI. — Te pomenești... Că nu-i... Nu-i... Iaca nu-i... Offf! (și ștergându-se pe frunte, scoate căciula de sub care lunecă plicul și cade jos).

NEACȘU. — ((violent, pune piciorul pe el)).

MOȘ MAFTEI. — Iote-l...

PUIU (a văzut. Se duce în fața lui). — Dă-mi voe să ridic aceia ce-ai călcat tu în picioare. Știu, ai să spui că aperi cum poți aceia ce crezi că trebuie să apară. E foarte frumos. Azi dimineată nu m'ar fi supărat. Acum sânt însă în frac. Nu pot suferi să văd asemenea apărare. Prea murdărește...

MOȘ MAFTEI (I-a dat piciorul lui Neacșu la o parte. Ia plicul și-l șterge). — Pái ce de-aceia mi-a dat Duia Ina pîtaci?

PUIU (A făcut o mișcare scurtă ca să-l oprească pe Neacșu care era gata să se repeadă la moșneag). — Ataci un bătrîn prieten. (Apoi ia plicul din mîna lui Moș Maftei, citind). Domnului Puiu Balș, în mîna. În mîna... în mîna... în mîna în care de zece ani... ori douăzeci n'a mai fost asemenea făptură... (Zâmbește bătrînului). Scrie „Domnului Puiu Balș“ se poate să fie o greșeală — (cu ochii la Neacșu) și noi știm că este o greșeală la mijloc, nu? — Dar eu tot am să deschid plicul. (Începe să rupă încetîșor învelitoarea. În vremea asta Neacșu e în prada unei lupte cumplite, cu el însuși. Nu-l desparte de omor decât un deget. Face un pas ciudat și șovăelnic spre spatele lui Puiu, de nu se știe bine

dacă vrea să-i sară în spate sau să-l impuște. Atunci Puiu scurt și violent poruncește):

NEACȘU! Nu fii slugă. Dacă vrei să tragi, trage aici! (și-i arată pieptul).

NEACȘU (e sfârșit). — Nu... Nu te teme. Sânt umilit dincolo de orice vlagă. Abia acum înțeleg ce înseamnă sălbătăcie...

PUIU. — Tu vorbești de sălbătăcie?

NEACȘU (îi întinde revolverul). — Fă-mi un bine...

MAGO (Care tot timpul dela ivirea lui Puiu până acum urmăriise totul încordată, sare urlând). — Aio... (și smucește revolverul din mâna lui Neacșu).

PUIU (Se supără. Bate din picior și poruncește scurt). — Mago hi to naca! (A încremenit. Abia acum înțelege că acesta e Puiu. Răcnește ca o fiară chemând) Bubu. (Se repede în casă, strigând zadarnic de câteva ori) Bubu... Bubu... (Până ce, eșind din nou afară, Puiu îi poruncește blând).

PUIU. — Mago... villa...

MAGO (Are ca o sfâșiere fără seamăn). — Bubu... (și izbucnește în plâns, jos ghemuit la picioarele lui).

PUIU. — Ce-i prostule! Haide! Haide! Potolește-te (celorlalti). Nu vă mirați că plânge. A pierdut un zeu. Și ce zeu. Tatăl tuturor zeilor și celor buni și celor răi. E dureros într'adevăr... (lui Mago): Guati, Guati, Mago.

MAGO (Nu vrea). — Na, Bubu na...

PUIU. — De ce prostule, de ce să nu cânti? Nu ne-au învățat zei? Când sântem umiliți și triști, când sântem jigniți așa cum sântem noi acum, trebuie să cântăm Mago. Să ne-ajute la plâns și să ne-ascundă plânsul. Tu ai pierdut un Zeu. Poți să-ți faci altul. Dar eu? Cum să mă mai fac pe mine? Nu m'au primit, adevărat și gol așa cum eram la noi acasă... M'au vrut puiată, m'au silit să-mi măsluiesc înfățișarea. Să fiu pe măsura lor fiindcă au și ei nevoie de zei... Măcar de unul... Aveau odată altul, dar acela a uitat de mult să mai treacă pe aici... Guati Mago... Să cântăm cântecul zeiței lacrimilor. Poate că o fi trăit și pe aici cândva o zeiță a lacrimilor. Eu cel puțin știu una care pe prispa asta, unde astăzi stai tu și plângi că ai pierdut un zeu... a mai plâns odată cineva tot pentru el... Eu cred că plânge încă până azi... Guati Mago. Să cântăm dar acum când mă nasc din nou, cântecul în care m'am născut întâia oară... Guati... (și pe acordurile pe care Mago le începuse mai înainte, cântecul se leagă fraged și naiv).

La izvor ședea copilul

El cunune împletea
 Și privea la floricele
 Cum izvorul le ducea
 Astfel trec a mele zile
 Ca și apa de ușor
 Tinerețea

PUIU. — Ssst... Să vorbim încet de tinerețe...

mea se duce

Ca cununa pe izvor.

(După ce au isprăvit cântecul, Puiu ia revolverul din mâna lui Mago).

PUIU. — Bito na ca Mago! (îl întinde lui Neacșu cu ton blând și omenos). Ia-l. Poate ți-o trebui. ,

BRUNEHILDE (N'o mai rabdă inima, sare și smulge arma din mâna lui Neacșu). — Lasă-l la mine!

PUIU. — Din care roman e fapta asta, micuță domnișoară ?

BRUNEHILDE. — Dintr'un roman (pe care generația dumneavoastră l-a visat și l-a scris, iar generația mea, cum văd, e silită să-l trăiască).

PUIU. — Silită? Dar nu te silește nimeni, fetiço.

BRUNEHILDE. — Mă silește neomenia dumatăle...

PUIU. — Care neomenie, rogu-te?

BRUNEHILDE. — De pildă asta, că stai de-un ceas în mână cu scrisoarea Irinei și nu vrei s'o citești ca să știm și noi odată ce-i în ea.

PUIU. — O! O tânără generație de două zeci de mii de ani!... Nădăjduesc cel puțin că între alte sporturi știți să joci și cărți.

BRUNEHILDE. — Și dacă știu?

PUIU. — Atunci trebuie să pricepi minunata plăcere când filezi o carte.

BRUNEHILDE. — Ei, haide odată!

PUIU. — Ssst... (Și cu o încetineală chinuitoare pentru ceilalți desface plicul. Chipul zămbitor și trufaș dela început, pâlește. Se crispează. Scurt face boț scrisoarea în mână, cată cu ochii încremeniți de jurîmprejur. Se oprește la Brunehilde). Dă pistolul încoace.

BRUNEHILDE. -- Ce să faci cu el?

PUIU. — Să vă împușc. Trebuie să plătiți scump nenorocul că ați fost aici de față în clipa asta.

BRUNEHILDE (Cu spaimă). — Dar ce scrie acolo?

DUMITRACHE (fără să înțeleagă).

FIȚA. — Ce e?
(odată toți).

NEACȘU (cu nădejde). — Ce scrie?

PUIU (Bate din picior și strigă). — Tăceți din gură! (Apoi scrâșnind printre dinți, încet). Cine-i Vasiliu?

BRUNEHILDE (S'a înșeninat de nădejde ca și părinții ei). — Ce-i cu Vasiliu?

NEACȘU. — Ce scrie de?...

PUIU (aspru, nerăbdător). Cine-i Vasiliu?

DUMITRACHE — Asta... al dumitale...

FIȚA. — Avocatul dumitale, trebuie să-l știi!

PUIU (înfrigorat). — Nu-l cunosc... Paul l-a ales... E tânăr?

FIȚA. — Cu patru ani și două luni mai mare ca Irina. Chiar ea l-a recomandat lui Paul.

PUIU. — E frumos? Ah! Ce prostie. Nici vorbă că este sau că-i pare. Tot una e — de vreme ce...

NEACȘU (smulge scrisoarea din mâna lui Puiu, vrea să citească. Nu înțelege nimic. Bolmojește; Magule bătrân al dragostei... (desnădăduit). Ce-i asta? Nu înțeleg nimic (lui Maștei). A plecat?...

MOȘ MAFTEL. — Da.

NEACȘU. — Când?

MOȘ MAFTEL. — Când am purces eu încoace.

NEACȘU. (Face tremurând și febril socoteli neghioabe). — Va să zică sânt doi kilometri și două sute trei zeci de metri... Tu ai făcut... Cât faci pe ceas?... (n'așteaptă răspuns). Patru kilometri jumătate, adică douăzeci și... Și ea cu trăsura va să zică doisprezece... sau... (lui Moș Maștei). Cu ce cai a plecat?

MOȘ MAFTEL. - - Cu cei suri!

NEACȘU. — Iiii... (apoi face un gest din care se vede că renunță la luptă, spune încet și încredințat de marea lui pagubă). Am pierdut bunătate de cai.

PUIU (După o clipă de uluială, în care nu-i vine să creadă ce-a auzit, se năpustește urlând): Idiotule! Atâta este toată pierderea ta?

NEACȘU (după o clipă de adâncă judecată). — Ihi... (Apoi, liniștit). Pe ea o pierdusem de mult.

PUIU. — Atunci de ce-mi jucai adineauri comedia suferinței?

NEACȘU. — Pentrucă e un prăpăd să vezi că nu mai ești de folos; să te simți pe dinlăuntru cum arată pe dinafară un ghe-neral scos la pensie.

PUIU. — Atunci ia-ți un câine și crește-l dacă la atâta s'a mărginit pentru tine nevasta.

NEACȘU. — „Nevastă“... Ce-i aceia „Nevastă“? Asta-i cuvânt pe măsură, boerule. Ca surtucul. Ori ca gulerul. Dacă îl vrei larg îți boțește cravata. Dacă ții la nod frumos, trebue să-l ai strâmt și te gâtue. Nu, Irina nu mi-a fost nevastă. Nici nu se putea. Are nevastă numai omul care a avut și mamă, și tată și surori, și femei și copii. Eu n'am avut. Cred că pământul șade unde e, pentru că îl trag din toate părțile puteri nevăzute. N'o fi oare și omul la fel? Nu-mi închipui să fie numai nume și numai față, cum e ceasornicul vechi pe care l-am cumpărat acum câțiva ani de la un anticar. O minune de înveliș, dar înăuntru cu câteva roți lipsă. Cine-i cere să mai bată ceasurile lui? Ai să zici, pune-i la loc roțile lipsă și are să meargă. Bun sfat mi-ți mulțumesc că te-ai milostivit să mi-l dai. Dar nu cumva te poți milostivi să-mi dai și copilăria dumitale? Fiindcă eu n'o am. Iar asta nu mi-o poate înlocui un câine.

Am crezut că o găsesc la Irina. Mă uitam la ea cum te uiți la un copil curat și frumos. Simți că scutură toate păcatele de pe tine. Imi era o bucurie pentru ochi. Insfârșit, mai presus de orice o mângâiere.

PUIU. — Atunci de ce-ai luat-o de nevastă?

NEACȘU. — Fiindcă altminteri nu aveam cum s'o țin lângă mine. Și de aici încolo toate au urmat turburi și chinuitoare. Mă trudeam să fiu bărbat ca să nu-mi pierd făptura asta amestecată de care aveam nevoie. N'a fost ușor crede-mă. Astăzi, pot spune că în felul meu am fost un erou.

PUIU. — Erou?!

NEACȘU. — Adevărat. Neacșu-Eroul! Ce mai, titlu bun de comedie și — asta, — cum ai zice dumneata. Unul ca mine are dreptul numai să facă eroismele. Pentru ca să le poarte numele sunt alții. E și asta o împărțire de muncă în felul ei.

PUIU. — Și cari ți-au fost eroismele? Că ai luat o femeie frumoasă?

NEACȘU. — Și crezi că nu-i un eroism. Ia uite-te puțin la mine.

PUIU. — Intr'adevăr. Decât atunci eroismul e al ei că te-a putut îndura.

NEACȘU. — Și al meu nu? Dar cu ce crezi dumneata că am făcut moșia, eu un biet avocat de a șaptea mână într'un târg de-a zecea mână? Opt ani de zile, zi la zi când bătea ceasul nouă dimi-

neața, am sunat la ușa lui Conu Grigore. Opt ani, zi la zi l-am sculat din pat, i-am dat halatul să se îmbrace, i-am ascultat tusa, vactele și visele, și opt ani zi la zi i-am ținut ștergarul și i-am întins peria de cap.

PUIU. — Și purtarea asta de slugă o socoți eroism?

NEACȘU. — De ce nu? Pentrucă te uiți la ea de sus în jos. Dar ia uită-te rogu-te de jos în sus. Poate că atunci ai să vezi pe lume mai puține slugi și mai mult eroism. Ori măcar, n'ai să le mai faci atâta deosebire. Hei, boerule. Ți-e ușor dumitale să aduci toată furtuna strânsă pe două continente și să faci puzderie fărăima de tihnă din cotlonul nostru. Ți-a dat Dumnezeu de-a gata tot ce putea să dorească un om!

PUIU. — Nu vorbi prostii!

NEACȘU. — Prostii? De ce? Pentruce lui Napoleon nu i-a ajuns toată Europa? Sau Josefinei nu i-a ajuns Napoleon. Eu îți vorbesc de oameni, nu de uneltele lui Dumnezeu. De aceia te întreb: ai avut dumneata vre-odată nevoie să te chinuești și să te bați pentru... (alt ton). Ascultă, dacă-i vorba să spunem adevărul, să-l spunem încaltea până la sălbătăcie. Am înțeles că asta-ți place. Ei bine, mărturisește. Știi dumneata ce înseamnă să-ți fie silă de trupul dumitale? Știi dumneata ce spaimă e viața, când la fiecare pas pe care-l faci bănuiești că poți degusta pe cel aproape ție? Nu. Fi-rește! N'ai de unde ști. Pentrucă și pe dumneata te-a făcut Dum-nezeu un fel de unealtă. De aceia n'ai să înțelegi ce scump poate fi plătit un strop de fericire. Numai că eu știu boerule. Eu știu ce înseamnă să nu fii descoperit așa cum sânt și așa cum aș fi dorit să fiu. Anii de zile, câți m'am dus la Conu Grigore, n'au fost nimic pe lângă anii ceilalți, când intram acasă pe ușa de din dos și mă infundam întâi în bae, ca să mă arăt ras proaspăt, parfumat periat și cu hainele curate. Anii de zile când o șeptam să se culce și mă dezbrăcam pe întuneric, pentruca dimineața la deșteptare să mă găsească de mult îmbrăcat...

Dar într-o zi... Mă ținuse Dumitrache noaptea, de ziua Bru-nehildei, acum trei ani, cu lăutari, cu vin... cu licheruri... Eu ne-învățat... însfârșit... Dumnezeu știe cum am ajuns acasă și ce-a mai fost pe urmă. M'am trezit a doua zi târziu... despuiat... Eh!

Când am deschis ochii și am văzut-o pe Irina cum se uită la mine am înțeles... Era unsprezece și două zeci și trei, la 17 Iulie 1934. Când oi muri, data asta să mi-o scrie pe cruce fiindcă asta-i cea adevărată.

Ce-a fost pe urmă n'are însemnătate. Imbogățisem până atunci

doi cismari, un croitor, și vre-o patru dugheni de la Vaslui, cari îmi aduceau toate mățăsurile și mărunțișurile cele mai rare câte le puteau găsi. Cu atât au rămas, că nici nu m'au mai zărit prin prăvăliile lor. Am haine pentru două zeci de ani... Și când mă gândesc cât îi plăceau Irinii câteva costume, mai ales fracul. ...Doamne, o fi de răs! — Dar îmi vine să le fac pachet și să i le trimit lui Vasiliu

DUMITRACHE (*Inveselit, râde*). — Aha!... Astaa!!! Știi Kolosal!...

BRÛNEHILDE. — Ah! Papi! Nu pricepi de loc seriozitatea situației. Cum poți să râzi?

NEACȘU. — Lasă-l Hilduță, să râdă. Bine că râde măcar el. De altminteri nici n'ai dreptate. Unde vezi tu seriozitatea situației? E un caraghiszlâc. Asta este! Eu unul, drept să-ți spun, sânt multumit că s'a terminat. Prea mă chinuia.

PUIU. — Te chinuia?

NEACȘU. — Da, După aceea. Izvorise în ea un fel de mare milă pentru mine. Se vede, pentru răul pe care avea de gând să mi-l facă... Hei, boerule, dumneata ai chică bună în cap. Nu poți pricepe ce jignitoare, ce umilitoare ajunge o mângâiere de femeie, când simți mânuța ei cum îți lunecă ușor pe la ceafă și o ia de jur împrejun pe unde ai păr, să nu cumva să-ți atingă chelia...

Sau dimineața când vorbește cu tine se dă mai deoparte și îndată spune singură : „Am un gust prost în gură. Dă-mi o bonboană orientală!“ Apoi, după ce-o ia, adaugă parcă într'o doară: „Nu ei și tu?“

Și câte și câte,... și toate degeaba... Astea-s ca altoaele de poame pe cari le tot încearcă pe salcâmi lui, de vre-o zece ani încoace, unul dascălul Petrea... Ei, ce zici Tanti?

COANA IRINA. — Ce să zic, Neacșule. Imi pare bine că mai poți glumi.

NEACȘU. — A! Trebuie! Trebuie neapărat. Iată, de pildă am să mai spun ceva: De acum încolo, însfârșit n'am să mă mai frig cu ciorba. Am s'o pot sorbi să se-audă peste trei odăi. Am să pot bea din cană, am să pot lua pâinea cu mâna și am să pot clefăi. Ei? Acum care mai spune ceva de haz? Hai, boerule, fă-mă să râd puținel.

PUIU. — Tu ești prost sau viclean?

NEACȘU. — Ca să-ți fac dumitale plăcere am să-ți spun că-s prost. Dar la drept vorbind, în clipa asta sânt și una și alta. Prostul stă cum îi șede, iar vicleanul îi bate din pumni. Se bucură,

vezi bine, că s'a împlinit aceea ce bănuise el... (*I se pare că s'a spus ceva*) Cum?... Nu... Nu sufăr... De ce să sufăr?... (*Se clatină și se reazimă de un stâlp. Dumitrache s'a repezit să-l sprijine. Neacșu îndată s'a îndreptat*) Nu... Nu-i nimic. Un pic de amețală. Nedormit. Ce vrei? De altminteri toate îmi par ciudate în clipa asta. Mă țin de stâlp și parcă se clatină. Voi toți sunteți la fel ca și-adieneauri, și-acum de-odată parcă v'ați depărtat. Naiba știe ce mai înseamnă toate astea. Parcă s'a făcut pustiu.

BRUNEHILDE. -- Se înserează nea Neacșule.

NEACȘU. — Așa, da. Se înserează. Și se vede că încep să am și eu năluci ca dumneata în Africa... Cum spuneași?

La soare-apune

Incep să plutească...

Dumneata le spui frumos. Ai avut vreme să nveți. De-acum încolo am și eu destulă... (*De-odată adânc cu spaimă, dându-și seama de golul în care cade*) Va să zică... s'a făcut...

PUIU. — Pentru Dumnezeu... până și o durere o îmbracă prost în cuvânt?

NEACȘU. — Pe semne seamănă cu mine și-aceea. Și-apoi eu am învățat până acuma numai vorbe frumoase pentru liniște și pentru fericire. Adică pentru Irina. De-acum încolo trebuie să-nvăț și de cele pentru mine. Cuvinte și mai ce? Să învăț a sta singur eu, care n'am putut trăi fără să nu țin la cineva.

PUIU. — Ha! Și ce vrei să dovedești cu asta? Că ai inimă?

NEACȘU. — Nu. Dar câte odată mi se întâmplă... Și tare aș fi vrut să nu mi se întâmple, că mi-a făcut numai buclucuri, cum vezi. Mai întâi m'a făcut om bogat. Ce-mi trebuia? Om cu moșie? Ce-mi trebuia? M'a făcut să-mi las uneori și obrazul și mândria și omenia... Și câte încă nu m'a silit să fac...

Acum? Ce-mi mai trebuiesc câte le am? Cel puțin dacă mi-ar fi drag pământul, ca lui Dumitrache. Mă port cu el, cum mă purtam cu clienții răi de plată. Te-ai supărat c'am cumpărat dela fratele dumitale trupul lui de moșie? Ii plăcea ei... Acum, poți să ti le ei înapoi, boerule. Ia-ți și bucata de pădure. Nu mai are cine umbla pe sub stejari. Și dacă vrei, iată, îți dau toată moșia.

Sau poate că vrei să le ei tu Dumitrache. Vino, frate că ți le dau. Numai vino în seara asta, căci până mâine cine știe ce naiba îmi trece prin cap... Așa de mari s'au făcut nopțile acum...

Noapte bună...

PUIU. — (*Rămas o clipă pe gânduri și cu ochii după Neacșu izbucnește*) Dumnezeule! (*Se repede la Fița luând-o în acelaș*

timp de mână pe Brunehilde): Ascultă și spune. Nu-i păcat că toată frumusețea pe care am strâns-o eu în inimă și minte să fie osândită numai fiindcă șade într'un înveliș obosit? Pe când toată minunea asta de frăgezime (*Arată mâinile Brunehildei*) pielea asta de piersică să imbrace o găscă?... Unde a rămas armonia pe care știam că o iubește Dumnezeu?

Ah!... Voi începeți să mă învățați prea mult. N'am nevoie, lăsați-mă în pace!... (*Apoi se uită în urma lui Neacșu*). Iar pe deasupra și caraghiosul ăsta care-și îngăduie să aibă inimă...

DUMITRACHE. — Und... So?... Numai sub Frac?...

PUIU. — Nu. Fracuri aveți și voi. Vă mai lipsește doar o nimica toată. Vre-o două veacuri de umblat cu ele ca să deprindeți la le purta.

DUMITRACHE. — Asta-i cam... (*adică i-o vorbă cam nelămurită*).

PUIU. — Ah! Cu tine trebuie să vorbesc ca în trib. E nevoie să ți-l fac pe Dumnezeu de lemn ca să-l poți pipăi! Altminteri nu pricepi o boabă.

Ca să înțeleagă, spune-i fetițo, că fracul pe care Neacșu vrea să-l trimită la Vaslui s'ar putea să-i vină mult mai bine lui Vasiliu.

DUMITRACHE. — A! Ia! Verstanden. Dar și... ăsta... Conașul Paul una... dumneata alta... Wass?

PUIU. — Ce vrea să spue?

BRUNEHILDE. — Că și dumitale îți vine mai bine fracul rămas dela domnul Paul decât îi venea lui.

DUMITRACHE. — So!

PUIU. — Tocmai ceiace spun și eu!

FIȚA (*tresare*). — Cum adică. Nici Paul n'avea inimă? (*Apoi cu suflet și fără frână*): Atunci pentru dumneata nimeni nu mai are inimă pe lumea asta? Și pentru ce? Pentrucă n'a colindat lumea ca dumneata... ci a rămas aici, unde... Aaa! Incep să bag de seamă că dumneata n'ai inimă...

PUIU (*bănuind ceva nou*). — Da, da... Se poate... Pentrucă și eu încep să bag de seamă că voi aveți prea multă... (*Apoi, după ce privește atitudinea ciudată a Brunehildei și a lui Dumitrache, o ia pe Fița de mână*). Vino încoace. (*șoaptă*) Spune drept, singur pe lume cum am rămas. mi-ar face un mare bine să aflu o urmă de-a lui Paul...

FIȚA (*idem*). — Ce urmă?

PUIU (*idem*). — Nu știu. De acela te și întreb. Dar azi încep

a bănuî pentru care pricină Paul n'a avut pornirea să se însoare. Răspunde, care dintre fetele tale e de cinci ani ?

FITA. — Doamne ! Dar Paul a murit acum şase ani !

PUIU. — Bun ! Va să zică ai înţeles. Atunci care ? Cea de şase sau cea de şapte ani ?

FITA. — Ah ! Lasă-mă în pace ! Dumneata crezi că bieteles femeii dela noi au dreptul tot la câte patru bărbaţi ca în Africa Dumitale ?

PUIU. — Nu, bieteles ! Dar la doi, tot merge.

FITA. — Când merge...

PUIU. — Asta spun şi eu. (Se duce la Dumitrache) : Ascultă voinicule, ai douăsprezece fete. Dar un strop de inimă ai ?

DUMITRACHE. — Möglich !

PUIU. — Atunci, iată. Facem un târg. Nu-ţi mai iau înapoi pământul lui Paul. În schimb, dă-mi mie să cresc pe fetiţa cea de şapte ani.

FITA (sarc). — Ce ?

DUMITRACHE. — Das unmöglich !

PUIU. — De ce ?

DUMITRACHE. — Alta.. Ia !... aber... pe asta... Niemals... e cea mai... Ochi verzi... Die liebteste meine ! Verstanden ?

PUIU (Aruncă o privire la Fiţa). Mângâie fata mică, apoi brav, îl sărută pe Dumitrache pe amândoi obraji).

DUMITRACHE (salută). — Danke !

BRUNEHILDE (Nu se mai poate stăpâni, sare între ei şi-i desparte, fulgerând din ochi pe Puiu). — De ce-ţi baţi joc de el ?

PUIU. — Cum imi bat joc ? I-am mulţumit că mi-a dat voie să aleg între voi. N'ai auzit ?

DUMITRACHE (vrea să se amestece). — Brunehilde !

BRUNEHILDE. — Lasă-mă în pace că nu înţelegi nimic. (Lui Puiu) : Eu nu's naivă ca el. Pricepi ? Nu-ţi dau voie să-ţi baţi joc de el ! Nu-i sportiv aceea ce faci.

PUIU. — Aşa ? Şi pentru ce ?

BRUNEHILDE. — La box, chiar când ţi-ai trimis duşmanul la podea, îi strângi mâna cavalereste.

PUIU. — Tocmai. Eu l-am sărutat.

BRUNEHILDE. — Atunci trebuia să te săruţi şi cu nea Neacşu adineauri. Ori acolo nu-ţi mai dă mâna, pentru că eşti dumneata la pământ ?

PUIU. — Eu ? Când nevastă-sa a plecat trimiţându-i urări de sănătate printr'o slugă ?

BRUNEHILDE. — Dar cum trebuia? Prin scrisoare?

PUIU (*se infurie*). -- Ei comedie! A început să muște bine.. Bag seama că de eri până azi ai crescut zdravăn, fetiço. Ai și ajuns la nouăsprezece ani.

BRUNEHILDE. — Eu nu știu ce înseamnă la dumneata „nouăsprezece ani”. De bună seamă ceva rău. Dacă-i așa, află că, datorită dumitale, am ajuns la altceva și mai rău, domnule. Am ajuns să înțeleg că nu mai trebuie să respect nimic.

PUIU. — Ascultă... (*apoi de-odată, violent își zvârle fracul de pe el*). Ah! Nu mă pot supăra... Ia vino încoace! Uită-te colea pe fruntea mea. Ce vezi?

BRUNEHILDE. — Cinci linii. S'ar zice un răboj. Zece ani linia.

PUIU. — Nu, fetiço. E-un portativ. Citește-l.

BRUNEHILDE. — E gol.

PUIU. — Ei vezi? Iată! Află că notele-s pe dinlăuntru.

BRUNEHILDE. — Și ce înseamnă asta?

PUIU. — Înseamnă că între mine și tine e un filtru teribil, care schimbă cu totul apele când trec dela unul la altul. Toată para turbure și toată mocirla tinereții tale ajunge la mine curată ca izvorul, pe când orice strop înseninat pe care ți l-aș trimite eu îndărăt, ți se întoarce doldora de nămolul lăsat de tine în pietriș.

BRUNEHILDE. — Și ce vrei să spui?

PUIU. — Iată. Când Mareșalul Richelieu era gata de plecare dela castelul din Evry-sur-Seine, a încununat o fată foarte frumoasă pentru virtute. După serbare și-a chemat intendentul și i-a zis: Duval, adu-mi diseară pe fetița aceea. Virtutea trebuie răsplătită pe lume...

BRUNEHILDE. — Dar asta înseamnă tocmai pe dos de ce spuneai adineauri...

PUIU. — Așa crezi? Nu-i de mirare. Are dreptate Camford. Dacă un om în toată firea își pierde mintea și se leagă de-o fetiță, voi ziceți că ea și-a pierdut cinstea.

BRUNEHILDE. — Și nu-i așa?

PUIU. — Proasto! Dar ce s'ar întâmpla dacă aș ține de bună făgăduiala de-adineauri a lui tată-tău și te-aș lua la mine?

BRUNEHILDE. — Ca să mă crești?

PUIU. — Intr'un anume fel, da.

BRUNEHILDE. — Cum? Pentru încununarea *(virtuții)*, ca Richelieu sau ca pe Irina?

FITA. — Brunehilde, ce vorbe-s astea?

PUIU. — Lăsați-o în pace. Pentru un îmblânzitor de șerpi, o cobră bătrână ori una de-un deget, e acelaș lucru.

BRUNEHILDE. — Mușcă la fel.

PUIU. — Da, în mânica feleahului. Și cu aceeaș zvâcnitură el le rupe dinții la fel.

BRUNEHILDE. — Ah! Nu mă face să spun... Vezi bine că sunt ăștia de față!

DUMITRACHE. — Brunehilde!... Respekt!

BRUNEHILDE. — Respect? De ce?

DUMITRACHE. — ...dumnealui... cu treizeci de ani...

BRUNEHILDE. — Adineauri, Papi. De vreme ce vrea să mă crească, înseamnă că vrea să mai descrească și depărtarea, (lui Puiu): Până unde? Până la Vaslui?

PUIU. — Nu, fetișo, știi bine. Mult mai puțin de-un milimetru, pentru că te-aș crește pentru mine.

BRUNEHILDE. — Se poate fixa?

PUIU. — De ce nu? Îți închipui tu că nu pot face eu un creier de veveriță ca al tău, să se plece în fața mea?

BRUNEHILDE. — Asta nu!

PUIU. — Vezi ce frumos spui „Da”? Și crezi că n'aș putea să turbur în tine toată alcătuirea asta micuță și îngălată? Sunt vechiu cântăreț pe lăute ca tine, fetișo.

BRUNEHILDE. — Asta cred.

PUIU. — Atunci spune. Îți plac așa de puțin încât crezi că n'ai putea ține la mine?

BRUNEHILDE. — Ba da.

PUIU. — N'ai putea fi fericită?

BRUNEHILDE. — Ba da.

PUIU. — Ai simți că sunt bătrân? Că mă trudesesc în fiecare noapte să sar peste treizeci de ani ca să ajung până la tine?

BRUNEHILDE. — Nu, firește, de vreme ce n'aș ști ce-î aceia tânăr.

PUIU. — Ei și dacă ai ști?

BRUNEHILDE. — Atunci, ți-aș pune coarne!

PUIU (are o clipă de uluire, apoi izbucnește). — Mai repede decât gândeam. Se chiamă „sportiv” nu? (lui Dumitrache): Mărit'o repede că-i pregătită. (Brunehildei): Spune acum cine și-a pierdut cîntea.

DUMITRACHE (a înțeles). — Ahaa! Aici ai vrut să... Wunderbar!

PUIU (trist). — Și iată că ne-am întors iarăși de unde am

plecat. Nu-i păcat ca toată frumusețea pe care am strâns-o în creier și în minte să fie osândită numai pentru că șade într'un înveliș ponosit? Pe când... Ah! M'am săturat! De-mi mai stați mult pe-aici, am să încep a crede că într'adevăr există bătrânețe. (*De-odată, furios*): Dar înțelegeți că eu nu vreau s'ajung în vârful copacului. E destul de caraghioasă viața și fără asta. (*Fitei*): Ascultă, dacă ai vre-o pricină cât de mică să ții la mine, ia scara de-aici — (*o arată pe Brunehilde*) nu-mi trebuie — dați-o lui Neacșu, că el are nevoie să se urce în copac...

FIȚA. — Dar ce? Dumneata crezi că eu am vrut să...

PUIU. — La Tongobory e un vrac bătrân, Bila To îi zice, care vede sufletul în om. Nu-i chip să ai un gând străin că prinde a striga pe dealuri: Maca-maca... Asta-i un fel de: Te văd — te văd... Când a dat cu ochii de mine a început să urle de-a spăimântat tot tribul: Maca-Maca... ca un rățoi înfricoșat și caraghios de m'a pōdidit rāsul. Dar pe când eu râdeam să mă prăpădesc, ticălosul citea tot sângele din mine. Vezi bine, el citea chiar și aceia ce nu știam eu: poruncile de dedesupt, din fund! Prin urmare: Maca-Maca... De vreme ce sunt pe lume locuri unde poți cumpăra nevastă cu un bou, trebuie să fie și reciproca. Numai că eu nu-s învățat la jug. Hai, fetițo. Du-i lui Neacșu revolverul.

BRUNEHILDE. — Și de ce? Pentru că are inimă?

PUIU. — Tocmai. Are țintă. Să tragă prin urmare și să se distreze.

BRUNEHILDE (*cu sinceră răzvrătire în ea*). — Haide, mamă. La urma urmei are dreptate dumnealui. Nea Neacșu nu trebuiește lăsat singur în casă.

DUMITRACHE. — Păi cum?

PUIU. — Ssst! Trebuie șuit în copac... Sue-l repede... Și cântă-i la rădăcină cum se cântă în Africa:

Te-am suit mai aproape de soare
Mai aproape de foc
Mai aproape de păsările cerului
care-s flămânde...

FIȚA. — Haidem, fetițo!

DUMITRACHE. — Păi să... și eu...

FIȚA. — Nu. Numai noi. Tu să te duci acasă și vezi de fete. Neacșu n'are nevoie de tine. Are nevoie de-o mângâiere, de-o inimă de femeie...

BRUNEHILDE. — ...de camaradă, Mami.

PUIU. — Ha ! Ați descoperit și voi mantaua asta pe care o purtam eu la cincisprezece ani.

BRUNEHILDE. — Da. Numai că noi o purtăm statornic.

PUIU. — Așa ? Și nu-i stîngheritor să dormi noaptea cu mantaua pe tine ?

BRUNEHILDE. — Dumneata tot acolo te întorci. Ei bine, noi ne-am descătușat. N'avem ipocrizia dinainte de război, să vorbim despre inimă și să fim disperații epidermei.

DUMITRACHE. — Was ?

PUIU. — A dezgropat o nerozie de-a mea din copilărie. (Fetei): Tu știi ce înseamnă vorba „mani“ ?

BRUNEHILDE. — Nu.

PUIU. — Atunci de ce vorbești de ea ? Disperarea epidermei începe abia când simți că epiderma a purces să se lărgască și să fugă de pe tine. A! E-o glumă frumoasă să spui că bătrânul își face pielea mai largă ca să stea comod în ea, dar aud că ar fi puținel cam tristă... Pentru tine toate astea sunt „mani“. Adică aceia ce-i dincolo de vârful degetelor.

Cât privește vorba cealaltă. Doamne! Tu știi ce-a răspuns Paulina Bonaparte când au întrebato-o dacă nu i-a venit greu să pozeze goală în fața sculptorului ?— „Nu !“ a zis zâmbind senin și curată. „Făcusem foc !“

BRUNEHILDE. — Și de ce-mi spui astea ?

PUIU. — Ca să vezi ce preț are cuvîntul „camaraderie“ când te duci să îplinești pustietățile lui Neacșu.

BRUNEHILDE. — Dar eu mă duc fiindcă îl știu că suferă... fiindcă e un om bun care s'a purtat totdeauna frumos cu noi...

PUIU. — Aha ! Răsplătești virtuțile ca Richelieu !

BRUNEHILDE. — Răsplătesc un suflet care mi-e un al doilea tată.

PUIU. — Iată-o. A și început cu al doilea...

BRUNEHILDE (scoasă din fire). — Ca un frate! -- Poftim! — ca un frate mai mare...

PUIU. — Acum îl întinerești...

BRUNEHILDE. — ...Care are nevoie de-o mîngăiere, cum spune mama...

PUIU. — Iată c'a țâșnit și Fița viitoare!... Acum, bagă de seamă fetiço, că încep și obligațiile Fiței, în cap cu toate cele douăsprezece Fițe mărunțele...

FITA. — Ce vrei să spui ?

PUIU. — Că trebuie să-ți samene. Să nu vorbească de camaraderie. Să vorbească de dragoste.

FIȚA. — Dar ce? Dumneata crezi că eu m'am măritat din dragoste? Eu m'am măritat cu un om serios. Dacă mă măritam din dragoste eram la percepție.

PUIU. — E drept. Dragostea duce uneori acolo. Are în ea elemente de sechestru: Eu n'am vorbit însă de măritiş.

FIȚA. — Atunci de ce?

PUIU. — Ah. Doamne! Nu trebuie să fie și ea o sentimentală cum ești tu?

FIȚA. — Chiar este. Dar are să se mărite și ea cu un om serios... care s'o asculte... Cum am făcut și eu. Fiindcă e ca și mine o sentimentală rațională...

PUIU. (*răzbufnind*). — Ce prostie! (*revine*). Adică da. Ai dreptate. Se poate și-asta. Curca e pasăre și totuși nu zboară... Dar cam tristă înfățișare când te gândești, nu crezi?

FIȚA. — Ce vrei să spui?

PUIU. (*săcăt*). — Ah! Mereu mă întrebați ce vreau să spun. Ca și când trebuie neapărat să vrei, pentru ca să spui. Eu mă uit la voi și spun fără să vreau ca și Bila-To: Maca-Maca... Asta-i tot. Hai, fetițo, nu mai răscoli în mine toate câte le-am uitat. Lasă-mă în pace.

BRUNEHILDE. — Eu răscolesc?

PUIU. — Dar cine? Tu... voi... el... Mai ales caraghiosul acela de Neacșu!

BRUNEHILDE. — Ce ți-a făcut de-l urăști așa?

PUIU. — Îi urăsc? Poate mă urăsc pe mine uneori. Ei, dar asta-i o răfuială a mea, cu sufletul meu. Nu vreau să mă mai întrebați odată ce vreau să spun cu asta. Haide, pleacă la păpușa ta.

FIȚA. — Unde?

PUIU. — La Neacșu.

DUMITRACHE. — Ha! Neacșu... păpușă pentru... (*o arată pe Brunehilde*)... Să-l... (*și arată cum l-ar legăna*).

PUIU. — Ei da, prostule mare și bun. Noi sântem bărbați. De mici ne plac bricegele, săbiile, arcurile și sulitele. Apoi creștem la puști, la tunuri și ne civilizăm la tancuri și aeroplan; tot unelte pentru omorît cu sânge... Ele însă, Doamne!... Habar n'avem ce colcăe în negura găngâniilor ăstora. Ele dau naștere la făpturi și le cresc... Ei? Iată Hai să ne întrebăm: de ce oare? De ce jucăria dintâi e-o păpușă — fie chiar un ciot de lemn cu o otreapă din gunoi pe ea? Și de ce, mai ales, o fac ele? De ce fac pe om să se în-

dragostească de dânsule. Nu înseamnă oare a-l face pur și simplu, ca pe-un copil provizoriu, până la' cei adevărați? Și-apoi de ce s'aruncă păpușa veche când vine cea nouă? Și de ce se aruncă pe rând toate?... N'o fi și asta un fel de-a ucide? Moarte albă, prin părăsire? Ce-i alta o păpușă zvârlită în colț? Ce-i alta copilul zvârlit de mamă-sa în brațele alteia, pentruca aceea să-l zvârle mai apoi în lume, în Africa,.. sus în copac.... ori poate și mai sus...

Trebue născocită pentru păpușa asta ucisă de-atâtea ori, o apă vie s'o facă în stare să se bucure de soarele lui Dumnezeu! Apa asta vie trebue să arate omului că luna e frumoasă chiar când nu e îndrăgostit. ...Altminteri înseamnă că Dumnezeu a greșit cântarul lumii.

(*Bruneildei, blând*). Hai Du-te! Toți cei cari sânt, să rămâe așa cum sânt. Așa zice Hamlet. Și adaugă: Afară de unul. Dar adaosul e numai pentru mine. Tu du-te liniștită de-ți leagănă pe micul tău Oedip.

DUMITRACHE. — Pe cine?

PUIU. — Așa se cheamă unii copii cari cresc repede. (*fetei*). Du-te!

BRUNEHILDE. — Hai Mani! după ce-a făcut câți-va pași, se întoarce). De ce mi-ai vârat în cap toate astea?

PUIU (*blând*). Proasto! Strig și eu ca Bila-To: Maca-Maca... Atâta tot. Ce sânt de vină dacă citesc sânge din voi?

BRUNEHILDE. — Dar nu-i adevărat.

PUIU. — Ssst! Când eram pe plajă la Dieppe, nu vedeam nici la o palmă sub apă. Dar când făceam patrulă peste canal, dela două mii de metri înălțime, vedeam ca în palmă în fundul mării. Iată, plutesc acum la cinci zeci de ani înălțime. Vrei să-ți spun tot ce văd?

BRUNEHILDE (*după o luptă cu ea însăși*). Nu.

PUIU. — Bravo. Incepem să ne înțelegem. Hai, pleacă.

DUMITRACHE (*face o încercare scurtă să le oprească*). Aăă. Umöglich!

FIȚA (*l-a ținut locului cu privirea*). — Hai?... Verstanden?...

PUIU (*După Bruneilde*). — La revedere, fetiço.

BRUNEHILDE. — La revedere?

PUIU. — Ai uitat că drumul la Vaslui trece pe la mine?

BRUNEHILDE (*răzvrătită o clipă*). Ca miresele la preoții din trib?

PUIU. — Ce pot să fac eu? N'ai auzit cum mi-a scris cealaltă? „Magule bătrân al dragostei”.

BRUNEHILDE (*moale, lângă plâns*). De ce-mi vâri în cap și asta?...

PUIU (*dă din umeri*). Și tu de ce-ți îngădui să fii așa de tânără? Așa de nerușinat de tânără? Nouăsprezece ani? Asta înseamnă că dai drept oricui să te omoare. Eu însă mă multumesc cu-atât; Maca-Maca...

S C E N A V

COANA IRINA, DUMITRACHE, PUIU, NEGRUL

DUMITRACHE (*Flueră prelung în urma celor două femei și dă din cap*) Maree!... Asta... (*iar mâinile arată că toate s'au întors pe dos*). Irina... (*mâna flutură dușul departe*). Brunehilde... (*la*) Neacșu... Acu? Ce mai?... 'Mneata ...nu te... hă... cu Fița?,, Incalte ca să... (*scutură palmele în chip de: să isprăvim toți*). — Pe urmă Coană Irino... Ce zici?... Hai să... și noi. Nu de alta, Aber Fița, deh! O fată, două, trei... Prea de tot! Douăsprezece. Poate că 'mneata nu?... Un băiat. Măcar atât... Dacă s'au (*răsturnat*) toate... Ehe. Neacșu avea... adevărat: electric... Furtună. (*lui Puiu*). Și Warum?... Verstehe nicht. Zău! Gar nicht... (*apoi dă din mâni încet fără rost și pornește încet*).

PUIU. — Ascultă. Stai o clipă (*lângă el*). — Acum că le-am limpezit pe toate. Să mai limpezim una (*rar*). Dă-mi mie fetița cu ochi verzi.

DUMITRACHE (*brusc are o încordare de-ai zice că-l omoară. Răsufcă greu. Apoi: Nein! (scurt și încet) Pe urmă tare, definitiv*). Nu-i Nu!... (*li întoarce spatele și face doi pași trei. Se oprește și spune încet*). Și eu am (*bănuiește*) la început... că el și cu (*Fița*) Nu! (*Alt ton, moale și înfrânt*). Și-apoi..., nu trebuia să (*spui*). Chiar dacă (*ar fi fost așa*). Die Lieblingste... Și Warum? Versteh nicht... Gar nicht... (*se uită lung la vârful copacului și ese gârbovit și trist de parcă e cu zece ani mai bătrân*).

(Sfârșitul în numărul viitor)

Victor Ion Popa

CRONICA LITERARĂ

de CONSTANTIN-STELIAN

I. A. BASSARABESCU : PROZA.

(Editura „Cugetarea”).

D. Ion A. Bassarabescu este un scriitor de marcă de mult consacrat și însușit patrimoniului literelor românești. Laureat al Premiului Național de Proză și membru corespondent — de ce nu plin?! — al Academiei Române încă din anul 1909, d-sa și-a bătut de mult monedă cu efigie proprie, deținând astfel prin merite proprii o poziție singulară în proza noastră.

— Suntem siguri că dacă d. I. A. Bassarabescu ar fi abordat mai insistent și teatrul ar fi adus un aport tot pe atât de prețios și scenei românești, posedând însușirile respective întru aceasta. Și pentru a îndreptăți afirmația noastră, socotim destul să amintim numai de cunoscuta și mult gustata comedie „Ovidiu Șicană”, care, deși, prelucrare, are atâtea accente originale.

Dar, cu toate aceste merite de necontestat, d. Ion A. Bassarabescu este un nedreptățit. Nu numai pentru faptul că Academia Română i-a refuzat în repetate rânduri locul ce atât de mult i se cuvenea, dar, pentru lipsa de solitudine a criticei față de un prozator de o așa rară distincție, cum este fostul profesor dela liceul „Petru și Pavel” din Ploiești.

Pentruca observația noastră să nu pară gratuită, nu voi aminti decât de un singur caz și acela destul de simptomatic :

În anul 1939, editura „Casei Școalelor” a editat (în două volume) opera completă a prozatorului de care ne ocupăm, ca pe o încoronare a unei strălucite activități scriitoricești de o jumătate de veac și, totodată, ca pe o prezentare sintetică a tot ceea ce a scris atât de reprezentativ d. I. A. Bassarabescu. Deși de-atunci, au trecut trei ani, acest eveniment al carierei d-lui I. A. Bassarabescu — și al literaturii noastre — a trecut cu totul nebagat în seamă ; niciun critic dintre cei vizați n'a găsit cu cale și de a sa datorie să releve faptul, să se aplece asupra lui și să-i dea cel puțin, pe departe atenția cuvenită.

Acum a apărut volumul de *Proză*, editat de „Cugetarea”.

Cartea aceasta de aproximativ 400 de pagini cuprinde în sine 53 de bucăți — grupate de însuși autorul în *tablouri*, *schițe* și *nuvele*. Avem astfel aproape întreaga operă a d-lui Bassarabescu, revăzută și antologată. Raportând-o la cele două volume de *Opere Complete* editate, în 1939, de *Casa Școalelor*, lipsesc numai șapte bucăți, în locul cărora avem două piese noi : *Printre gări și lanuri* și *Stejarul*.

D. I. A. Bassarabescu este un scriitor analitic și deci, concentrat.

Debutând în publicistică încă depe băncile cursului inferior de liceu și fiind remarcat mai întâi de B. P. Hasdeu și, apoi, de către Titu Maiorescu, d. I. A. Bassarabescu și-a strâns în volum primele producții literare abia în anul 1903. Întâlnind depe atunci mai multă înțelegere din partea publicului cititor decât din aceea a criticei, d-sa nu a întârziat să se bucure, cel puțin, de recunoștința oficialității. Numărul scrierilor d-lui Bassarabescu a crescut odată cu trecerea timpului și pe aceeași măsură s'au adăos și numărul volumelor.

Dar nu o privire cronologică asupra operei d-sale tindem să facem, ci, una în esență și structura scrisului său. Din acest punct de vedere gruparea făcută de autorul însuși în ultima sa colecție ne apare foarte salutară. Clarificarea cea dinăți, *tablouri*, apare cu totul potrivită, caracteristică pentru ceea ce unii critici au denumit, în scrisul d-lui Bassarabescu, *natură moartă*. Intr'adevăr, bucăți ca: *Zi de Martie, Cât ține liturghia, Noemvrie, Noi și Vechi, In via de sus* merită cu drept cuvânt acest nume. În ele, d. Bassarabescu se dovedește un neîntrecut descriptiv, și un însuflețitor al amănuntului. Și mai mult, contrar unor critici cari — recunoscându-i realismul — i-au negat orice posibilități poetice, autorul ne dă eșantioane foarte elocvente ce desmint asemenea afirmații. Iată, de pildă, câtă poezie, ce imagini plastice ne oferă aceste rânduri din *Noemvrie*:

„Se simte zăpada anului nou, undeva, pe-aproape. Aleargă în văzduh cu bucurie mută de copil și un dor de daruri.

Faptele se tocesc și ele în fundul cetii, ca într'un basm.
Și totuși...

A fost odată o noapte de iarnă, cu jăratc mult aprins, ca ochiul de ciclop, undeva în fundul unei sobe albe ca cearșaful. Afară, lună ca ziua, ger și zăpadă bogată în fel de fel de pietre scumpe...”

Sunt printre aceste *tablouri* și piese, cari ar putea foarte bine să se intituleze *momente* — nu în sensul caragealesc — pentru permanentul pe care d. I. A. Bassarabescu reușește să-l prindă într'o singură clipită.

Astfel, bucățile *O zi sfântă, Acasă, In vacanță, Protecție*, în foarte puține cuvinte, caracterizează sugestiv și elocvent unul sau mai multe suflete sau chiar o anumită lume. Meșteșugul autorului comportă un resort de o discreție surprinzătoare: biletul din *Acasă* sau scrisoarea din *In vacanță* relevă, rezumă și rezolvă o întreagă acțiune și intrigă. Fără a proceda peiorativ ca d. G. Călinescu, când îl alătură pe scriitorul român de Flaubert, socotim că, în ceea ce privește miniaturatul d. I. A. Bassarabescu poate fi apropiat de un Jules Romain.

D. I. A. Bassarabescu este un artist cu puțini rivali în meșteșugul de a surprinde situațiile. Aici rezidă, nu numai originalitatea dar și secretul artei sale. Este meritul lui N. Iorga de-a fi descoperit cel dintâi această însușire a prozei scriitorului de care ne ocupăm, dar este, totodată, și scăderea marelui istoric de-a nu fi știut interpreta această însușire, în dosul căreia n'a putut releva la d. Bassarabescu nici puterea de pătrundere psihologică, nici aceea de analiză. Și doar conturările sufletești din situații anumite se pot deduce mai bine...

Probă că așa stau lucrurile se poate constata din însăși citirea globală a operei d-lui Bassarabescu. Faptul apare evident și dela sine, într'o des-

voltare de cercuri concentrice dela tablou, la schiță și dela aceasta la nuvelă. Asistăm la o evoluție firească, întocmai ca dela embrion la maturitate, în toate genurile ce compun opera scriitorului nostru.

Astfel plecând dela bucăți ca *Noi și vechi* sau *Cât ține liturghia* — ca să nu mai vorbim de *Ostrovul florilor*, care, în întregime este o poemă în proză — și trecând prin schițe ca *Dincolo*, *Paraponul* etc. se ajunge la nuvele ca *Un dor împlinit*, *Eder* sau *Un om în toată firea*.

Realist prin excelență, d. I. A. Bassarabescu este, totuși, un poet — un poet epic cum i s'a mai spus — unul nu lipsit de imaginație, cum greșit s'a afirmat, dimpotrivă, dotat cu o imaginație vie („*Ostrovul florilor*“) pe care n'o folosește însă totdeauna.

Pretutindeni ochiul de observator fin al amănuntului, de șlefuitor în filigran se vedește prezent. Pornind cu procedeu pictural al naturii moarte, d. I. A. Bassarabescu nu rămâne aici. D-sa reușește ca tuturor elementelor componente ale tablourilor sale inițiale să le împrumute un raport reciproc de cauzalitate finală, prin care acestea capătă viață, viața ce alunecă pe nesimțite în sufletele eroilor, unde se țes acțiunile, intrigile, însfârșit, tot dinamismul — în sine dramatic — pe care noi îl privim fie cu ironie, fie cu compătimire dacă nu pur și simplu contemplativ — cum este în cazul *tablourilor*.

A spune de d. Bassarabescu că merge numai pe urmele lui I. L. Caragiale sau Brătescu-Voinești însemnează a te mărgini numai la o infimă parte din opera prozatorului nostru sau a-l minimaliza cu tot dinadinsul, așa cum procedează d. G. Călinescu. Prin amestecul de static-dinamic, de ironie și duioșie, prin reliefarea celor mici — nu inadaptabili și învinși — d. I. A. Bassarabescu ocupă un loc propriu al său, loc care se poate situa firește între cei doi mari scriitori români amintiți mai sus.

LUCIAN BLAGA : POEZII. — Ediție definitivă.

(Ed. Fundației Regale pentru Literatură și Artă).

Apariția *Poemelor Luminii*, în anul 1919, a constituit un eveniment în lirica noastră contemporană, atât prin mesajul făcut special de către d. Sextil Pușcariu, cât și, în genere, de către critică și, mai ales, de amatorii de poezie. Și faptul era foarte legitim, când ne gândim la dezorientarea aceea existentă numai decât după Unire, când experiențele de tot soiul mișunau, intensificate și hrănite de condee ce aveau prea puțin comun cu talentul și autohtonul.

Tânărul poet, depe atunci, aducea nu numai o noutate de fond, dar și una formală. Pe lângă scormonirea și înfățișarea unor noi izvoare de inspirație, exteriorizarea acestora se făcea în ignorarea completă a ritmului și rimei, atât de familiare poeziei, până atunci și atât de mult împământește la noi, unde, în marea majoritate, poezia cultă este născută și crescută din și sub auspiciile poeziei poporane — cel puțin, în epoca primelor începuturi.

Dar oricâtă originalitate ar fi presupus prin aportul său noul venit, critica timpului i-a găsit d-lui Lucian Blaga un izvor de inspirație destul de îndoit în melopeea orală, persană și indiană modernă. Și faptul nu era lipsit de temei, dar era neargumentat. Abia târziu (1938), când un scriitor

sirian de limbă română, (Emil Muracade, ne-a dat oarecum, puțința să verificăm vechea afirmație, prin ale sale poeme în proză (*Pulbere de stele*, în care elemente arabe și persane fiind utilizate organic, gândul ne putea duce, într-o oarecare măsură, la izvorul comun amintit.

Totuși, fie elemente de împrumut, fie simple filiații, motivele amintite mai sus au fost atât de puțin însemnate că d. Lucian Blaga a rămas un poet original în adevăratul înțeles al cuvântului și multe bucăți din *Poemele Luminii* s'au integrat ca bunuri câștigate în patrimoniul liricei românești. Tulburătoare atmosferă creiată de această poezie, care printr'un straniu fior deschidea ochiul interiorului nostru către o lume depe celălalt tărâm, sugestivitatea vie și puternică a imaginației, ca și sensibilitatea seismică a tânărului poet transilvănean nu puteau decât să atragă luarea aminte și să determine recunoașterea unui nou cosmos poetic în literatura noastră. Sentimentul presimțirii de adâncă rezonanță din *Gorunul*, finețea percepției dincolo de capacitatea simțurilor noastre din *Linște* sau din *Visătorul* au făcut din aceste unice poeme nu numai niște realizări singulare ci și niște prototipuri de rafinament poetic ce au pătruns adânc în conștiința iubitorilor de poezie. Faptul constituie și motivul pentru care, acum, cu prilejul reeditării lor, noi nu mai găsim necesar să le cităm aici.

Dar d. Lucian Blaga nu a rămas numai la acest volum. Dovedind că este un poet de respirație lungă, cu doi ani mai târziu, va publica — cum, de altfel, a făcut de-atunci până acum, aproape la aceeași distanță de timp — va publica o altă culegere de versuri tot atât de originală: *Pașii Profetului*.

Mergând pe calea promisă dela primul volum, poetul nostru va câștiga în adâncime, perfecționându-și și mijloacele de exprimare. Frizând oarecum mecanizarea propriei sale opere, s'a complăcut în același bogat imagism, care, totuși, nu era nici desuet, nici lipsit de farmec; a practicat — cu rare excepții — aceeași ignorare violentă a rimei și ritmului, pierzând chiar muzicalitatea interioară a versurilor cu simestria *sui generis* din *Poemele Luminii* — pierdere atât de regretabilă, care s'a menținut și în volumele cari au urmat până *La Curțile Dorului*.

Totuși, *Pașii Profetului* constituie un aport progresiv în cariera poetului. Cu excepția bucății, care poartă titlul volumului și a aceleia intitulată *Mă odihnesc lângă o piatră de hotar*, unde artificiosul ducea la căutare și caducitate — și pe care autorul nu le-a mai republicat în ediția de care ne ocupăm — d. Lucian Blaga va continua să ne dea rarissime piese din sudarea peisajului exterior — redat prin ingenioase imagini — cu starea sa sufletească, în bucăți ca *Amurg de toamnă*, *Vară etc.* Pe dealtă parte, contemplativul din *Poemele Luminii*, prin care putea fi învinuit că în ultimă analiză nu face decât o *cugetare plasticizată*, devine un panteist estetic, întruchipat în persoana miticului Pan. Un Pan fremătător de flori, dionisiac al întregului cosmos, un Pan care va muri, apoi nemi văzând cu tristete înmulțirea bisericilor lui Crist, în locul monumentelor naturii (*Umbra*).

De aici, cu al treilea volum, *In marea Trecere* (1824), d. Lucian Blaga se va apropia de așa numitul ortodoxism al *Gândirii*. Dar asupra ortodoxismului poeziei d-sale s'a scris atât de mult, încât considerăm de prisos — și, totodată, insuficient spațiul oferit de cadrul unei recenzii — să ree-

dităm părerile emise în acest sens. În ce ne privește socotim că numai formal și din punct de vedere decorativ se poate vorbi de acest termen în poezia d-lui Blaga. Atâta vreme cât Dumnezeu este postulat (după dogmă) absolut în creștinismul ortodox, poezia celui de care ne ocupăm nu mai poate fi socotită ca atare, căci pentru d. Lucian Blaga, Dumnezeu s'a pierdut pentru totdeauna în țărână, în foc, în văzduh și pe ape, postularea, care dacă nu ne duce spre păgânismul panteist, în cel mai bun caz, ne apropie de protestantism. Iar îngerii, ca și în volumele următoare, vor fi mai mult elemente decorative, oameni în toate faptele lor, purtând numai numele de îngeri.

Cu acest volum, conturarea poetului misterului cosmic devine certă până la desăvârșire. Contemplativitatea estetică de care aminteam mai sus se transformă și mai mult în luciditate, în turburătoare sete de cunoaștere. Ceeace poetul percepe în lumea aceasta sensorială are drept echivalent ecouri într-o lume transcendentă, vecină acesteia.

Procesul acesta îl va duce pe poet să recunoască însemnătatea subconștientului, care, prin mijlocirea somnului (*Lauda Somnului*) îi va da posibilitatea să conchidă că „lumea empirică a culorilor și volumelor“ își are corespondentul „într'un abis deschis cauzelor inefabile“ (*La Cumpăna Apelor*).

Penultima, culegere, în care elementul folcloric este uneori folosit chiar cu rima și ritmul obișnuit, ne va prevesti pe poetul din *La Curtile Dorului*, în care d. Lucian Blaga apare mai puțin turburat, mult mai adânc înfipt în autohton și mai apropiat de muzica pe care o pretindem versului, cel puțin, cât în *Poeemele Luminii*. Căci mai mult decât oricărei alte opere poetice din literatura noastră, aceleia a d-lui Blaga i se cuvine titlatura de poezie fără muzică, odată cu aceea de expresionism, prin excelență.

Cu asemenea caracteristice alătura de cari cele de amănunt au rămas neamintite — și făcând parte din constelația unor poeți de valoare universală ca Brezina, Trakle, Rilke și Weofel, d. Lucian Blaga poate fi prins numai în cordonatele sale generale, deoarece părerea completă asupra operei sale poetice nu se poate emite decât după încheierea activității d-sale ca atare. Și ediția de față, deși sintetică și definitivă, este incompletă, atâta vreme cât autorul Trilogiilor este încă în plină elaborare poetică. Oricum ea oferă conturul precis al marei și profund liric al neliniștei metafizice.

I. CODRU DRAGUȘANU : PEREGRINUL TRANSILVAN.

(Ediție îngrijită de Șerban Cioculescu. — Ed. „Cugelarea“).

Cu mai bine de trei decenii în urmă, profesorul Nicolae Iorga prezenta prin tiparnița sa dela Vălenii-de-Munte pe un al doilea Dinicu Golescu, pe I. Codru Drăgușanu, prefățându-i opera *Peregrinulu transilvanu* cu titlatura: *Călătoriile unui Român ardelean*. Prima ediție în volum, cea din 1865, fiind cu totul epuizată și inaccesibilă ca ortografie, animatorul cultural dela Văleni susținu republicarea acestei prețioase cărți: a cărei îngrijire o încredință tipografului Constantin Onciu.

După treizeci și doi de ani dela acest eveniment, constatând aceeași situație și pătruns, ca și Nicolae Iorga, de frumusețea și însemnătatea operei de care ne ocupăm, d. Șerban Cioculescu o dă publicității într-o nouă ediție

— nu critică dar destul de apropiată de spiritul științific — cu titulatura inițială: *Pelegrinul transilvan*.

Motivele pentru cari recentul editor nu ne-a prezentat o ediție critică propriu zisă dar nici reeditarea aceleia din 1865 sau din 1910 ne sunt împărtășite dintru început, cu rezonabilă îndreptățire. Iată încredințarea împărtășită de d. Șerban Cioculescu:

„Ea (ediția de față nr.) n'a putut fi o reproducere cu totul exactă a textului, original, vițiat de lexicul latinist abuziv și de ortografie corespunzătoare. O asemenea ediție-copie, interesantă, din punct de vedere bibliofilic, deoarece ediția princeps e de o extremă raritate, n'ar mai putea servi decât ca o curiozitate pentru filolog. Deasemenea, ne-am interzis o transformare liberă a textului, așa cum a procedat ediția N. Iorga—Constantin Onciu, unde s'au înlocuit multe neologisme cu echivalente neaoșe, fără să se realizeze totuși o sistematică operație puristă. Am dorit să înlesnim lectura operei, înlocuind din corpul ei numai acele neologisme neîncorporate până astăzi limbii noastre, cu termeni pe înțelesul tuturor. Procedarea ideală a unei ediții critice ar fi fost menționarea de fiecare dată, în notă, a termenului folosit de autor, ne-am mulțumit să trimitem o singură dată, pentru totdeauna, în notă, cuvântul sau epresia originală, înlocuind-o, însă, din text, de câte ori se repetă, fără a mai face mențiune de schimbare“.

Cu drept cuvânt, mijlocul întrebuințat este salutar; nici nu s'ar fi putut astfel pentru o mai bună înțelegere a operei de către cititor.

Dar, pe lângă succinta și lămuritoare *Prefață*, d. Șerban Cioculescu, ne prezintă și o judicioasă și inteligentă *Introducere* în opera lui I. Codru Drăgușanu precum și o schiță biografică a autorului tot pe atât de prețioasă.

Aducând lumină noi asupra pelegrinului dela Făgăraș, recentul editor stabilește o nouă dată a nașterii lui I. Codru Drăgușanu (1818), precum și ipoteza numelui de Codrea în loc de Codru. Deasemenea, d. Șerban Cioculescu ne oferă și ipoteza mai aproape de adevăr, că, epistolele, care formează cartea de călătorii a istețului memorialist, ar fi fost scrise mult mai aproape de data publicării și nu chiar în timpul pelegrinărilor sale, așa cum caută să ne încredințeze autorul lor.

Și mai mult, înțelegerea cu care se apleacă d. Șerban Cioculescu asupra *Pelegrinului Transilvan* și meșteșugul cu care d-sa reușește să-l plaseze ca pe un precursor al poeziei noastre moderne, sunt tot atâtea merite și laude ce-i revin.

Ce-am mai putea noi adăuga asupra operei în sine a lui I. Codru Drăgușanu? Când cititorul va afla că acest românaș din Drăgușul Făgărașului își părăsește satul natal, în plină adolescență, având numai o traistă cu merinde și 10 dinari, și întreprinde, în opincuțe, înconjurul țării sale și al Europei, că în timp de 9 ani călătorește cu o sete nestăvilită și cunoaște Austria, Italia, Franța, Anglia, Rusia, Elveția, va înțelege că are de-aface cu un exemplar a cărui structură și dimensiune poate fi plasată fără nici un risc între Nicolae Milescu și Panait Istrati.

Așa fiind, nu ne rămâne decât numai îndemnul cititorului la lectura operei menționate a căror ascutime de spirit, humor și patriotism sunt nu numai o desfătare, dar, de multe ori și un pilduitor și instructiv îndreptar.

ION ZAMFIRESCU : ORIZONTURI FILOSOFICE.

(Ed. Casa Școalelor).

Numele d-lui Ion Zamfirescu a fost întâlnit destul de des în ultimii ani, fie semnând articole de gazetărie culturală (*Ziarele Adevărul, Jurnalul*, etc.), fie cronica ideilor și în special, cea pedagogică (la reviste ca *Viața Românească*, etc.), sau, însfârșit, uneori articole de filosofie generală (în *Revista de Filosofie*). Dar acolo unde activitatea d-sale s'a statornicit mai mult și unde aceasta a luat aspectul unei militante intensități, în special, în cei din urmă doi-trei ani, este activitatea de conferențiar. Conferențiar la microfonul Societății de Radiodifuziune din București, ca și al Universității Libere a Ateneului Român și al Academiei de Științe, d. Ion Zamfirescu s'a impus printr'o frumoasă cultură generală ca și printr'o vădită aptitudine în popularizarea problemelor de filozofie a culturii.

Din această ultimă activitate, înmănunchind la un loc „o serie de conferințe, studii, comunicări, referate, dări de seamă și articole de revistă“, d. Ion Zamfirescu ne oferă un volum de *Orizonturi filosofice*.

„Aparent, acestea au o înfățișare caleidoscopică. Luate însă în totalitatea lor, se va vedea că fragmentele de aci prezintă o unitate și că întregul lor cuprins este străbătut de un fir conducător. Toate, fără deosebire, afirmă realitatea culturii, țin să-i stabilească acesteia un primat în ordinea vieții conștiente și pun în lumină ceva din temeiurile filosofice ale apărării ei. Nu este o simplă întâmplare că problema sensurilor, care trebuie să definească și să promoveze cultura noastră românească revine aici adeseori. Inspirare în mare măsură de actualitatea pe care o trăim, paginile ce urmează nu cuprind însă un elogiu al actualității. Dimpotrivă, ele sunt mai degrabă aspre cu aceasta. În orice caz, țin să-i amintească în permanență de unele îndatoriri și răspunderi ale ei, în special de acele care privesc cultul culorilor clasice ale vieții și reinstaurarea în lume a unui sentiment senin al culturii“.

Sunt înseși cuvintele lămuritoare ale autorului pe cari noi ni le însușim întru totul și pentru care motiv le-am și citat în cadrul recenziei de față.

Căci — trebuie s'o recunoaștem — în cele peste treizeci de piese așternute în aproape trei sute de pagini, din cartea de care ne ocupăm, n'am întâlnit nicidecum idei divergente și, cu atât mai puțin, contradicții. Intr'adevăr caleidoscopică, culegerea de față — în diversitatea problemelor pe cari le atacă — este de-o unitate remarcabilă. Diversitatea aparentă pe care o prezintă este binevenită, necesară chiar, atunci când raportăm matura subiectelor la mijloacele de exteriorizare comportate pentru înțelegerea de către marele public.

Dacă unele articole ca *Om cult sau bazar de cunoștințe* ori *Cultura de Bibliotecă, Morala Muncii intelectuale, Omul de știință sau Diletantul*, păcătuiesc, uneori, printr'un schematism inutil sau didacticism sec, în altele cum sunt: *Spre un nou cult al abstracțiunii, Problema generală a creștinării Rusiei* sau *Naționalism prin cultură*, ne oferă controverse pline de miez. Deasemenea, nu putem trece cu vederea unele evocări de filosofie cum este aceea brodată prin *Câteva gânduri la moarte* filosofului Bergson, în care opera părintelui intuiționismului este sintetizată și redată cu multă dexteritate; tot așa, articole ca: *Epopei Moderne: „Germinal“ de E. Zola* sau *Prefețe devenite cărți fundamentale: „Introducere în studiul medicinei experimentale“ de Claude*

Bernard, unde d. Ion Zamfirescu se dovedește un fin și abil analist de subtilități filosofice și literare.

Cu prilejul înmănuncherii și publicării lor în volum, *Orizonturi filosofice* dovedesc încăodată mai mult că publicul românesc doritor de inițiere în problemele de filosofie a culturii sau cultură generală, a câștigat în persoana d-lui Ion Zamfirescu, încă un priceput și îndemănat vulgarezator. Este un câștig de care marele nostru public are o reală și netăgăduită nevoie.

VIRGIL BIROU : OAMENI ȘI LOCURI DIN CARAȘ.

(Ed. „Astrei Bănățene”, Timișoara).

Despre cosmopolitismul nostru s'a vorbit — cu drept cuvânt — relativ destul de mult. Din acest punct de vedere Eminescu și Vlahuță sunt cei mai elocvenți reprezentanți, arătând în chip documentat și sub o formă incisivă această meteahnă și urmările ei, care, din păcate încă persistă. Suntem și acum în plin cosmopolitism: în port, în dansuri, în muzică, în literatură, în țimbă, în mai toate domeniile vieții nostre publice și particulare. Atât de mult ignorăm ce este al nostru, încât nu odată am întâlnit români cari au călătorit mai mult în străinătate, decât în țară, români cari cunosc mai bine Franța, Italia sau Anglia decât România. Și aceasta, tot din același spirit de jalnic cosmopolitism. Deși suntem un popor de plugari și păstori, deși străbunii noștri au trăit în mijlocul naturii, pe care au iubit-o atât de mult, noi, crășenii, ne-am înstrăinat de natură și de iubirea pentru ea. Drumetia pe propriile noastre meleaguri are nevoie de foarte multe îndemnuri și propagandă spre a ne mai apropia cât de cât de „mama noastră, natura“...

În ce privește pe cărturari, puțini sunt aceia cari își mai îndreaptă privirile către sat, să ia contact direct cu el, să-i scormonească adâncile și semnificativele-i comori. Printre acești puțini se înscrie încă de acum câțiva ani și d. Virgil Birou. Deși inginer, om de știință pozitivă, d-sa își deschide sufletul larg spre poezie, cercetând meleagurile natale ale Banatului.

Din aceste preocupări scumpe d-sale, d. Virgil Birou receptează și trăiește, notează și descrie oameni și locuri, datine și obiceiuri, colecționează și prelucurează folclor, fotografiază, scrie și publică. Din aceste preocupări d-sa a dat la iveală cărți prețioase de etnografie și material sociologic viu, cu atât mai important, cu cât paginile oferite de dânsul nu au pretenții științifice. Iată, de pildă, una din ultimele sale lucrări în acest sens: *Oameni și locuri din Caraș*.

În peste două sute de pagini, ne sunt prezentate aproape douăzeci de capitole înfățișând chipuri și plăuri cărășene.

Ceeace desiață, interesează și reține în cartea d-lui Virgil Birou nu este numai reliefaarea unor regiuni, și oameni, unor datine și obiceiuri puțin cunoscute sau necunoscute deloc nouă, ci, înainte de toate, darul de a povesti al autorului. Neatins de nici o tendință livrescă, păstrând graiul locului, atmosfera reavănă și contactul direct cu băștinașii, d. Birou aduce în descrierile sale o mireasmă de arhaism pur românesc, purificator și plin de întremare.

Odată cu aceste însușiri avem în fața ochilor — cum am menționat la începutul acestor rânduri — o împletire meșteră de viu material etnografic și o literatură de cea mai bună calitate. Iată, de exemplu, *Cum se nasc doi-*

nele și cântecele cărășene? Bucata aceasta este un prețios document de genealogie folclorică, dar, în același timp, este și o schiță — sau chiar o nuvelă de dimensiuni reduse — în care ni se relevă psihologia voluntară a unui tânăr țăran, înamorat de muzică, făcând din această artă un corectiv de viață și o armă de revanșă față de mediul înconjurător atât de refractar lui.

Ca acesta se pot da multe exemple.

Toate aceste piese dovedesc că d. Virgil Birou este nu numai un înamorat al meleagurilor sale natale, un bun român și un prozator cu reale însușiri stilistice, dar, totodată, relevă și un ochi ager, care știe să vadă și, mai ales, știe ce să rețină.

Cele patruzeci și opt de fotografii, făcute tot de d-sa, sunt tot atâtea motive în plus spre adevărea afirmațiilor noastre.

ALEXANDRU PHILIPPIDE: FLOAREA DIN PRAPASTIE. (Editura Contemporană).

Autor a trei volume de versuri originale și a două de tălmăcirii, d. Alexandru Philippide și-a câștigat un nume onorabil în poezia românească tânără încă de la primul d-sale volum (*Aur Sterp*, apărut în 1922). Concomitent cu această activitate și, mai ales, în ultimii ani, d. Alexandru Philippide a publicat și multe articole, cărora — potrivit proporțiilor lor reduse — le-am putea spune mai repede, gazetărie literară, decât eseuri. Am putut astfel constata, în răstimpul acesta de peste două decenii, nu numai un remarcabil talent de poet și de tălmăcitor, dar și un literat iscusit și de frumoasă cultură.

Iată că acum d. Alexandru Philippide ne oferă și un volum de proză beletristică: *Floarea din prăpastie*, dovedind astfel încă o latură a activității sale literare.

Mărturisim dintru început că am pornit lectura cărții în chestiune cu oarecare scepticism, în ceea ce privește posibilitățile epice ale autorului. Și îndoiala noastră am socotit-o legitimă, atâta vreme cât îl știam pe d. Alexandru Philippide un liric, cu atât mai mult cu cât aveam înaintea experiența atâtor poeți de-ai noștri, cari eșuaseră în roman sau nuvelă, tocmai din forța lirismului lor...

Din fericire, presimțirea noastră nu s'a adevărit; pagină cu pagină, cartea poetului *Aurului Sterp* ne-a câștigat, făcându-ne s'o citim până la sfârșit.

Compusă din două nuvele: *Floarea din prăpastie* și *Imbrățișarea mortului* — prima fiind de dimensiunile unui roman (două sute de pagini) — cartea d-lui Alexandru Philippide este un aport foarte apreciabil și pentru cariera scriitoricească a d-sale și pentru literatura noastră.

Dar să luăm fiecare piesă în parte și să ne oprim astfel asupra fiecăreia.

Ștefan Budu, un tânăr chimist, originar din Ploiești — după ce își face studiile universitare la București și Berlin, este angajat la rafinăria unei societăți petrolifere dintr'un orașel de pe valea Prahovei (pe cât se pare, Câmpina). Aici, el cunoaște pe Viorica Balteș, o văduvă cam de aceeași vârstă cu dânsul, care are un băiat de 4 ani, rezultat din prim căsătorie, desfăcută prin divorț. În urma meritelor constatate pe seama lui Budu și mulțumită întâmpării că soția directorului general Assani din București, fusese colegă de pen-

sion cu Viorica, familia Budu se poate muta în Capitală, unde tânărul chimist este înaintat director administrativ al aceleiași societăți.

Și în București, ca și în micul oraș industrial de provincie, depe Valea Prahovei, familia Budu duce aceeași viață ordonată până la monotonie, până la automatism — viață impusă și dirijată de Viorica, fire rece, dar voluntară, care are un mare ascendent asupra soțului ei, temperament apatic și cu totul devotat serviciului. Lipsit de alte rude și nemai urmărind nici un țel, Budu trece pe numele soției sale întreaga-i avere și consimte la toate economiile sugerate de Viorica, pătrunsă totdeauna de grija asigurării viitorului fiului ei, Turel, pe care-l iubește nemăsurat.

Ritmul acestei vieți, însă, se schimbă de îndată ce Ștefan Budu — cunosând, în casa Assani, pe tânăra și vaporeasa d-nă Mara-Dor Racliș — se înamorează de aceasta. Omul liniștit și lipsit cu totul de inițiativă de până acum ia atitudini de „emancipare“ și chiar de agresivitate față de soția sa, care — rămânând foarte surprinsă — nu pricepe pricina schimbării acute a lui Ștefan Budu. Intensitatea acestei din urmă atitudini a chimistului nostru crește cu atât mai mult cu cât, stângacea curte pe care Budu o face d-nei Racliș este primită și Mara-Dor, mai mult dintr'un sentiment de milă, acceptă să cedeze naivului ei curtezan.

Fire aventurieră până atunci și trăind din expediente ca și soțul său cu care pune la cale anumite „lovituri“, Mara-Dor mai este curtată, în același timp și de tânărul Agalidi — nepot, prin alianță, al lui Racliș — și de Griguiță, fost ministru plenipotențiar, spiritist convins și președinte al unui club de reuniuni amicale.

Mara respinge repetat curtea lui Agalidi, pe care îl cunoscuse la Paris și cu care avusese relații intime cândva. Acum, lucrul i se pare nepotrivit „supă încălzită“, aceasta, cu atât mai mult cu cât tânărul Agalidi nu presupunea nici un avantaj... Pe „Exceleență“, pe „Grigri“, însă, d-na Racliș îl conserva pentru anumite interese materiale, fără să-i cedeze încă. Era în acest flirt, un amestec de strategie și de teamă. De teamă deoarece Griguiță, ca spiritist militant, avea drept mețum pe boliviana Coralia, femeie destul de tânără și atrăgătoare, de care Mara avea toate motivele să-i fie frică, cu toate asigurările de liniște pe cari Exceleența le dase viitoarei sale amante.

Din nenorocire, temerile Marei sunt întemeiate; Coralia fiind geloasă pe d-na Racliș, hotărăște să se răzbune pe Exceleență. Urmărind-o pe Mara, la hotelul unde ea se întâlnea cu Budu și pe când acesta eșia pe'nserat cu amanta sa din hotel, Coralia — crezând că partenerul d-nei Racliș este chiar fostul ministru plenipotențiar în Bolivia — trage câteva gloanțe de revolver asupra lui Budu, asasinându-l.

Acesta ar fi, în puține cuvinte, rezumatul *Floarei din Prăpastie*.

Făcând abstracție de unele scăderi foarte mici, de amănunt — precum este faptul că nu se poate concepe ca un titrat care are la bază bacalaureatul, să nu știe, fie cât de vag, ce este visul și care-i mecanismul lui sau de unele inadvertențe, ortografice — putem afirma fără nici un risc că d. Alexandru Philippide ne oferă una din cele mai bune nuvele psihologice din literatura noastră.

Pe lângă o arhitectonică bine încheată și o acțiune tot pe atât de bine întreținută, pe lângă o condimentare de stil și o naturală remarcabilă a dialogului, autorul se dovedește un meșter deosebit al sondagiilor psihana-

litice. Modul ingenios prin care redă refularea sufletului lui Budu, în toată evoluția acțiunii, apoi reliefurile psihologice create fie Mariei (Floarei din Prăpastie), fie Vloricăi sau generalului Babic, avem convingerea unei piese pe deplin realizate și creerii unor exemplare, a căror paternitate revine în întregime d-lui Alexandru Philippide.

Mult mai redusă în dimensiuni, dar nu lipsită de calitate este și nuvela *Imbrățișarea Mortului*, a cărei sondare psihologică ne apare mai puțin semnificativă și mai puțin lipsită de firesc. Oricum, și aici autorul prezintă destule calități de prozator, ca și bucata aceasta să merite a fi citită și să aspire la viață.

Constantin Stelian

R E E D I T Ă R I

de MARIETA POPESCU-FLOREA

TITU MAIORESCU: „CRITICI ȘI ISTORIA CONTEMPORANA A ROMÂNIEI”.

Ed. Socec & C-ie.

De curând au apărut în editura Socec, bune ca prezentare grafică, cele trei volume de „Critici” și „Istoria Contemporană a României (1866—1900)” ale lui Titu Maiorescu.

A vorbi despre „Criticele” lui Maiorescu și mai ales a încerca să le comentăm, este ceva pretențios, întrucât, toată critica de astăzi, adunată în numeroase volume, nu a reușit să atingă culmile de gândire, de unde și-a format opiniile, cu 50 de ani în urmă, olimpiantul Maiorescu. Să încercăm doar o prezentare a operii, așa cum o vedem fiecare și cum se exprimă, uni: dintre „aleșii” literaturii contemporane.

Primul volum de „critici” a apărut pentru întâia oară în anul 1867, la Iași, începând cu analiza poeziei românești din acea vreme. Intenția autorului, după cum ne-o mărturisește în prefață, nu a fost să facă o critică propriu zisă, ci, împreună cu ceilalți membri ai Societății „Junimea” să întocmească o antologie, „în care toate poeziile să fie, dacă nu mai presus de orice critică, cel puțin însuflețite de un simțământ poetic și ferite de înjosiri în concepțiune și expresiuni”.

Rezultatul acestei strădanii se pare că nu a fost cel așteptat, pentru că după cum o spune mai departe autorul, „din miile de poezii citite, Societatea nu a putut alege numărul suficient pentru a compune volumul și dintr-o colecție de poezii frumoase a eșit o critică de poezii rele”.

Atât de vechi aceste cuvinte, ele sunt totuși de o surprinzătoare actualitate. Mai mult decât atunci, se scriu și astăzi, nenumărate poezii, dar câte dintre ele pot fi adunate într-un volum de antologie, care să înfrunte timpul și câte din miile de pagini de proză, risipite în reviste sau adunate în volume, au acea adevărată frumusețe a operelor de artă, care încântă sufletul și risipește măcar pentru o clipă, realitatea vieții!

Spune Titu Maiorescu: „prima condiție ca să existe o poezie în genere, fie epică, lirică sau dramatică, este să deștepte prin cuvintele ei, ima-

gini sensibile în fantazia auditorului. Tocmai prin această poezie se deosebește de proză — și mai departe — „prin urmare, un șir de cuvinte cari nu cuprind decât noțiuni reci, abstracte, fără imaginațiune sensibilă, fie ele oricât de bine rimate și împărțite în silabe ritmice și, strofe, totuși nu sunt și nu pot să fie poezie”.

Aplecate aceste principii poeziei contemporane, desigur că am ajunge la concluzia că se scrie foarte puțină poezie. Iată pentru ce, doctrinarul Titu Maiorescu, din 1867 este încă de actualitate, servind de călăuză aceluia care caută o justă înțelegere a frumosului. Dar meritul cel mare al lui Maiorescu, nu a fost numai acela de a fi un îndrumător, ci și acela de a fi crezut cel dintâi, cu toată convingerea, în posibilitatea creatoare a spiritualității românești, într-o vreme când foarte puțini aveau această încredere. Deaceia, „Junimea” condusă de el, este locul unde își dau întâlnire toate producțiile literare din acea vreme, știindu-se cu certitudine, mai dinainte că ele vor fi primite cu bunăvoință și prețuite la justa lor valoare. Astfel, poezia eminesciană, care a înflorit atâtea pagini ale „Convorbirilor literare” nu este o simplă întâmplare oă se afla acolo și nici ceva surprinzător sprijinul larg și nemărginita dragoste pe care Maiorescu, le acordă poetului și omului Eminescu.

După cum știm, în lunga sa activitate scriitoricească, Maiorescu nu s'a ocupat numai de poezie ci de întreaga producție literară și literarostiințifică a epocii sale, trecând-o prin sita-i de sever analist și încercând să o scuture, să o purifice de tot ce era străin de scopul ei inițial, de tot ce era de prisos, de tot ce era antinațional. Astfel îl găsim preocupat de emanciparea limbei de sub jugul filologiei transilvane, — căci deși adept al direcției celei noi, nu poate suferi cu nici un chip exagerările—; alteori, îngrijindu-se de probleme de fonetică, de lingvistică, etimologie, etc., găsind pentru fiecare principii temeinice și îndreptare cari să lumineze viitoarele generații. Pentru aceasta, activitatea sa e luptă continuă dar opera rămasă e o operă constructivă și temeinică, așezată definitiv la baza culturii românești. Iată ce afirmă despre el încercând să-l caracterizeze, profesorul Ion Petrovici, în cuvântul festiv rostit cu ocazia sărbătoririi lui Titu Maiorescu: ... „trăsătura sa caracteristică a fost echilibrul, măsura, tactul și cumințenia. Exponent al spiritualității românești în domeniul filozofic, critic, literar și politic, deși debutase pe arena gândirii mondiale, opera sa are caracter pur național, servind cu întreaga sa forță spirituală, cauza românească. Întreaga sa operă nu-i decât o luptă continuă, pentru curățirea limbei, pentru limpezirea scrisului de declamație retorică și infiltrațiile erudiției deșarte, pentru intronarea armoniei și a frumosului”.

Oprindu-se o clipă asupra formei, a stilului în care sunt scrise volumele de mai sus, trebuie să recunoaștem că pot sta și astăzi, după 50 de ani, ca exemplu, iar citirea lor, deși se tratează atâtea probleme greu de susținut — constituie o adevărată plăcere, rezultată din claritatea expunerii, adâncirea analizelor, verva și uneori ușoara ironie ce răsare pe neașteptate.

Deaceia, răsfoind vechile „critice” găsim în ele proșteime și actualitate, iar reeditarea lor, era o adevărată și imperioasă nevoie.

„Istoria contemporană a României,, dela 1866—1900, constituie dease-

menea un prețios document pentru cercetătorul care ar voi să urmărească dezvoltarea, mai ales politică și socială, a Țării noastre, în epoca întemeierii Regatului și domnia Regelui Carol I.

Ca și în literatură, Titu Maiorescu dovedește și în acest domeniu aceleași caracteristice însușiri, folosind faptele și întâmplările ca material și punct de plecare, prezentând adevărul istoric fără părtinire dar filtrându-l prin ascuțișul spiritualității sale.

Marieta Popescu-Florea

S T U D I I

Madeleine Andronescu: „Zilele Babii“

(p o e m e)

de MIRCEA BOGDAN

O carte în care sensibilitatea și temperamentul s'au pulverizat în fiecare vers, cu conștiința trecerii definitive și totale în cuvânt, ca într'un alt tărâm, de unde întoarcerea nu mai e cu putință:

„Zilele Babii“ este Madeleine Andronescu întreagă, până în ultimul firisor de viață. Peste mode și cântări, poezia d-sale reprezintă dintru început originalitate. Păstrând o formă de aspect clasic, în care începuse de mult să-și răstignească în lumini încrucișate, difuze și stranii, un suflet cu atâtea date de panopticum, poetul a știut să-i dea pregnanța versului abrupt și colțuros.

Desigur că poezia modernă a evoluat mult. Ea nu mai exprimă azi ca odinioară, spontaneitatea neînfrântă a dorurilor, aspirațiile și bucuriile pur intime, durerile și năzuințele tuturor, sufletul colectiv al poporului e străin azi de luxul delicat al literațiilor ce fac exerciții migăloase de stil și se complac într'un ermetism pe care inteligența obicinuită nu-l sesizează nici pe departe. În genere poezia actuală e o operă abstractă și savantă de mandarin. Înainte ea creștea sălbatecă în largul câmpiilor și al livezilor noastre înflorite; azi a devenit o plantă de seră, care se desvoltă la căldura artificială a unui calorifer. Odinioară o încălzea sufletul. Rațiunea și meșteșugul aliteratiilor savante, dau acestor flori bizare o căldură „rece“ și verbală. Flora aceasta artificială lasă impresia unor plante sterilizate cari expuse pe etajere, nu trebuiesc atinse căci se pot nărui și prefăce în țărână, după cum și d-na Madeleine Andronescu recunoaște :

*Doamne, atâtea poeți și nici unul
Cu versul tare ca rachiul și aspru ca tutunul.
Corăbierilor snopiți de urgun
Pe undele Atlanticului ocean.
Ți-au murit bărbații, poezie,
Care te purtau în vijelie
Cum e torța coarnelor de lei.*

Din fericire însă se ridică totuși din când în când un talent limpede și robust, care e destul să sufle cu puterea vântului ce leagănă spicele pline ale grâului, și strofele artificiale se dărâmă și se risipesc întocmai ca acele efemere castele, pe cari copiii le construiesc din cărți de joc. De sigur că arta se cuvine să urmeze ritmul și trepidăția timpului, dar totuși nu trebuie să se înalțe bariere între viața reală, cu pulsul ei sănătos și viața factice a unei literaturi hibride.

Eroii, gânditorii și artiștii mari, n'au fost niște fenomene izolate. Ei s'au născut în evoluția vremii și imperativul evenimentelor. Nici în ordinea literară propriu zisă, marile talente nu sunt accidentate. Au înapoia lor generațiile dispărute cari au fost treapta după care au trâmbițat geniul lor făurit din seva predecesorilor. Scriitorul e ca și copacul: se înalță spre cer, dar rădăcina, — după cum spunea marele Goga, — îl ține strâns legat de pământul fecund al patriei. Literatura care se dezvoltă fără să-și aibă legăturile cu pământul și tradiția, e ursită să piară fără a lăsa urme.

În fața d-nei Madeleine Andronescu, în special ca poet, stai multă vreme ca în fața unei probleme grele, a unei apariții labirintice și misterioase, învăluită în ceață, fără să știi ce însemnează, ce noimă are, ce vrea și cine este. Și totuși criteriile psihologice și estetice ale artei sunt sacre și categorice; ele sunt adânc săpate în conștiința noastră, în ceea ce avem mai bun în suflet, în intuiția frumosului și în îndemnul nostru lăuntric spre astre. Nostalgia superioară tinde spre ceruri pe două căi: prin idee și prin sentiment. Iată ce căutăm în oprele de artă; idei mari, subline și sentimente exteriorizate, firește, adecvate.

Poezia perfectă trebuie să fie un giuvaer prin idee, sentiment și formă. Tot astfel și poetul, în ansamblul său, trebuie să reprezinte o luminoasă personalitate

Madeleine Andronescu e o poetă haotică, mistică, colorată în diferite forme și totuși incoloră. E poeta concepțiilor răsturnate și părăsite voluntar, e poeta răzvrătirilor, a scripșirilor de diamant pur, nelogică însă și nervoasă; strică adeseori cele mai frumoase efecte. Poezia sa reprezintă acea continuă ascensiune, am putea spune exploatează poate momente de tensiune lirică de o valoare minimă, dar din care, ca realizare, știe să-și evidențieze pregnant atât procesul de reflectare în propriile intuiții cât și să proiecteze dinamic *simbolul*.

D-ra Madeleine Andronescu reactualizează spiritul protestator, din poezia mai mult a socialiștilor față de formele prea dulcele ale vieții cetățenilor. Poeta se întoarce fără să vrea la curentele de avangardă, dadaiste, cari cu siguranță nu au rezolvat nimic din problemele omului. Impunându-și o formă de expresie mai simplă, d-ra Andronescu își desvăluie punctele facile ale poeziei sale, punctele cari sunt totodată și esențiale. Revolta sa e înveselitoare, după cum sentimentele de beatitudine și de descătușare sunt numai minunate.

Madeleine Andronescu nu e nici lumină nici beznă; e un foc straniu de artificii, cu fum și cu sorum, dar și cu licăriri diamantine de spirit și de imaginație.

În ce lume de gânduri stelare, înflorite în imagini de vis ne poartă poeta?

Ne-o spune ea însăși în poezia „prefață“ a volumului:

Tare ni-s dragi zilele babii
Ninsori cu soare pe din două
Sclipiri de ger, obraz de rouă
Văzduh cu mâncărimi de scabii
S'a zăpăcit în spațiu timpul
Din clipă 'n clipă altfel pică
Când uliu și când rândunica
Nu-și știe ceasul anotimpul.
Vor să 'nflorească toporași
Spre mâna tare-i va culege.
O timp năuc, fără de lege,
Năsucul tău mâncați-l-ași.

(zilele babii)

Poezia aceasta rezumă un întreg crez poetic, e poezia nestatorniciei a răzvrătirii, a zburdălniciei, cari stau la baza sufletului poetei.

Această atitudine este quintesența poeziei d-nei Madeleine Andronescu, este filonul conceptual și afectiv, din care se desfac luminoase și se împrăștie în întreg volumul grăunțele de aur ale inspirației sale. O întâlnim în „Năduf“ în „Dor“, în „Fetele Mamăi“.

Zâmbesc, cânt la pian, și spun versuri consacrate
Că doar sunt fată cu Paris și pension
Lua-le-ar naiba pe toate.
Că-s și plină de toane
Pe care cică nu mi le-ar fi dat nici bunica, nici mama
Dar atunci cine să mi le fi dat Sfinte Gură de Aur Ioane ?

Și iată cum însăși se zugrăvește :

Genele mi-s umbre grele.
Ochii, un adânc de micșunele
Sunt albă ca fumul
Ternii. Ard ca drumul
Toamnei prin pădure
Părul mi-i mare
Și toată
Ca zăpada, fată.

O scânteiere de stele într-o noapte senină sau o tremurare de ape în amurg, ca și o amintire sau o părere de rău, se transpun în stări afective. Elementul timp, cu neîncetata și misterioasa lui curgere, provoacă în sufletul poetei întrebări, timbrate de o intensă notă de umor. Madeleine Andronescu izbutește să dea o expresie plină de farmec neliniștei orelor ce curg pe albia zilelor spre mări nedefinite.

*Anii de rouă ș'argint vin în sănii cu clinchet stârnit
Totul e nou și străvechi într'un timp aburit.*

*Parcă's bunică demult, cu păr alb resemnată,
Și parcă țin pa genunchiu o pălucă de fată.*

*Eu sunt aceasta? Și tot eu aceea de mult?
Iată bunica, nepoata... Eu spun și tot eu ascult.*

Pe aceeași linie afectivă, în legătură cu elementul timp trebuie să situăm și sfârșitul poemei, în care sentimentul trecerii neîncetate a vremii și al efemerității lucrurilor divine, devine sentiment deprimant al micimei ome-nește și al nimicniciei.

*Tot așu ne-am risipit și noi
Ș'am rămas cu foile în carte
Intr'o casă cu ferestre sparte
Mucegai, ciuperci, paianjeni, ploi.*

*Ninge la fereastră cu tumult încet
Sufletul destramă albul desnei
Boii din ogradă rumegă coceni
Ochii lor păstrează vara în poeni*

Madeleine!

Madeleine!

Madeleine!

În ambianța unei poezii intelectualiste, eterna temă poetică — iubirea — nu poate adămăni pe poetă prin latura sa ieftină.

Iubirea însăși devine obiect de contemplație interioară, în care afectivul — atributul inseparabil al eternului feminin — se imbină cu speculativul.

*Maica, mama lui Isus
A vorbit cu mine 'n vis...*

-
- Fata mea, ești tare zbuciumată.
 - Mi-a vorbit întocmai ca bunica răpăsată.
 - Iubești? m'a întrebat.
 - Da, Maica Domnului.
 - M'am ridicat
 - Eram pe patul somnului.
 - Pe cine?
 - Pe acela care a intrat ca vântul pe fereastră 'n mine
 - Ți-e bine?
 - Da, Maica Domnului, mi-e bine.
 - Atunci dece, fetița mea,
 - Ești palidă și tremuri ca o stec?

Intr'adevăr sus la fereastră toată instelarea tremura.

Am spus : „Fiindcă mi-e frică“

Mi-a spus : „Ești tare mititică“

Și ea era tot mică. Altfel mică.

Un fel de năzdrăvana rândunică.

Au spus : „M'apasă dragostea cea mare“

Mi-a spus fata mea, și bucuriile's amare

In calea omului“.

Am spus : „Așa e Maica Domnului“.

Ea a surâs mai dulce decât floarea de salcâm...

Ce cuvinte să găsim pentru a reda toată gingășia, toată noblețea și toată disorețune a iubirii poetei din „Arcuș“, sau din frumoasa poezie atât de influențată de popranion „Dor“? Căci Madeleine Andronescu găsește preț vieții în iubire. Să cităm o strofă sau alta? Mai bine să lăsăm cititorului întreaga bucurie de a deschide volumul și de a le citi.

Eterna temă poetică, liniștea după care a însetat întotdeauna sbuciumata omenire, către care oboșită, se întoarce natura însăși — pare că simte și ea nevoia liniștei și a întremării — a făcut să vibreze coarde adânci în sufletul poetei

Acolo 'n cerul ei, calea era tot albă

Parcă 'nflorită pe hotarul verii

Sau cum se scutură în Mai pe iarbă merii

Și eu eram în cerul meu la fel de albă.

Imi tot spunea din urmă Dumnezeu

Fetițo, iar te duci de-acasă !

Vezi, nu cumva să vii târziu la masă,

Așa-mi spunea din urmă Dumnezeu.

Chiar poeziile în stil de abecedar (în continuitatea lui Coșbuc) sunt grațioase prin delicatețea lor: Poeta își iubește pisicile ei (Fetele mării) cu:

Ochi de miere

Draci de muiere

Clocot de fiere.

Și chiar pe cea care :

... A venit singură de nu știu unde

Ca o epavă adusă de unde...

Murdară

Amară

La poarta de-afară

In ceas de seară

Libuită

Sfrișită
Și miorșăită
Ca o deaceea pocăită

Poezia d-nei Madeleine Andronescu va rămâne, fiindcă în ea poeta a încrustat viață și sinceritate.

Dela un capăt la celălalt al volumului, atât de artistic imprimat, aleargă sufletul viabil al artei.

Nimic de prisos. Nimic forțat. Totul spontan și curgător, ca un pârâu de munte, cristalin, printre fire de iarbă verzi.

Mircea Bogdan.

CARTI DE PEDAGOGIE

de NICOLAE MARIN DUNĂRE

ION NISIPEANU : „PREGATIREA ȘI PERFECȚIONAREA CORPULUI DIDACTIC”.

În primăvara trecută moartea a răpit pe profesorul dr. Ion Nisipeanu.

Dascăl de filosofie și drept la liceul „Cantemir Vodă” din București, s'a dovedit un profesor adevărat, un om viu, permanent informat asupra ultimelor lucrări din domeniile cele mai variate în general și din cel al filosofiei în special.

Ca profesor, ca om, ca cetățean a fost mereu același înțelept pătruns în străfundul structurii sale intelectuale de iluștrii filosofi ai antichității elene.

Ales în două rânduri președinte al asociației profesorilor secundari, membru în consiliul tehnic al Ministerului Culturii Naționale, autor de manuale școlare și studii psihologice și pedagogice, profesorul Nisipeanu ne-a reținut, în special, prin lucrarea „Pregătirea și perfecționarea Corpului didactic”, apărută în 1940. Această carte este prima dintr'o serie de lucrări pedagogice, didactice și educative în general, prin care se urmărește un dublu scop:

a) Să pună la îndemâna corpului didactic, în lucrări originale și traduceri și pe preț minimal, o întreagă literatură pedagogică, ce-i poate fi de real folos în exercițiul carierei;

b) În același timp, ele ținesc să contribuie la răspândirea interesului pentru problemele de educație în straturi cât mai largi.

Lucrarea profesorului Nisipeanu este prima, după cum deasemeni reiese că ar fi îndrumătorul, dacă nu și inițiatorul grupului de profesori și învățători, cari cu sprijinul editorului P. Măntoiu, au purces la așa de înțeleapta danie pentru instrucția și educația națională.

Este dela sine înțeles, cât trebuie să intereseze pe părinți, educatori, conducători de societăți sau instituții culturale, precum și pe studenți, sau elevi chiar, cari năzuiesc să ajungă în situații similare.

În introducere, autorul precizează un aspect foarte interesant al învățământului. „Problema pregătirii și perfecționării corpului didactic primar și secundar... e totdeauna actuală în ce privește aspectul de fond al lucrurilor. Forma actuală exterioară... înseamnă, fără îndoială, un progres real, care cred, face pentru mult timp de prisos reforme nouă. (pg. 5).

Dar ceea ce este în funcție de evoluția culturii timpului, adică fondul

acestor instituții, necesită permanent completări, înviorări. Pentru că „progresul oricărei instituții se face, de sigur, și din afară înăuntru, prin schimbări ale structurii ei legale; dar se face și, mai ales, dinăuntru în afară, prin înrăurirea factorului intern, imponderabil, care e spiritul persoanelor ce realizează în fapt instituția în mersul ei zilnic. Acesta e factorul care hotărăște succesul, înfăptuirea scopului instituției. Organizarea exterioară, legală are rolul de primum movens. Pe urmă, desfășurarea mișcării se face după legile interne..., după elementul uman, personal”. (pag. 6). „Legile, au desigur, o influență, dar nu sunt un leac universal al relelor sociale”, pentru că „nu totdeauna o lege bună a schimbat în bine o situație de fapt, numai prin puterea ei formală”. „S'a făcut în ultimul timp o încercare de reformă a pregătirii profesorilor secundari, prin înființarea școalelor normale superioare. În principiu această instituție era bună, dar în realizare s'a creat între studenți două categorii: a celor privilegiați, huzurind de bine în internat, și a celor săraci, fără sprijin și neînfipti, rămași pe dinafară să lupte cu mizeria”. (pag. 9).

Încât, reese cu prisosință prioritatea fondului, a fondului sufletesc și moral al învățătorilor și profesorilor, pentru a se asigura biruința unor principii sau legi.

Cartea se împarte în două părți: una, în care se dezbate rolul cultural și educativ al compului didactic primar, și alta, în care autorul dezvoltă pregătirea profesorilor secundari.

Acestea, în afară de 3 studii anexe, o înștiințare și o introducere. Bineînțeles, că noi, într-o recenzie, vom încerca doar să iscăm interesul pentru asemenea lucrări. Pentru că rostul recenziei nu este de a rezuma și a scuti lectorii de citirea originalelor: am aduce un prost serviciu culturii românești.

În partea întâia, autorul se analizează și dă soluții pentru cultura generală și pedagogică a învățătorilor, rolul lor educativ în școală, rolul lor social și perfecționarea compului didactic primar.

În partea a doua, se ocupă de rolul cultural, social, educativ și pregătirea pedagogică a profesorului, înrăurirea familiei, cultura și educația personală a elevilor, etc.

Despre importanța culturii generale s'a scris în repetate rânduri, dar până în prezent nimeni n'a venit cu inițiative practice. Iată, prof. Nisipeanu oferă învățătorilor prilejul de a avea pentru fiecare an, în fiecare județ, o sumă de 50.000 lei, cu care și-ar putea face multe. Pentru aceasta doar o cotizație de 10 lei pe lună.

Dar pentru ca asemenea inițiative să prindă și să rodească din plin, trebuie ca „leitmotivul oricărei activități didactice a profesorilor școalelor normale să fie: să facem cât mai repede de prisos influența noastră directă, să creem elevilor instrumentul cel mai necesar propriei lor culturi, pasiunea cititului” (pg. 21).

Această pasiune le va rămâne toată viața, iar roadele nu vor întârzia să se vadă, dat fiindcă toate acțiunile au concurs, în acest sens, la formarea spiritului independent intelectualmente, adică la formarea personalității (pg. 21).

Rând pe rând autorul prezintă și alte laturi ale culturii învățătorilor, dovedind o bogăție documentară bibliografică, pe care o întâlnim deasemeni și în partea a doua a lucrării, închinată pregătirii profesorilor secundari.

Ca și enciclopedia B. P. Hașdeu, profesorul Nisipeanu atacă pesimismul în școală, susținând un optimism tot așa de robust. În școală se impune să domine o filosofie optimistă, dar care să fie, pe cât posibil, cea mai în măsură „să dea omului încredere în puterile lui, în valoarea destinului uman”. (pg. 47).

„Pedagogii români trebuie să adopte filosofia spiritualistă împletită cu morala creștină. Ei trebuie să recunoască în spirit suprema și ireductibila realitate specific umană și pe el să-l cultive în gradul cel mai mare posibil. Întâi pentru motive istorice: viața poporului român a apărut și s'a dezvoltat în atmosfera spiritualismului creștin. Naționalitatea română și creștinismul au format dealungul veacurilor noțiuni identificate, realități sociale într'un proces de permanentă și intimă osmoză. Nici n'ar fi putut trăi acest popor, dacă ar fi fost robul unei concepții sau unei atitudini pur materialiste față de viață. Fiindcă, din punct de vedere material, viața românească a fost un neîntreput sdruncin... Dacă a trăit, luând în piept toate furtunile năpraznice ce s'au deslănțuit peste pământul românesc, asta se datorește idealului spiritual creștin care a dominat-o. Așa încât, filosofia creștină e pentru Români supremul adevăr”. (pg. 48). Exemplele și argumentările în favoarea spiritualismului sunt foarte multe în această lucrare.

Ne place mult analogia pe care o face între misiunea dascălilor primari și secundari și aceea a artiștilor: „să dea semenilor lor, din fundul inimilor lor zdrobite, comori de cântări, de simfonii auditive și pitorești, de forme plastice sculpturale, de concepții arhitecturale majestoase și impozante, să 'ndure durerea tuturor și să plângă plânsul tuturor, să se mistuie luminând pentru alții... aprinzând aștri noi pe bolta adevărului, frumosului și binelui” (pg. 94).

Nicolae Marin Dumire

N O T E

IDEI — OAMENI — FAPTE

INSTITUTUL DE ISTORIE UNIVERSALĂ „N. IORGA”

La şedinţa de redeschidere a Institutului de Istorie Universală „N. Iorga”, în ziua de 6 Decembrie 1941, s'au rostit cuvântări cari fixează personalitatea uriaşă a lui Nicolae Iorga. Desprindem din aceste cuvântări ceea ce se referă la marele istoric :

CUVANTUL PREŞEDINTELUI

Institutul de Istorie Universală, care poartă acum numele marelui său întemeietor, îşi reîncepe activitatea după o lungă întrerupere, însemnată de evenimentele tragice cari au zguduit temelii înseşi ale acestui aşezământ, odată cu viaţa şi temelii ţării.

Nu este aci locul şi nici împrejurarea potrivită pentru a evoca întreaga durere a acestor triste amintiri, durere ce a adâncit-o, zilele trecute, pierderea nedespărţitei tovarăşe de viaţă şi de lucru, din zile bune şi din vremuri grele, a lui Nicolae Iorga. Nu i-a fost dat să mai ia parte la o comemorare, care i-ar fi adus măcar mângâierea că, oricât de târziu, cumpăna dreptăţii sfârşeşte prin a-şi impune cântarul judecăţii nestatornice a oamenilor.

Dar nu pot să nu mă opresc în această clipă de reculegere, în faţa

tragediei acestei soarte vitregi, care l-a răpit dintre noi, pe cărturarul sămănător al tuturor năzuinţelor şi revendicărilor neamului, în ceasul cel mai întunecat al istoriei moderne a României. Proorocul şi-a călăuzit norodul prin toate greutăţile şi primejdii pustiuului, dar nu a putut călca pe pământul făgăduinţii; de asemenea lui Nicolae Iorga nu i-a fost îngăduit să se mândrească de onoarea naţiunii sale, răzbunată de sângele şi de vitejia ostaşilor ei, nici să se bucure de deşteptarea nădejdilor înviate, odată cu reîntregirea înfăptuită la marginele de răsărit şi miazănoapte ale ţării.

George I. Brătianu

CUVANTUL MINISTRULUI ŞCOALELOR

O îndoită festivitate caracterizează ziua aceasta: evocarea lui Nicolae Iorga, întemeietorul acestui Institut de Istorie Universală şi redeschiderea lui sub o conducere nouă, în persoana emeritului urmaş al aceluia ce astăzi nu mai există.

Imi este totuşi așa de lesne să-l văd cu ochii minţii, pe uriaşul dispărut, între zidurile acestei încăperi, unde abia cu doi ani în urmă l-am văzut aievea, la inaugurarea Institutului.

dominând asistența cu viața ca dăcotoare, cu d'namismul său pururea ne'stovit, ce părea să-i asigure 100 de ani de pământească existență, peste nemurirea din lumea eterică, pe care și-o câștigase chiar din pragul tineretii cu supraumana lui strălucire.

Și ce imagine dezolantă a rostogolirii evenimentelor mi-o oferă viziunea acelei zile din trecutul apropiat, în care zăresc alături cu ilustrul istoric și pe Ministrul Școalelor de atunci, amuls și dânsul de pe scoarța pământului, în același complex de momente tragice care se prăvăliseră peste țara noastră !

I. Petrovici

CUVANTUL ACADEMIEI ROMÂNE

Imi îndeplinesc o plăcută datorie de a exprima în numele Academiei Române, cuvinte de bună urare pentru reluarea activității institutului înființat cu însuflețirea-i caracteristică de către mult regretatul nostru coleg Neculai Iorga.

Amintirea lui va rămânea vie printre noi, căci prea a fost un vijelios răscolitor de energii, prea înflăcărată pasiune a pus și când a fost vorba de propășirea cercetărilor istorice.

Moartea-i năprasnică, o pată întu-necată, neștearsă, din perioada de regenerare a țării, să servească măcar drept îndemn pentru ca Institutul de Istorie Universală să se înalțe drept monument nepieritor ridicat uriașei activități a lui Iorga.

Prin neogotătele sale cercetări, a adunat atâta material nou încât a ajuns să închege cele 10 volume din Istoria Românilor, scoase cu o nebănuită febrilitate în ultimii săi ani de viață, ca și când ar fi presimțit sfârșitul său apropiat.

Situația geografică a neamului nostru este de așa fel încât străduința lui spre o firească viață de libertate

nu putea fi redusă numai la propriile-i forțe ori însușiri firești. Era influențată, uneori adânc, de ecoul chier al celor mai depărtate frământări politice. De aici necesitatea de a completa cercetarea evenimentelor locale situându-le în cadrul mișcărilor generale, uneori atât de intense încât nasc raporturi causale importante.

Marelui nostru istoric nu i-a fost dat să-și vadă împlinit gândul la care ținea atâta.

Luminoasa figură a celui dispărut dintre noi să servească drept veșnic far de orientare și călăuză.

I. Simionescu

CUVANTUL INSTITUTULUI SUD-EST EUROPEAN

Deschiderea unui Institut de cultură este, de obicei, o sărbătoare pentru cei ce se adună, ca în această zi, în jurul său, o clipă de înălțare și de bucurie. În împrejurarea de față însă, cu inimi cernite luăm parte la această redeschidere a Institutului, căci sunt abia doi ani de când ne adunaserăm, în același sală, cărturari, înalți demnitari ai Statului și iubitori ai culturii, la chemarea neobositului ctitor, bucuros de a-și fi ridicat la capătul vieții sale, nu loc de odihnă, la care ar fi avut dreptul, ci așezământ de înviorare a cercetării istorice, pe care, dela douăzeci de ani, o cultivase neînterupt, în toate domeniile. Cu o emoție, care nu s'a șters încă din inimile noastre, ne aducem aminte cu câtă mulțumire ne-a condus atunci în sălile acestui frumos local, în bogata-i bibliotecă, alcătuită în cea mai mare parte din darul său, cu câtă bucurie scotea din rafturi exemplarele rare, pentru a ni le arăta.

Soarta a fost crudă cu dânsul. Într-una din acele nebunii cari ies, la răstimpuri, din starea morbidă a societății, viața acestui titan al culturii

noastre s'a năruit și porțile așezământului s'au închis peste opera lui.

Le redeschidem astăzi în această atmosferă de pioasă reculegere. Pare că auzim încă sunându-ne în urechi, în această incintă, cele de pe urmă cuvinte ale maestrului. Totul ni-l amintește aici, în aceste momente; duhul său plutește asupra noastră.

Suntem, cei mai mulți, din generația pe care el a format-o. Printr'insul am cunoscut, *dintr'odată*, comoara puterilor vîi ale acestui neam. Cuvântul său înflăcărat, cu sonorități de metal și scilpiri de sabie, a despîcat cărări adânci în viața noastră politică, socială și culturală; el a deschis ferestre sufletului nostru apăsate de neguri. Ce e mai bun în noi a venit dela dănsul, și mândria noastră este de a fi înconjurat, credincios, ca o gardă, pe acest suveran al culturii.

Nicolae Iorga rămâne pentru noi, în domeniul moral, învățătorul fără păreche, îndrăznețul deschizător de drumuri nouă. El a adus în istorie concepția unității absolute a vieții omenești; a dat literaturii o îndrumare care e unicul ei sens; a stărnit puterile de creație ale acestui popor, înviorând, prin exemplul său, întinse câmpuri de activitate neștiute mai înainte ori părăsite de mult.

Dar pentru marea multime a poporului nostru, Nicolae Iorga a fost mai cu seamă un îndreptător al vremilor, crainicul inspirat al idealului național, pentru care a făurit neprecurmat armele nebiruite ale culturii. A fost un stâlp de lumină, la razele căruia s'au încălzit și au înflorit speranțele neamului sfâșiat în bucăți. peste atâtea hotare N'a rămas colț al românismului pe care glasul de profet să nu-l fi răscolit în adâncuri. Pretutindeni chemarea sa a răsunat ca trâmbița Invierii. Și, când ceasul cel mare a sosit, ne-a găsit pe toți

gata de jertfă și hotarele vitrege au căzut, ca zidurile Ierihonului.

De aceea, cu cât va trece vremea, cu atât mai strălucit se va desface în toată maiestatea ei, din cadrul ce ne strivește azi, icoana lui Nicolae Iorga. Mulți vor încerca a însăila firul acestei incomparabile vieți. Ca în jurul întemeietorilor de doctrine, trăsături de legendă se vor împleti în biografia lui. Uimiți de atâta mărire, urmașii vor culege cu pietate fărâmile risipite ale uriașei lui moșteniri. Ei vor închea astfel chipul de semi-zeu și-l vor aseza, monumental, pe soclul Nemuririi. Iar din pragul vremilor depărtate, o muștrare se va îndrepta pururea către noi...

Discipoli nemângâiați, la amintirea lui, în această solemnă zi, plecăm, înduioșați, frunțile și încercăm a duce mai departe gândul și fapta lui.

N. Bănescu

O BISERICĂ ÎN AMINTIREA LUI N. IORGA

A fost o intimidare. Și nu s'a putut da lui Nicola Iorga, după moartea atât de tragică, onorul pe care românimea datoare era să i-l dea. Prea a fost mare și noi prea mici ca să reușim să ne desbrăcăm de toate patimile mărunte și să desconsiderăm toate influențele cari veneau din afara noastră. Zilele când ți se reproșa că faci o crimă dacă pomenesti de marele învățat și, deci, să te aștepti la sancțiune, suntem siguri că s'au dus pentru totdeauna.

Ei bine în aceste zile, glasul d-lui Pamfil Șeicaru s'a ridicat categoric. Și nu numai că a tunat, la postul de Radio, cuvântare luminoasă, care fixa figura marelui istoric în proporțiile pe cari mulți nu i le-au cunoscut, dar a încheiat și cu un aspru rechizitoriu contra rătăcirii care a cauzat suprimarea lui N. Iorga.

În același timp d. Pamfil Șeicaru trimitea d-lui George Brătianu succesorul lui N. Iorga la catedra de la Facultatea de Litere și la președinția Institutului de Istorie Universală, următoarea scrisoare:

Domnule Brătianu,

„În afară de specialiști, opera lui N. Iorga, prea vastă și prea complexă, rămâne puțin accesibilă celor mulți.

„Pentru a înlesni înțelegerea activității și operii uriașe a celui ce a fost profesorul energiilor naționale, „Curentul“ a instituit un premiu de 100.000 lei, destinat celei mai bune lucrări având ca subiect: „N. Iorga, istoric și educator al poporului român“.

„Cum dvs. uniți autoritatea istoricului și cultul pentru memoria lui N. Iorga, am socotit că sunteți cel mai indicat să prezidați comisiunea chemată să examineze lucrările și să deacearnă premiul. Din această comisiune urmează să facă parte d-nii: prof. Al. Lapedatu, prof. I. Nistor, prof. N. Bănescu, prof. Marinescu de la Universitatea din Cluj, prof. I. Lupaș și prof. C. Fedeleș de la Universitatea din Iași.

„Lucrarea va fi tipărită pe socoteala „Curentului“, iar din produsul vânzării se va strânge primul fond destinat ridicării unei bisericiuțe care să perpetueze amintirea marelui istoric. Un monument este ceva rece și mai puțin potrivit pentru evocarea aceluia ce a fost Nicolae Iorga și ceiace trebuie să rămână în conștiința poporului român.

„Convins că îmi veți da acest prețios sprijin, vă rog să primiți, domnule Brătianu, expresiunea considerațiunii mele deosebite“.

Pamfil Șeicaru

Inițiativa aceasta e mai grăitoare ca orice. Și noi, admiratorii marelui

istoric, admiratori cari suntem nația întreagă a României, strângem cu căldură mâna d-lui Pamfil Șeicaru.

Bisericiuța se va ridica pe locul unde a fost ucis N. Iorga.

Iar atunci când vremurile vor fi propice, suntem siguri că românismul va dăltui lui Nicolae Iorga monument măreț.

M. S.

CUVÂNT LĂMURITOR

În înmăsoasă și minunată de documentată cuvântare rostită de d-l Profesor Mario Roques la Academia de Inscricții și de Arte Frumoase din Paris după tragica moarte a profesorului N. Iorga, cuvântare pe care o redăm în acest număr, după „Revue historique du Sud-Est Européen“, sunt câteva afirmațiuni cari se deosebesc de realitatea lucrurilor. Astfel, casa de la Vălenii-de-Munte n'a fost dăruită de prietenii ilustrului defunct, cum se afirmă în acea cuvântare, ci această casă este o veche locuință răzășească, cumpărată și înfrumusețată de N. Iorga; fruct al propriilor sale osteneți. Numai locuința din București i-a fost dăruită de un comitet de doamne, când N. Iorga a împlinit 50 de ani.

O altă afirmație necorespunzătoare este că „Liga Culturală Română“ și mai multe ziare, au fost cele mai întinse, dar și cele mai efemere din întemeierile sale“.

Realitatea este că N. Iorga n'a fost întemeietorul Ligii Culturale, el a dăruit însă Ligii mult din timpul, din talentul, din autoritatea și din suflul său, timp de câteva decenii, făcând din această instituție un altar, un amvon, dar și mai puternică armă de luptă pentru dobândirea și apărarea drepturilor și culturii naționale a Românilor de pretutindeni.

Tot astfel, N. Iorga n'a întemeiat mai multe ziare, ci unul singur: „Neamul Românesc“. A întemeiat însă mai multe reviste.

I. C.

„INTOARCERE“ DE ION TH. ILEA
Ed. Contemporană

Între poetul Ion Th. Ilea din 1934 și între cel de azi este o adevărată prăpastie. Sunt doi oameni, două strune, două suflete, ce nu numai că nu se mai cunosc dar cari se vor dușmăni pe viață și pe moarte.

Străin, desechilibrat, naiv, rece, necredincios, prozaic,—cel dintâiu; român, concentrat, meditativ, serios, simbolic, cald,—cel de al doilea.

Dar trecând peste „Inventarul rural“ din 1931, peste „Gloată“ din 1934, și poposind în acest al treilea volum „Întoarcere“ Ion Th. Ilea rămâne poet în adevăratul înțeles al cuvântului. Ieri mai puțin stăpân pe uneltele sale și mai nebulos. Azi limpede și aproape perfect stăpân. Poemele sale fac impresia unui vulcan în clocotire. Ce transformări au intervenit în sufletul boemului și a iobagului de ieri plin de talent, care după părerea unui confrate ardelen, rău la gură, merita bătut la tâlpi să-i vină mințile la cap; nu știm. Știm doar atât că azi ne găsim în fața poetului veritabil, desbrăcat de haina străinismului, convins de anumite realități și botezat să slujească lor. Iată-l deci pe renegatul din „Gloată“ după tristește experiențe — necesare poate — dată-l în această „Întoarcere“.

Prietene, în duhul prins în suflet
românesc

S'a desfăcut legenda de odinioară

Cuvintele sigur că par neputincioase să spună tot. Dar recurgând la sen-

suri, care sunt grațul lor în poezie și apelând la alte și alte considerații ne vom înțelege și întâlni ca în această „Strădanie“.

Lupt printre flăcăi ca un smeu
trupul țării-i, trupul meu.
Cu cei ce sufăr, zări străbat
în fiecare m'am aflat.

Sau în această splendidă „Fată ardeleană“ edificatoare.

Fată de curaj, adună zările
în ochi cu gând duminical
și reinvie pentru țară vrerile
flăcăilor vânjoși din Ardeal.

Aceasta este icoana, acesta e crezul și acestea sunt preocupările și materialul care se sbat în matca sufletului poetului, câte odată chiar prea concentrat și pe alocuri ermetic (ceas nevădit în suflet).

Citită însă în întregime cartea deși în trei cicluri: I. Întoarcere; II. Sete valahă și III. Cer de foc; prezintă un tot armonic, o poezie viguroasă și actuală. Bucăți ca: Imi arunc argintul, Spre victoria visului, Ev nou, sau acele din cari am citat pot ocupa oricând un loc frumos în patrimoniul lirice românești.

Dar ceea ce ne bucură mai mult pe noi, este sufletul nou cuminecat, al confratelui Ion Th. Ilea. mustind a rugăciune și o dărză vrere ardelenască. O viziune românească, a satului, locului, sufletului și Dumnezeului copilăriei, străbat aproape fiecare vers al poetului; ereziilor sociale de ieri, cedând această „Întoarcere“ purificatoare.

Anii mi-au revărsat în inimă a-
murguri apăsătoare

Plouă. Simt în suflet căderea ploii
soare de vară nouă iștept.

Nu știu de ce mă văd în carul cu
lemne, mânănd boii

tristețea mă conduce pe drum
drept
Feste trecut perdea neagră s'a
lăsat
iar printre ramuri verzi suflă
vânt rece
și prin ploaie un om c'un car de
lemn trece.
(In sat)

Desigur că prezenta nu este decât o succintă spicuire. Ea a avut însă pe lângă menirea de a prezenta după cum ne-am propus în acest loc, o carte pe lună; a avut menirea de a ne fi produs marea bucurie la acest început. Iată de ce din paginile acestei reviste, de lângă credințele noastre intime despre poezie și artă în general, întindem o mână prietenească confratelui Ion Th. Ilea pentru această regăsire a poetului în această „Intoarcere” care o credem sinceră pentru că prea mult a sângera până la ea, și care i-o dorim să-i rămână calea aleasă cu care apoi să străbată sufletul întinerit de sărbătoare a poeziei pure, pâinea noastră cea de toate zilele.

George Todoran

VASILE CÂRLOVA PREZENTAT DE PAUL PAPADOPOL

În editura „Universul”, în ciclul clasicilor români, s'a tipărit viața și opera poetului Vasile Cârlova, sub obiectiva prezentare a prof. Paul Papadopol, care adaugă și o prefață explicativă.

Despre Vasile Cârlova, majoritatea dintre noi, ne amintim prea puțin, pentru că este o tradiție care pare că se moștenește din generație în generație de școlari, ca imediat ce am scăpat de băncile liceului să căutăm să ne scuturăm de cât mai multe din cunoștințele căpătate în ultimii ani,

ca de niște bagaje nefolositoare. Și cu toate acestea, citirea operii acestui scriitor, peste care s'a scurs 100 de ani, ne face să afirmăm că uitarea sa era nemeritată. Constatăm că poezia lui Cârlova continuă să fie și astăzi plină de duioșie, uneori presărată de meditații filozofice, alte ori expresia unor sentimente, cum ar fi cel patriotic sau religios, deci o poezie variată și sugestivă.

După cum se știe opera poetică a lui Vasile Cârlova se reduce cantitativ la foarte puțin, abia 5 poezii, pentru că în scurtă lui viață (s'a născut la 1809 și a murit la 1831) — nu a avut timp să dea mai mult, dar aceste puține poezii sunt suficiente pentru a califica pe autorul lor drept întemeetorul poeziei lirice moderne. Iată — spre exemplu ce scrie G. Ibrăileanu despre Vasile Cârlova, în „Considerații istorice literare”:

„În Cârlova... se găsesc în germene toate caracterele de fond ale poeziei române, de până la Eminescu. Limba lui este nouă, afară de câteva arhaisme. Este limba literară modernă, cu câteva provincialisme munte-nești, în aceeași proporție ca și moldovenismele lui V. Alexandri. Și mai modern este... în versificație. Cetitorul își poate da seama de armonia „versurilor sale”, — (pag. 33 — volumul sus-citat) — și mai departe — (pag. 59) — spune profesorul Paul Papadopol: „iată de ce, nu putem cere nici multe nici ireproșabile poezii, din partea acestei albine, care odată cu mierea parfumată a începuturilor și-a dat și ultima scântee de viață... Vom vedea însă în cele 5 bucăți, — lăsate ca scumpă moștenire — nu adevărate capodopere, dar realizările sigure ale unui talent viguros, care s'a știut smulge din mrejele unor împrejurări literare înăbușitoare și a putut cânta, așa cum n'o mai făuse nimeni, natura, patria și divinitatea.

Înțelegând, din puținele cuvinte ce preced, importanța în actualitate a lui Vasile Cârlova și valoarea operii sale literare, se deduce ușor de ce s'a reeditat. Dar volumul despre care vorbim nu conține numai tot. Ceea ce-l face să fie cu adevărat demn de a fi apărut, este bogatul material informativ ce-l pune la îndemâna cititorului. Pe lângă datele biografice, adunate cu grije, cari lămuresc pe deplin despre omul Vasile Cârlova, mai găsim strânse cu mîgălă și pasiune de cercetător, sumedenie de comentarii scrise ale criticilor sau literaților ce s'au ocupat de acest autor, fiecare poezie în parte fiindu-ne prezentată mai întâi în atmosfera și împrejurările în cari a fost creată și având alături de ea, fotografiat, facsimilul original, scris în litere slavone, după moda timpului. Apoi, fiecare din aceste poezii e analizată cu toată minuțiozitatea, din punct de vedere al inspirației poetice, — al formei, al limbei, al foneticei etc. Nimic nu rămâne trecut cu vederea, nimic nu scapă profesorului Papadopol. Frumoase sunt și caracterizările generale ce se dau asupra operii și poetului V. Cârlova ca și prezentarea mediului ambiant, dela începutul veacului XIX.

Pentru toate aceste considerente, trebuie să socotim volumul de mai sus ca o carte nu numai bine venită dar și de o reală valoare istorică-literară, menită să umple încă unul din golurile rămase până acum, în galeria istoriei noastre literare.

Marieta Popescu Florea

O NOUA COLECȚIE DE TEXTE VECHI

În colecția de texte de literatură veche românească, de sub conducerea d-lui profesor universitar și membru al Academiei Române, Nic. Carotjan, colecție proaspăt înființată,

s'a luat inițiativa să se înceapă publicarea și editarea textelor vechi, cari se găsesc anevoe.

Încercări de reeditare a textelor vechi, n'au dat până acum la noi roadele așteptate. Comisia istorică a României și-a curmat de mult activitatea Colecția facsimilată începută sub auspiciile Acad. Române, de Ion Bianu, „*Texte de limbă din sec. XVI*” a încetat cu moartea acestui academician. Vechea colecție de „*Autori români vechi și contemporani*”, este de mult epuizată.

Deaceia această colecție ce își propune să publice textele în întregime, în transcrierea latină, este mai mult decât binevenită. Sistemul transcrierii variază după natura textului.

Vom da pe rând toate publicațiile din această colecție, cari au apărut și vor apărea de aci înainte, prezentându-le numai în linii largi, rămânând ca amănunțele să fie luate de fiecare din citirea lucrărilor ce sunt tipărite în condițiuni foarte bune.

Deocamdată ne vom ocupa de două din aceste publicații :

1. SIMONESCU DAN. *Legenda lui Afrodițian Persul*, Ed. Casa Școalelor, Buc. 1942.

Textul se păstrează într'un codex (nr. 34) din B.A.R., foile 63—69, copiat de Toader Jora, la 1756. Codicele a fost descris de I. Bianu în *Catalogul manuscriselor românești*, tomul I, Buc. 1907, p. 95—97; legenda a fost identificată și studiată de d-l N. Carotjan în *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, Buc. 1938, p. 82—84, unde se dă și bibliografia privitoare la răspândirea apocrifului în Sud-Estul-European. Punctul de plecare pentru *Legenda lui Afrodițian Persul*, este în strânsă legătură cu materia Protoevangeliei apocrife din sec. I-II d.

H. Este deci un fragment apocriptic, în care numeroase elemente miraculoase și păgâne s'au întrețesut cu ceea ce se știa privitor la adorarea magilor, din evanghelia lui Matei, II, 1—12.

2. CHIȚĂMIA ION CONST., *Cronica lui Ștefan cel Mare*, ed. Casa Școalelor, Buc., 1942.

Învățăutul polon Olgierd Górka a descoperit în 1911, în Bibl. de Stat din München cea mai veche versiune a analelor de curte ale lui Ștefan cel Mare, scrisă în limba germană. În 1929 făcu o comunicare la Academia de Științe Polone, asupra acestor descoperiri, iar în verso la Academia Română. În 1931 apărură textul cronicei tipărit, precedat de un lung și interesant studiu, care pe urmă a fost tradus în românește și publicat de *Revista Istorică Română* de sub conducerea d-lui prof. univ. Giurescu.

Cronica de față atribuită umoristului german Hartucanu Schedel din Nürnberg, cuprinde răstimpul dela 1453 până la 1499 și face parte dintr'un codice miscelaneu, a cărui primă parte a fost desprinsă și ce a rămas începe chiar cu cronica lui Ștefan cel Mare. Ea poartă titlul următor: „*Cronica Creniter. Scripta Stefani Dei gracia Voyvodae Terrarum Moldanaeum necon Valachensium*“.

NETEA VASILE, *(Noui contribuții la cunoașterea vieții și activității lui Visarion Roman. Corespondența sa cu George Barițiu și Iosif Hodoș*,

Visarion Roman este prima figură economică transilvănească, asupra căreia s'a scris până acum un număr de 50 lucrări, dar fără să se fi înfățișat întreaga viață și întreaga activitate a acestui economist.

„Și mai puțin cunoscută este apoi activitatea de îndrăzneț om politic a lui Visarion Roman, activitatea lui de ziarist, legăturile sale cu România de peste munți, amestecul în viața bancară a Vechiului Regat, proiectele sale în cazul că nu s'ar fi putut înființa banca „Albina“, și adâncile și permanentele legături cu Gh. Barițiu, sfătuitorul său, precum și cele cu Iosif Hodoș“, lacune cari se umplu cu materialul scrisorilor adunate de autor dela Ac. Română, Ele aduc următorul aport: 1) o contribuție la cunoașterea epocii 1867—1884; 2) numeroase informațiuni asupra personalităților și stărilor politice din vechea monarhie, în legătură cu problema naționalităților; 3) rectificări la biografia lui V. Roman, etc.

Cu un număr de 75 scrisori către Gh. Barițiu și 4 scrisori către Iosif Hodoș, volumul ia sfârșit cu acest prețios material.

IONESCU-SISEȘTI G., *Viața și opera lui Ion Ionescu dela Brad*. Ed. „Universul“, Buc., 1942.

E o conferință ținută în sala „Dallies“ la 1 Febr. 1942, cu prilejul comemorării a 50 de ani dela moartea sa. Însoțită de o bibliografie a operelor lui Ionescu dela Brad, autorul prezintă personalitatea acestui prim agronom român. Născut în 1818, în orașul Roman, Ion Ionescu dela Brad era dintr'o familie de preoți, dintr'un neam de boerinași din Moldova, numiți Isăcescu. Copilăria și-a petrecut-o la Schitul dela Brad, unde tatăl său fusese însărcinat cu administrarea averii schitului de către Episcopul de Roman. În Iași urmărește școala secundară dela „Trei Sfetite“, având ca profesor pe Gh. Asakii, care văzându-l element de viitor, îl sprijini în studiile sale. Mai târziu, tânărul Ion Ionescu, se înscrie la A-

cademia Mihăileană dela Iași, unde se remarcă la studii. A tradus din limba franceză: „*Viețile Filozofilor*“ de Fénelon. Cu timpul ajunse să țină locul profesorilor din cursul al doilea. Apoi Domnitorul Mihail Sturdza l-a trimis în Franța ca să studieze agronomia. la celebra Fermă-Scoală dela Roville, lângă Nancy. A mers apoi la Auxerre în Campagne, la viticultorul Depreau, unde a învățat știința viticolă. Ca amănunt, el este primul în țara noastră care a făcut șampanie din vinurile domnești dela Socola. La Paris învătă creșterea viermilor de mătase. Urmă cursurile de fizică, chimie și istorie naturală dela Sorbona. Fiind amestecat în mișcarea naționalistă din 1848, trebui să plece din Moldova în Muntenia, unde i se încredință elaborarea proiectului de emancipare a țăranilor și împroprietărirea lor, după care proiect se inspiră Cuza și Kogălniceanu. Urmă numirea lui Ion Ionescu în postul de inspector general de agricultură pe întreaga țară.

Intre 1864 și 1869 desfășură o muncă din cele mai frumoase în folosul țării. El dă o nouă orientare vechii agriculturi patriarhale, bazată pe munca clăcașilor, susținând ideea că se poate organiza foarte bine o exploatare agricolă modernă, cu capital, cu mașini și unelte perfecționate.

Cu Ion Ionescu dela Brad agricultura păși pe noi căi, pe cât de sigure, pe atât de bune și fructuoase.

Ioan M. Neda

ORIGINA ȘTIINȚELOR

Reactualizăm o preocupare românească asupra originii științelor. Este vorba de teoria ce se desprinde din ultimele lucrări ale d-lui *Mircea Eliade*: *YOGA, Essai sur les origines de la mystique indienne* (Paris, Librairie orientale Paul Geuthner

și București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1936, pg. 348 + IX); *Alchimia asiatică* (Ed. Cultura Poporului, 1935, pg. 78); *Cosmologie și alchimie babiloniană* (Ed. Vreamea, 1937, pg. 136) și *Fragmentarium* (Ed. Vreamea, 1939, pg. 160).

Intr'adevăr, în aceste lucrări am remarcat, în special, *noua metodă* pe care d-sa se străduiește, cu deosebit succes, să o evidentieze ca cea mai roditoare în studiile asupra originii științelor și în genere pentru înțelegerea tuturor fenomenelor protoistorice și extraistorice.

În studierea atentă a istoriei antagonismului subteran dintre experimentarea „mistică“ și aceea „științifică“, d-l Mircea Eliade s'a străduit să dea socoteală de toate schimbările cari au dus la ivirea societății moderne. Și pentru că munca să-și fie încununată de succes, s'a înarmat cu un întreg arsenal de fapte și documente precum și un desăvârșit spirit critic.

Toți istoricii științelor de până acum s'au interesat în studierea originii științelor de preocupările așa zise științifice ale vechilor autori.

„Erau stimați numai acei autori cari arătasera în scrierile lor că sunt înzestrați cu însușirile omului de știință modern: capacitate de observație, scepticism față de legendă și mit, oarecare putere de inducție și foarte multă prudență (*Alchimie asiatică*, pg. 5).

Istoricii științei, continuă în altă parte, „au căutat să pună în cât mai mare lumină frânturile de „adevăr științific“ cari se întâlnesc pe ici pe colo în textele asiatice“, „acordând acestor sporadice observații empirice, acestor tehnici metalurgice sau ceramiche, o importanță pe care ele n'au avut-o niciodată în cadrele civilizației“ asiatice (*Cosmologie și alchimie babiloniană*, pg. 15).

Această greșală de metodă a istoricilor științei își are originea în concepția eronată că, concepțiile magico-religioase ar fi aparținând unei perioade înapoiate din evoluția gândirii umane.

Ori această concepție nu înseamnă altceva decât răsturnarea punctului de vedere just, căci numai astfel poate fi numit faptul de a considera, bunăoară, alchimia asiatică ca o *prechimie*.

„Dacă din tehnicile alchimice s'a desprins la un moment dat o tehnică nouă științifică prin care s'a constituit chimia modernă — aceasta nu înseamnă că toate tehnicile erau pragmatice“ (*Alchimie*, pg. 9, v. și pg. 20, 26, etc.). Sau în altă parte :

„Chimia nu se naște din alchimie. Alchimia există dela început, separată dar paralel, alături de chimie. Sunt două structuri mentale complet diverse... Alchimia participă la o anumită funcțiune spirituală : aceea de a obține nemurirea... Chimia... este o tehnică pentru cunoașterea și stăpânirea lumii... fizico-chimice“ (*Alchimia asiatică*, pg. 69). În locul unei dorinți de cunoaștere a naturii și a legilor acesteia, în alchimie avem de a face cu motivul misticei de totdeauna și de pretutindeni : nemurirea (*Alchimia asiatică*, pg. 49).

Și pentru a dovedi cele de mai sus, d-l Mircea Eliade reține din chiar primul text alchimic (163—85 a. Chr.) trei fapte întru totul convingătoare. (*Alchimia asiatică*, pg. 11) :

1) operația alchimică presupune anumite acte magico-religioase ;

2) produsul rezultat (aurul) se asimilează prin mâncare, contribuind astfel la prelungirea vieții ;

3) iar datorită acestei vieți, nouă și sacră, ajunge nemuritor.

Acest nou punct de vedere l-a impus d-l Mircea Eliade nu numai în domeniul alchimiei chineze și in-

diană, ci și în cosmologia și alchimia babiloniană, precum și în studiul asupra originii misticei indiene, etc., într'un cuvânt în toate studiile care privesc problematica spiritualității asiatice, adică în studiile de istoria științelor orientale, cari fundamentează această nouă metodă în filosofia cultului.

În lectura lucrărilor d-lui Mircea Eliade cititorul se întâlnește cu un sistem de demonstrație din care reiese cu prisosință justetea și fertilitatea punctului său de vedere. D-sa a ajuns la rezultate uimitoare aplicând o metodă revoluționară în cercetarea realităților spirituale orientale, și care meodă i-a ajutat să scutească de subestimare o serie de preocupări spirituale seculare, de natură mistică și cosmologică.

De aceea încercăm, prin însemnările de față, acum, când conștiința europeană descoperă, de o sută de ani, civilizațiile îngropate cu mii de ani în urmă („*Fragmentarium*“, pg. 93), să atragem atențiunea asupra noutății metodei și asupra revoluției pe care este hărăzită să o isce în pătrunderea evoluției gândirii umane.

Prin aplicarea acestei noi metode se va înțelege cu adevărat sensul și dinamica interioară survenită în mentalitatea omenească, de fiecare nouă „prezență“ în condiția umană, cum au fost rând pe rând, descoperirile geniului omenesc, ca de pildă : focul, păstoritul, agricultura, etc., precum și implicațiile cosmice, inerente acestor noi „prezențe“. Implicațiile cosmice constă în revelarea unui nou nivel cosmic, adică în venirea în contact cu realități necunoscute. Orice mare descoperire determină sinteze mentale cari schimbă condiția umană, schimbându-i ideea pe care o avea despre univers.

De unde necesitatea de a cunoaște aceste sinteze mintale, pentru a face

posibilă înțelegerea evoluției psihice și spirituale a omenirii, sub îmbolul permanent al noulor descoperiri. De fiecare dată, cu fiecare îmbunătățire materială a mijloacelor de trai, printr-o nouă descoperire, mentalitatea omenească s'a resimțit de o schimbare și în concepția despre Univers. A însemnat o apropiere, o-mologie, tot mai accentuată între Cer și Lume. Pentru atingerea acestei „culmi” spiritul omenesc s'a străduit din răspuțeri. Numai că înălțimile spre domnezeire s'au întâmpnat rar, din pricina condiției umane terne

Prin tinderea către această o-mologie cu Cerul, omul în afară că-și dovedește origina nobilă a spiritualității sale, dar încă își arată ne-strămutata sa încredere în forțele cu cari a fost înzestrat pentru a desă-vârși natura și pe el însuși. Desăvârșirea lui înseamnă realizarea unei „autonomii spirituale”, adică libertatea absolută a sufletului de tot ceea ce înseamnă condiție umană, trecătoare, pământească

Preocupări ca acestea și cu o adâncire a analizei noastre vom mai în-fățișa. Mircea Eliade nu poate fi re-zumat.

Nicolae Marin Dunăre

O NOUĂ PICTORIȚĂ

Este vorba de d-na Eliza Repeteanu-Floru.

Mai puțin prezentă în *saloanele oficiale* decât majoritatea colegilor d-sale, această tânără artistă ne este cunoscută dela expoziția pe care, cu trei ani în urmă, a avut-o tot în acelaș salon al Fundației Dalles.

Remarcam cu prilejul acelei expoziții siguranța unui desen și afirmarea unui temperament liric, care se exteriorizează într-o gamă de culori minore. Aveam de-a-face cu o

sensibilitate exprimată mai mult în nuanțe.

Cu mult mai variată decât în precedentă sa expoziție, d-na Eliza Repeteanu-Floru atacă acum — nu cu puțin curaj — unele culorituri a căror vehemență o bravează salutar, fie în portret, fie în peisaj, imbinând — ceea ce e mai dificil — verdele cu roșu.

Deși — precum era și de așteptat — această tentativă nu reușește totdeauna, expozanta ne oferă unele realizări cari relevă nu numai afirmarea unui talent, dar și robustețea și evoluția acestuia

Tratând aceeași căutare în găsirea unei modalități de exprimare pur personală — d-na Eliza Repeteanu-Floru este inegală și variată în chip firesc, totuși, oferind o unitate substanțială așa cum constatăm în peisagiile No. 22 și 23, — în cari perspectiva și simțul cromatic tre-buiesc subliniate, portrete ca No. 12 și 16, în cari relevă studiul și adâncirea psihologică; flori ca No. 7 și 30 în cari delicatețea vegetală este redată cu sensibilitate, în sfârșit, compoziții, cum e tabloul No. 1 în care emoția estetică este promovată cum nu se poate mai bine, în a reda durerea dramatică urmărită de pictori-tă în *Vinerea Patimilor*

Dar expozanta ne mai oferă și câteva nuduri, în cari studiul și carnația concurează în vederea lestului material pe care-l sugerează senzualul și pentru care pictorița înfrânge multe din „prejudecățile tehnice”.

Un loc important și caracteristic pentru artistă îl deține în această expoziție și desenul. Sunt unele bucăți — în deșebi nudurile — în cari cunoștința anatomică și intuiția inspirației dau creionului o elocință demnă de toată atenția spectatoru-lui.

În plină ascensiune, d-na Eliza Repețeanu-Floru ne-a dovedit prin expoziția sa recentă un adevărat triumf.

Constantin Selian

ION SCHINTEE: „IBIS“ poem. — (editura Scrisul Românesc, Craiova).

Apărut într'un elegant volum și frumos ilustrat, pe fiecare filă, poemul de față, încearcă să exprime nostalgia popasurilor ce le facem în drumul către ideal. Încă din prefață, autarul ne face o mărturisire de credință: l-a scris pentru cei ce mai cred încă în nemurirea poeziei; l-a scris pentru că a simțit cum la poarta oricărei vieți, oricărui vis, tuturor idealurilor, bat tobele „Tam-Tam“! „Obsesia acestui Tam-Tam este chiar viața, esența oricărei îndepărtări de realitate, s'au rezultatul oricărei ră-măneri în realitate“.

Este adevărat, chestia cu „Tam-tam“-ul tobelor, nu ne spune prea mult în materie de inspirație poetică. Însă poezia își are ascunzișurile ei, cari nu ne pot fi relevate din cuvinte ce caută a o lămurii ci din în-săși prezentarea ei. Să luăm câteva versuri, spre exemplificare:

„Pe marea de argint sau de smarald,
Din țara cu legende-a regelui Artur,
În mâini cu crini și'n cântece de
trubadur

Tristan era pentru Isolda un Herald.

Iubirea lui plângea în rânduri de
roman

Din turla cu mister pornea în fiecare
noapte,

Pe drumuri lungi, și'n cântec ori în
șoapte

Tam-Tam la porți bătea durerea
an cu an.

În mine port icoana Isoldei totdeauna
Mă'nchin, odor și uit minciuna,
Pe care-o poartă'n ea legenda unui
neam.

Pe locuri galbene de umbre și apus
Se fugăresc iluzii albe'n jos, în sus,
În visele de aur bat tobele tam-tam.

sau :

Pe punți de vis și'n cântec de baladă,
Roland trecea potecile din basm.

În cartea prăfuită din turnul lui

Erasm

Poveștile se scaldă în soarele din
stradă.

Pe drumuri de mister, în seri de
porțelan

Legenă i-a'mpletit ghirlandele de
crini.

Pe-un țarm stâncos, corolele de pini
Tam-tam dansau deasupra mării
an cu an.

Dar nici-o dată albele cărări de-apus
Mirosul florilor de lotus nu l'au dus
Deasupra pleoapelor albastre de'n-
serări.

Hălăduesc la margini de liane 'n
suflet.

Durerile atâtor negre nopți de
umbrel

Bat tobele tam-tam la capăt de
cărări.

Oprindu-ne acum, o clipă asupra acestor două fragmente din poem, constatăm că nu e foarte greu să prindem miezul fiecăruia. Trecând peste primul, cel cu Tristan și Isolda și apropiindu-ne de cel de al doilea, n'am putut înțelege cum „În cartea prăfuită din turnul lui Erasm, Poveștile se scaldă în soarele din stradă“, nici cum „legenda poate împleti ghirlande de crini — (crinii nu se împletesc în ghirlande!) — nici cum arată „serile de porțelan“, nici cum pot dansa corolele de pini tam-tam-ul an cu an, nici de ce parfumul florilor de lotus nu poate fi ridicat dea-

supra pleoapelor înserării, nici dece sufletul este o pădure virgină încăl-cită de liane la marginea căreia bat durerile negrelor nopți de umbriet și mai ales, n'am priceput dece la ca-păt de cărări bat tobele tam-tam.

Admit că toate aceste imagini, lua-te fragmentar sunt foarte frumoase că poezia în sine — (poemul e scris sub forma acestor sonete cari pot fi ci-tite fragmentar, neavând continuitate între ele) — are deasemenea, o muzicalitate accentuată, însă trebuie să recunoaștem că sensul poeziei, sim-bolul nu-i posibil să-l prindem. Așa se prezintă întregul poem: muzicali-tate, sonoritate verbală, dans fulgui-tor de imagini și la sfârșit nimic. Spre deplină edificare să mai luăm un fragemnt din poem, unul ceva mai puțin abstract și să-l analizăm

*„Ingrid te-am văzut în vis,
Pe-un iceberg ori într'un basm de
Andersen.
Cântai dintr'o baladă un refren,
Ori dănțuiai pe margini de abis“.*

Până aici totul merge foarte bine, imaginea e vaporosă dar plină de luminozitate, așa cum îi stă mai bine în prezentarea poetică, dar să vedem ce se întâmplă mai departe:

*„Cu ochii triști ori veseli m'ai privit?
Eu te-am văzut ca'ntr'o poveste
Erai ori albă — așa cum este
Floarea cireșelor din răsărit;
Sau nu, îl căutai pe Abellard.*

Și până aici lucrurile merg bine: în căutarea idealului, sufletul își făurește imagini pe cari șovăie să le concretizeze și ele îi scapă, alune-când de colo-colo în atitudini ce par-că i-se adresează sau îi sunt străine:
...„Cu ochii triști ori veseli m'ai
privit?
...Sau nu, îl căutai pe Abellard.

De aci încolo însă mitul se destramă, iar sensul poeziei se volatilizează:

*„Parfumuri de tam-tam în suflet ard,
Ori se destramă firul nădejdelor
ce am.*

*Pe-un iceberg ori într'un basm de
Andersen.*

*Cântai dintr'o baladă un refren.
Ingrid, în sufletu-mi bat tobele tam-
tam.*

Din nou trebuie să mărturisim că nu putem înțelege transformarea „tam-tam“-ului în parfumuri cari ard în suflet, nici cum pot arde par-fumuri 'n suflet — nici dece iarăși, „în suflet bat tobele tam-tam“.

Dacă după cum afirmă autorul în prefață, îl obsedează „tam-tam-ul tobelor ce bat la poarta ori cărei vieți, oricărui vis, ori cărei ideal; pe cei cari citesc poemul, „acest „tam-tam“ — insinuant îi enervează pur și simplu. Ce ar fi dacă autorul după ce s'a eliberat de obsesia lui, risipindu-l în volumul de față; ar încerca să-l curețe și din miezul poeziei sale — ca pe o neghină din grâu — sau măcar din poeziile viitoare. Înlocuită nebuloasa din el cu ceva mai palpabil, poate că versurile nu s'ar resimți prea mult ca fluiditate și nici mitul nu s'ar altera căpătând puțină consistență. Fiindcă dacă în parte suntem de acord cu simbolisii în ceea ce privește transparența gândirii ca bază a poeziei simboliste, nu scrie nicăieri că această poezie e decretată bună atunci când nu o putem înțelege.

Marieta Popescu Florea

CRONICA EVENIMENTELOR

În desfășurarea crâncenă a războiului care a cuprins, în involburarea sa, întregul glob pământesc, un eveniment nou: debarcarea americano-engleză în Africa de nord. Marocul și Algeria, după o rezistență scurtă au

trebuit să accepte supunerea. Trăim doar în epoca dreptului celui mai tare.

Prin această debarcare, căreia englezii, mai ales, îi ridică osanale, s'a creiat o situație penibilă Franței. Colonii ale ei au trebuit să-și plece capul adversarului metropolei care și ea este deținută în mare parte de ocupația germană. Aci însă sunt dizidențele Gaulle-iste. Și aceste dizidențe, alăturându-se anglo-americanilor, au determinat pe Führer să dea ordin armatelor din Franța ca să ocupe și restul țării, rămasă neocupată, în conformitate cu clauzele armistițiului de la Compiègne.

Și faptul a fost agravat și mai mult prin trecerea amiralului Darlan la inamic, luând comanda trupelor franceze din Nordul Africii. Acest fapt, considerat ca trădare de către germani, a justificat ordinul de ocupare militară și a restului Franței. Și a mai cauzat și tragedia dela Toulon.

Azi Franța întreagă stă sub controlul german, armata franceză, demobilizată și dezarmată, se reorganizează pe alte baze, iar în Africa ca și în celelalte colonii franceze, formațiunile militare au luat atitudine ostilă metropolei, luptând alături de anglo-americani. În timp ce anglo-americanii debarcau în Maroc și Alger, germanii

și italienii ocupau Tunisia franceză. Și aci, la Bizerta și Tunis, au organizat puternice capete de pod pentru a împiedeca dominația Mediteranei de către inamic.

În Libia trupele mareșalului Rommel se retrag în direcția Tunis, spre a întări inexpugnabil acest cap de pod. Toate încercările armatei a opta engleză de a înconjura armatele italo-germane au rămas zadarnice. Retragerea este metodică.

Iarna care a început în stepele Rusiei a necesitat și aci oarecari rectificări pentru scurtarea frontului. E planul binecunoscut din iarna trecută, ca primăvara trupele germano-române-italiene și croate să pornească cu și mai mult avânt pentru desăvârșita înfrângere a păgânilor roșii.

Războiul aerian a luat proporții, prin atacurile masive pe cari englezii le-au deslănțuit asupra orașelor italiene dela Nord și Sicilia și unele regiuni germane și prin replicele violente pe cari aviația germană le dă orașelor industriale engleze.

Războiul marin și luna aceasta este tot atât de costisitor în ceea ce privește tonajul pentru anglo-americani, ca și în lunile trecute.

M. G. SAMARINEANU

REVISTA REVISTELOR

LUCEAFĂRUL Serie nouă, anul II, Octombrie 1942. Un număr închinat scriitorului Ion Agârbiceanu care a împlinit 60 ani. Își deschide paginile prin „Chemarea“ d-lui Petre Bucșa din care reținem :

*Dacă'n dinți de vârcolac
Rupe-și luna trupu'n două,
Pe vergea de vers buimac
Te'ncrestez : durere nouă.*

*Lasă-ți sufletul — dumbravnic —
Peste liniști să se plece...
Cătu-i vântu'n mers de harnic,
Noi, cu doru', l-om întrece...*

*Inflorește 'n noi tristețea
Ca prin holde coapte, macii.
Luna visurilor noastre
Ne-o sugrumă vârcolaci...*

Plin de informație articolul d-lui P. Drăghici intitulat Ion Agârbiceanu sexagenar. Și această informație este completată de d. Olimpiu Boitoș în schița bio-bibliografică a d-lui Ion Agârbiceanu. Grigore Popa semnează patru poezii din cari desprindem, din „Rana din inimă“ :

*Aripile nu ne vor cădea
Până când ora cu glas mirut
Ne va deschide larg întoarcerea
Spre inima pământului iubit*
ca să încheie :

*Nu vom avea odihnă, nici alt vis
Decât pe stemă vulturul regal, .*

*Prăbușirea drumului închis
Și exodul mare spre Ardeal.*

Evocator „Sibiul de odinioară“ din volumul „Amintiri și polemici“ de Victor Eftimiu. Urmează „Un om inutil“ de Octavian Popa, „Luceafărul... în 1902, de A. P. Bănuțiu, Asupra domeniului și constituirii științifice a esteticei“ de Al. Dima și „Ion Maiorescu și raporturile lui cu Timotei Cipariu“ de St. Manciulea.

Subliniem un acid răspuns al d-lui Grigore Popa intitulat „Dela Simion Ștefan al Bălgradului la Nicolae Colan al Clujului“ iar la Cronici rândurile d-lui Victor Iancu „In jurul unei discuții axiologice“.

Un număr bogat.

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE anul IX No. 12 Decembrie 1942. Masiva publicație a Fundațiilor Regale își continuă drumul pe care și l-a trasat, cu aceeași seriozitate. Din Aprilie nu mai este condusă de un comitet ci de d. D. Caracostea având ca secretar de redacție pe Ovidiu Papadima.

Numărul de față își începe sumarul cu patru poezii de Lucian Blaga. Aduce același must de gând în cupe reci de șaradă. E curios cum acest academician se menține într-o nebuloză care-l servește și de cirasă și de mreațe... Iată poezia Sud :

*Lângă mare sveltele agave
Infloresc. Puterea mierei*

*vindecă albinele bolnave,
frânte de tăria verii.*

*Multa boală ți-o 'mprumut ție,
care stai printre agave,
urnele și calmul și o mie
de albine'n ore grave...*

Prof. dr. P. Merker ne arată în tr'un studiu liniile fundamentale ale evoluției poetice a lui Gerhart Hauptmann. D. Ion Conea pledează pentru geopolitică „In spiritul vremii care vine”, după versurile marmoreene și reci ale lui N. Davidescu. Mihai Codreanu semnează trei poezii din cari abia îl recunoaștem. Interesant e articolul „Filosofia politică în Italia de astăzi” semnat de Giovanni Villa. Din cele patru poezii virile ale d-lui Emil Giurgiuca subliniem „După apus”:

*La focurile de pe măguri
Râni negre — paloșele'n teacă.
Și muntele urnit prin neguri,
Căruța soarelui să treacă*

*Și câți am mai rămas de-acuma
Cu rouă rănile să-și spele,
Ceahlăul chiar de-l bate bruma
Rămâne totuși printre stele..*

După versurile d-lui Victor Stoe și continuarea Bisericii neamului d-lui Donar Munteanu, ne opresc „Mitul ca mijloc de creație literară” de Vladimir Dogaru și studiul „Realismul lui Liviu Rebreanu” semnat de Eugeniu Todoran. Victor Papilian semnează o frumoasă nuvelă intitulată Popa fără de păcat. Partea beletristică a revistei se încheie cu studiul d-lui D. Caracostea intitulat Material sudest-european și formă românească.

Menționăm cronica literară, „Pe margini de cărți” semnată de Octav Suluțiu. Partea informativă, bogată.

GÂNDIREA No. 9 Anul XXI pe Noembrie. D. Nicifor Crainic ne dă unele considerații actuale cari ar trebui reținute. Incepe cu „Ce înseamnă anglofil”. „Anglofil în timp de pace nu înseamnă nimic altceva decât admirație pentru poporul englez, cu precădere fie controlată, fie mai ales necontrolată, față de celelalte popoare... A fi anglofil în timpul războiului în care suntem înclșați, înseamnă cu totul altceva”... și d. Nichifor Crainic enumără ce înseamnă...

După o serie de „Poeme de pe front” semnate de Radu Gyr, d. Victor Papilian ne dă o nuvelă intitulată Gelozie? Poetul Ion Potopin, rănit pe front, în poezia „Dumnezeu”, mărturisește:

*Mari, rănile din trup nu m'au durut
Și nu m'a jefuit vicleana ploae...
O stea simțeam că'n mine se desfoae
Și harul ei albastru l-am avut.*

Reținem și „Zi de toamnă'n Caucaz” de Ovidiu Calendoniu. Studiul d-lui Dragoș Protopopescu „Teatrul lui Lucian Blaga” formează o încredințare adâncă a unui om de teatru. Și un cuvânt bun pentru d. Ovidiu Papadima pentru „Poezia — cunoaștere etnică”.

Numărul se încheie cu o informație bogată.

Gândirea își menține linia de seriozitate.

M. S.

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

DELA EDITURA CONTEMPORANĂ :

- Vintilă Corbul* — Babel palace, roman, lei 390.
T. Râșcanu — Dragoste în furtună, roman, Lei.
Al. Philippide — Floarea din prăpastie, roman, lei
Van des Meersch — Karelina. roman.
Francis de Croisset — Doamna din Malacca, roman.
Ion Th. Ilea — Intoarcere.
E. Aegerter — Marile religii lei 90.
B. Champigneulle — Istoria muzicii lei 90.
P. Rousseau — Dela atom la stea, lei 90.
P. Rousseau — Astronomia fără telescop, lei 90.

DELA EDITURA SOCEC & CIE.

- Dinu Nicodin* — Revoluția, 2 volume 750 lei.
John Knittel — Via Mala, roman lei 400.

DELA EDITURA NAȚIONALĂ GH. MECU :

- Wladislaw Reymont* — Țăranii (2 vol.) 720 lei.
Sigrid Undset — Kristin Lavransdatter (2 vol.) 650 lei.
Ion Agârbiceanu — În pragul vieții, roman, 270 lei.
Const. Virgil Gheorghiu — Cu submarinele la asediul Sevastopolului, 220 lei.

DELA EDITURA „UNIVERSUL” :

- Victor Ion Popa* — Vicleimul, lei 140.
Teodor Castrișanu — Făt-Frumos cu părul de aur, lei 40.
D. Ionescu Morel — Mai sunt oameni buni (ed. III).

